

નામે આદમ

યા ને

આદમ ચીતાર.

લાગ પડે સો.

બનાવનાર

એ રચનાહ એ દલજી શેઠના.

(આ ચોપડી રેજીસ્ટર કરાવી તેનો સંપત્તિ હક બનાવનારે રાખ્યો છે.)

મું બ ઈ:

રાધન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, ધોળી તાલુકા.

૧૮૮૫.

કીંમત રૂ ૦ =.

૨૪૦૯
નામે આદમ
યાને
આદમ ચીતાર.

ભાગ પહેલો.

બનાવનાર
એચ.સાહુ એદલત શેઠના.

(આ ચોપડી રેઝસ્ટર કરાવી તેના સચલો હક બનાવનારે રાખવો.)

મુંબઈ:

સીપન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, લોખીલાલ.

૧૮૮૫.

કીર્તિ ૩૦૮.

વિ નં તી .

હજારો સેપાસ હજારો શુકર,
શબ્દરૂંચ હું સાહેબ તારી ઉપર;
કે રાણે પ્રભાનાં દીલને ખુશી,
ને રૈયત શબ્દરૂંચ દીન રાત હસી.

દીન દુન્યાનાં ઓ સાહેબ ધણી !
ખદી છે અક્કલ મનુષ્યને ધણી;
યાદ કરી તુંને લખાય આ કેતાબ,
મોહટાઇ નથી જાઇ મેં લખવાને કાજ.

ખલ્લકનાં લોકોને વાંચવા થકી,
રચીછ આ કેતાબ તે બાણુનું નક્કી;
અગરજો રહી હોય કાંઈખી સુક,
અથવા ન મલી હોય લખાણુની હુક,
તો સુધારજો તમે મેહરબાની કરી, .
કહેજો “ઐરય” વીનંતી કરી.

મારાં કદરદાન હેતવંતાં

માતાજીને

મુજ તરફની અનંત કાલજી તથા દેલશેજીને માટે

આ લઘુ કેતાબ

તે માનવંતનાં અત્યંત તાપેદાર અને નમનતાઈ

ભરેલા પાકશાર ફરજંદ

ઓરચશાહુ ઓદલજી શેઠનાઓ

અર્પણ કીધી છે.

દી બા યો.

આ હાલકાનાં દરેક શેફરમાં આપણુ જોઈશું તેા માલમ પડશે કે ઘણાખરા સ્ત્રી તેમ પુરૂષોને શુજરાતી લીપીમાં ગદ્ય તેમ પદ્યમાં લખેલા નીખંધો વાંચવાનો અતી મોટો શોખ દીનપર દીન વધતોજ છે, અગરજ્જે કે પુરૂષોનો ઘણાક ભાગ અંગરેજી “Novells” ઉપર વધતો આવ ખતલાવેછે તોપણ.

આવી તકનો લાભ લઈ એક અદના ફોરેશ તરીકે પેરેલીજવાર જે આ લઘુ પુસ્તક પાહાર પાડવામાં રંજ ખેંચી મરદો તેમ ઝોરતોને માટે નીતીની તેમ ખીજ સાધાણુ ખાખદો સમાવી અગરજ્જે ડીક ફોરેશ કરવામા આવી છે તોપણ તેમાં ખાંમીઓ સ્વભાવીક રીતે હોવાનો જે સંભવ રહેલો છે તે મંટે વાંચનાર સજ્જનો પાસ દરશુજર ચાડી જાણાઉં છું કે અગરજ્જે ફોરપણુ જાતની ખોડ ખાપણુ તેઓની જાણમાં આવયાથી મુજને જણાવવાની ફોરેશ કરશે તો તે મને એક મોડું ઉત્તોજન મહેલું તેમ એક મોટો આભાર થયલો ગણાશે.

હવે મારે નમનતાઈ સાથ જણાવવું જોઈએ કે આ આદમ ચીતાર સજ્જનોનાં હાથમાં જહ પડવાથી હું તેનાં વાંચનારને એવું જણાવવા માંગતોજ નથી કે હું એક ગ્રંથકારનો દાવો કરું છું; એતો મેં માગ નવરાસનાં વખતનો આવી રીતે ઉપયોગ કીધો છે અને ભવિષ્યમાં પણ તે પ્રમાણુજ અમલ કરવાને હું ખંધાઉ છું.

એ. એ. શે.

મુંખઈ તા૦ ૨૦મી આગષ્ટ ૧૮૮૫.

શુદ્ધ પત્રીકા.

પાનું.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫૫	૧૬	હાજત.	હાજરી.
૫૫	૧૬	વખરી.	વખત.
૫૫	૨૫	આખાડા.	આખાડા.
૫૬	૨	ખંગડો.	ખંગડો.
૫૭	૩	શીરીનખાઈ.	શીરીનખાઈ.
૫૭	૧૬	વેહવાઈ વેહવાણુને.	સાચુ સમરાને.
૫૮	૨	પૈસાસાદાર.	પૈસાદાર.
૫૮	૭	અહાંગીર.	અહાંખસ.
૫૮	૨૩-૨૪	તેપણુ.	તેવણુ.
૫૮	૨૫	પણુ અહાંગીરે.	અહાંખસે.
૫૮	૨૭	ડયાલુ.	ઢયાલુ.
૪	૩૦	અડોનાં.	અડોનાં.
૭	૨૬	(Saltpetre) (Sulphate of Copper)	
૧૨	૩૦	મુવેલનો.	મુવેલનો.
૧૬	૨૪	દાખલા.	દાખલ.
૧૭	૪	કહેલું.	કહેલું.
૧૮	૨૮	પોતાની.	પોતાના.
૨૦	૧૩	ઓળખવા.	ઓળખ.
૨૨	૩૦	નામેથી.	નામેથી.
૨૫	૨૯	તેને.	તેનો.
૨૬	૯	હરાણુ કરતા.	હરાણુ નથી કરતા.
૨૬	૧૦	તરખ્યત આપતા.	તરખ્યત નથી આપતા.
૩૧	૨૦	કારં.	કેારં.

સાંકળ્યું.

	પાનું.
ગોનાહની તોજેસ.....	૧
ગોનાહ	૨
સર્વ વ્યાપક	૪
વિજ્ઞાતીક મંધેસો મોકલવાની યુક્તિ	૬
નીહલ હન્સ્તુમેન્ટ ઉકલાવવાનું કોષ્ટક	૯
મોર્મ હન્સ્તુમેન્ટ ઉકલાવવાનું કોષ્ટક	૧૦
આસ્તિક ધારણા.....	૧૨
મેહનત એજ દામ	૧૫
ધર્મ	૧૬
મોક્ષ	૨૪
વિચારશક્તિ	૨૬
જરથોસ્તી ધર્મ	૨૮
વટલેળ... ..	૩૨
ખંતનો ખદસો અમ્મર નામ	૩૪
સુધારાનાં ખેતરમાં કુધારાનું ખીજ	૩૮
લગનની કદંગી માંગણી	૪૫
વિધવા	૫૬
સોખતે અસર	૬૧
ખોટાફે	૬૧
સ્ત્રી કેલવણી	૬૨
અભણ તેમ ભણેલ સ્ત્રીની ખાશયતો.....	૬૪
અભણ સ્ત્રીને સુધારામાં આવવાની તક.....	૬૬
આગલા વખતનાં ફરાંનીઓ.....	૬૭

નામે આદમ

યાને

આદમ ચીતાર.

* ગોનાહની તોજેરા.

હે પરમકૃપાલુ ધન્યર! બેઠ જોહાનના પેદા કરનાર હે જગદીશ્વર! માહ પ્રાકમી, સર્વ શ્રેષ્ઠ, વીર્યવાન, સર્વ શક્તિવાન, સર્વ જ્ઞાની, પરિપ્રક્ષ, પ્રુદા, અદ્વા વીગેરે અનેક નામનાં હે જગત ત્રાતા! હું તારો ખાકી ખંદો, તારો ન્યાય તોડનાર, તુજથી પેદા થયેલો આદમ જાત, આ દુન્યામાં લગભગ પા સદી થયાં આવી વાસો કરનાર હું દોજખી ખરા અંતઃકરણથી તુજ સાહેબ આગલ બેઠ કર જોડી શરૂઆતના પાપથી તે આજ સુધીમાં થયેલાં મુજ અગદી પાપની ખરા પશ્ચાતાપથી મારી માંગી એવું એકદીલથી જણાઈ છે કે તારી સાહયતાથી હવેથી કોઈપણ જાતનું પાપ ગમે તે પ્રકારે હું કરીશ નહીં.

હે ત્રાતા! આ મારો ખરો પશ્ચાતાપ કે જે હું ખરાં જીગરથી હમેશનું સુખ સોધવા કરું છું તે ઉપર હે જગન્નાથ તું પ્રીતી ખતલાવ અને થયેલા શુનાહની મારી બક્ષ. હે માયાલુ પરિપ્રક્ષ! આ મારાં અગદી પા-

* એ વીરો એક દાનાવ શાયર પોતાની કેતાખમાં દરશાવી ગયો છે કે:-

ખેત—“શુનાહ અગરચે નખવદ અખતીઆરે મા હાફેજ

તો દર તરીકે અદખ કુરો શુ ગોનાહ મન અસ્ત.”

માએની—“એ હાફેજ કદાચ શુનાહ તથા પાપ આપણાં અખતયારમાં તો નથી તોપણ અદખની રાહમાં કોરોશ કરી કહીદે કે શુનાહ મારેથી થાયછે, યાને થોડા શુનાહને ઘણા જાણ અને ઘણી ખંદગીને થોડી સપજ અને તારેથી કશું પાપનું કામ થયલું માલમ પડે તો તે વેલા, રડો, ડરતો, ઠઠરતો, કોપતો અને ખીહતો ખરી મનસનીથી તોખાહ કરી બેશુનાહનો દાવો ન કર.”

પોની મારીની માંગણી કે જે હું ખહુ મોડી માંડું છું તોપણ હું મારા દીન દયાલ તું તેમાં મને સાહય થા અને મારામાં જે બધી જાતનાં દુરચુલી વીકારો છે તેનો હું જીંડમુજથી નાશ કરી મારું જીવન સદચુલ્લુથી ભરપૂર કર. આ મારી નમ્ર પ્રાર્થના હું પરમેશ્વર તું સાંભલ ! કારણ તારી સ્મૃતિ આવવાનો ખરો રસ્તો શો છે તે હું હવે સમજ્યો છું. તું જ સીવાય મુક્તિ આપનાર બીજા કોઈ નથી એમ મને હવે માલમ પડ્યું છે, માટે તે પ્રમાણે અમલ કરવાને હું હરહમેશ પ્રયત્ન કરું તેમાં મને સાહય થઈ મારા જીવનમાં તું હવે વાસો કર.

હું કીરતાર ! હું તારું નામ પોકારી સઘલા યુનાહની તોખાલ કરી હવે સર્વથી દુર રહેવા છઠ્ઠું છું માટે આ દુન્યામાં મેં જે જીવન સખુનો આચર્યા છે, જીવન કામો કીધાં છે તેથી હું ખોદા ! તું મને મોકલો કર. હું હથેર ! તું જ સીવાય બીજા કોઈ પણ દેવતાને હું પૂજીતો નથી વાસ્તે હું જાણ દેવ ! હું સઘલા રાસ્ત વિચાર, રાસ્ત સખુન વીગેરેના વખાણ કરું અને જીવન સખુન, જીવન કામ વતરોગેનો ધીઃકાર કરું એવી જીવન તું મને આપ. યથાસ્તુ !

ગોનાહ.

કોઈ પણ કામ કરતી વખતે આપણી વીચાર શક્તિ એવું બલવાળી આપણે કે જે કામ આપણે કર્યે છીએ તે બળસાવતું આપણને પાત્ર નથી તો તેવું કામ કરવું એ યુનાહ છે. યુનાહ અનેક જાતનાં જીવ છે તેમ અનેક યુનાહમાં અનેક મોજશોખ પણ સમાયલી છે અને તેવી મોજશોખનાં સખમેજ કરી એક ચેપી રોગ મીસાલ તે એક બીજામાં પેવસ થાય છે. હવે યુનાહનો ખદલો ત્રણ રાતની સળ થાને તે દરેક રાત સતાવાણ વરસ જેટલી લાંબી છે માટે તે સળમાં આવી ન પડવા માટે આપણે આપણું સજીવું કરી એટલે કે હૃદય જાણવેલા યુનાહથી હરહમેશ વેગલા રહેવાને પ્રયત્ન કરો:—

- ૧ અદેખાઈ કરતાં ના.
- ૨ આપધાત કરતાં ના.
૩. અનનો ગેરઉપયોગ કરતાં ના.
૪. કષ્ટ કરતાં ના.
૫. કીનો સખતાં ના.

૧. ખુલ્લે પગે યા માથે ચાલતાં ના.
૭. ખુન કરતાં ના.
૮. ખોટી સાક્ષી આપતાં ના.
૯. ખોટો ઇનસાફ આપતાં ના.
૧૦. યુજરેલાં પાછલ રડતાં ના.
૧૧. યુજરેલાં પાછલ ખરાબ ઓચરતાં ના.
૧૨. યુનાહનો પચ્ચાતાપ કીધા વગર રૈહતાં ના.
૧૩. યુમાન રાખતાં ના.
૧૪. યેરવાજખી ચાલ ચલાવતાં ના.
૧૫. ગોલામગીરી કરતાં ના.
૧૬. મોલામ ખરીદતાં ના.
૧૭. યુગલી કરતાં ના.
૧૮. ઓરી કરતાં ના.
૧૯. છીનાછું કરતાં ના.
૨૦. જખમ કરતાં ના.
૨૧. જમતી વખત સુકર કરવાને ભુલતાં ના.
૨૨. જનવરોને ભુખ્યાં રાખતાં ના તેમ વીના કારજો મારતાં યા તેમનો નાશ કરતાં ના.
૨૩. જાદુઈ કરતાં ના.
૨૪. જુલમ યુજરતાં ના.
૨૫. જુહું ઓચરતાં ના.
૨૬. દસતાનવાલી સાથે કરો સંખંધ રાખતા ના.
૨૭. દુશ્મનાઈ કરતાં ના.
૨૮. નીરધનની ખરદાશ લીધા વગર રૈહતાં ના.
૨૯. નુકસાન કરતાં ના.
૩૦. પારકાં સાથે જનાકારી કરતાં ના.
૩૧. પાલક તોડતાં ના.
૩૨. પ્રીતી તોડતાં ના.
૩૩. ખલાયો કરતાં ના.
૩૪. ખદનજર કરતાં ના.
૩૫. ખીજને આપદામાં જોઈ અખાજ કરતાં ના.

૩૬. જુરે મારગે ચાલતાં ના.
 ૩૭. બેશરમાં થતાં ના.
 ૩૮. બોલેલું પાછું તાણતાં ના.
 ૩૯. ભૂડું બોલતાં ના.
 ૪૦. મની જુરે મારગે ખરાખ કરતાં ના.
 ૪૧. મળખ મસકેરી કરતાં ના.
 ૪૨. માન આપવાને સુકતાં ના.
 ૪૩. મીનાકેશો કરતાં ના.
 ૪૪. મોહરાઈ મેલવવા ધ્વજતાં ના.
 ૪૫. મોહીત અભાગ્યાપર પડતાં ના.
 ૪૬. છુટકાટ કરતાં ના.
 ૪૭. લોભ કરતાં ના.
 ૪૮. વજ્ર તેમ હરેક ચીજનો ગેરહુપયોગ કરતાં ના.
 ૪૯. વેસ્થા સાથ ખદકેલી કરતાં ના.
 ૫૦. શકની નજરથી જ્ઞેતાં ના.
 ૫૧. સગાઈમાં ખલલ કરતાં ના.
 ૫૨. સુસતી રાખતાં ના.

સર્વ વયાપક.

આ દુન્યામાં તેમ પરલોકવાસમાં એવી કંઈ ચીજ છે કે જે નીરા-
 કાર છતાં પોતાની સમતોલ દ્રષ્ટીને એકી વખતે ચોમેર ફેરવી શકે છે. તે
 કોઈજ નહીં પણ પરમકૃપાહુ હૃદયર, કુલ જેહાનનો રખેવાલ, કે જે હંધ,
 તંહી, તેમ સઘડે છે; દુન્યાની સઘલી હીલચાલો તેનાથી છે. પ્રાણી માત્ર
 તેનાથી સરજાયલાં છે. મનુષ્યનાં સુખને અરથે અગત્યની સરવે ચીજો
 તેને સરજી છે. તેનાં કામની ગણતરી છેજ નહીં. તેની ખુબી પૃથ્વી ઉ-
 પર, આકાશ અને પાતાલમાં ન્યાયી છે. આડ, પાન, ફલ, ફુલ, સમુદ્ર,
 નદી, નાલાં વીગેરે અનેક ચીજો આપણા જીવામાં આવેછે. આ દુન્યામાં
 તેનાથી ખનેલી એક પણ ચીજ એવી નથી કે જે નકામી હોય. જે ચીજને
 આપણુ નકામી સમજીએ છીએ તે ચીજને આપણાથી વધુ માહીતી ધરા-
 વનાર ઉપયોગી ઠેડવી આપેછે. આ દુન્યામાં અનેક આડો છે, તેમ અનેક
 અડોનાં અનેક ઉપયોગ પણ છે. આપણને કોઈ પણ ચીજની હાજત

સારૂં તેની પેદા કરેલી દરેક ચીજની મદદ નેહ્યો છે; મદદ વગર હરેક ચીજ ંયર્થ છે. હવે પરમેશ્વરથી જે ચીજ સરભાઈ છે તેને માણસ જાત તરેહ તરેહવાર ગોઠવણી તથા મેલવણી કરી પોતાની વીચારશક્તિ વડે નકલ કરી શકેછે. દાખલા તરીકે વનસપતી તરફ નજર ફેંકશું તો જાણારો કે કેટલીક વનસપતીઓ આપણા ખોરાક તરીકે વપરાય છે તેમ વલી કેટલીક દોરેનાજ ખોરાક માટે ઉપયોગની છે. વલી કેટલીક વનસપતીઓ એવી છે કે જેમાંથી જુદી જુદી જાતની દવાઓ અનેછે કે જે દવાઓ લાંબી મુદતનાં અનેક પીડા કરતા રોગોના અસરકારક ઇલાજ તરીકે કામે લાગે છે. વનસપતીનો ખનાવનાર તે ધ્રુવ છે અને તેની દવા વીગેરે માણસ જાતની વીચારશક્તિનાં ખસે કરી અનેછે. આમાં એક ખીજની સાહચતાની જરૂર પડેછે. આ દુ-યાનાં અનેક જાતનાં ફોં માણસ જાતને અનેક જાતની લેઝત આપેછે. દુ-યાનાં અનેક જાતનાં ફોં તરેહવાર જાતની ખુશખો ધરાવે છે કે જેથી ગમગીની માણસ ઘણી વખતે પોતાનાં દીલને શાંત પાડી શકેછે.

વલી આ ખુશખોદાર ફોંમાંથી ભાત ભાતના તેજો નીકલે છે જેને અત્તર કરી કહેછે. અત્તરની ખાસીયત ઉપરથી તેનો રાખનાર ખુશ મીજા-ઝનો છે એમ સેહલથી કહેવાઈ શકાયછે. ફોંની હસ્તી પરમકૃપાલુ કીરતા-રની શક્તિને લીધે છે, અને અત્તરની હસ્તી આદમજાતથી છે. આમાં પણ એક ખીજની સાહચતા કામે લાગેછે. સુરય, ચંદ્ર, તારા, તડોં, પવન, વાદલાં, વરસાદ વગેરે પરમેશ્વરનાં અપાર હડાપણની સુવાહી છે, તેમ સોનું રૂપું, તાંબું, હીરા, માણુક, વીગેરે અગણીત ખણીજ પદાર્થો તે હોર-મઝદની ખસેસથી આપણને મલી આવેછે, અને આદમ જાત પોત પોતાની વીચારશક્તિનો ઉપયોગ કરી પોતાના ખપમાં લાવે છે. હવે આટલું તો ખરૂં કે વીના મદદે આ ખપું ંયર્થ છે, ત્યારે માણસ જાત આપસ આપ-સમાં મદદ માંગવામાં શરમની વાત શા સારૂં સમજે છે. તેઓને કયાં ખખર છે કે મૃદી એકલપેટી થવા સારૂં સરભાઈ નથી. નીરજીવ ચીજ જા-યારે નીરજીવ ચીજને ખુદરતીજ રીતે કામ લાગે છે ત્યારે માણસજાતે અરસપરસની મદદ સારૂં શા માટે શરમાવણું નેહ્યો? શું ફલાગુ પૈસા-દાર છે માટેજ ફલાણા ગરીબ સાથ મંખંધ રાખવો ન નેહ્યો? જો એમજ હોય તો આ કેવલ નીયમથી જલદું છે. માણસ જાતે તો એક ખીજને સાહચ થવું જરૂરુંજ છે પછી તે ધનવાન હો યા નીરધન હો. પરમેશ્વરથી

તે તેની ખાશકમાં ખાશક એક રજકણુ સુધીની ચીજો આપણા ઉપયોગમાં આવેછે તો પછી આદ્યમળતને એક ખીજની મદદ કેમ ઉપયોગી થઈ ન શકે. એક ખીજની મદદે કરીજ આપણા અગણીત વેલુઓ દુર થઈ શકે, એટલુંજ નહીં પણ આપણી વીચારશક્તિનો વધારો થાયછે તેમ કોઈપણ જાતની આફત દુર થઈ શકે. બીજી રજકણુ ઘણા ખરાના ખી-સાતમાં કાંઈજ નથી પણ એ ખણું મોહડે ખોલવુંજ થાય છે. કેલવત પ્રમાણે સંગરેલો સાંપ જેમ કામ લાગેછે તેમ રજકણુનાં અનેક ફાયદા છે. આ લખનાર જેમ રજકણુનો ખનેસો છે તેમ પરમેશ્વરની ખનાવેલી હરેક ચીજમાં રજકણુ વીશેષ છે. ઝાડ, પાન, વીગેરેનો ખોરાક રજકણુ છે. કાંકરો દરેકને જાણીતા છે. અને તેની આકૃતિ એ રજકણુની ખનેલી છે અને તે ઉપરથીજ આજ સદી થઈ ચાલુ આવેલી “ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય અને કાંકરે કાંકરે પાલ ખંધાય” વાલી કેલવત ખરી ઠરી છે. આપણા ઘરના માથાપરના છાપરાનાં નલીઆં પણ એ રજકણુનાં ખનેલાં છે. આ પણ રહીએ છીએ તે ઘર પણ રજકણુનાં સંગ્રહીજ ઉલ્લંઘન થયેલું છે. રજકણુ વીનાની એવી કોઈ ચીજ નથી. રજકણુ કેટલોક ઠેકાણે દુકાલને વખતે અગતના ખોરાકની જગ્યા પુરી પાડી છે. અને તેથી ઘણાકેનાં જીવ ખંચેલા છે. મદીથી ખનેલી માનવીની દેહ આખરે મદીમાં ભેલાયછે અને તેજ પ્રમાણે કીરતારથી ખનેલી પૃથ્વીપરની હરેક ચીજની એજ મા-ફક વ્યવસ્થા છે. યુંદર, ધમારતી લાકડાં, ઘર સગવડની તેમજ ખીજ ઉપયોગી વસ્તુ વીગેરે જે ઝાડોમાંથી મળી આવેછે તે ઝાડોનો મુખ્ય ટેકો આ રજકણુ છે કે જે રજકણુ આદીથી તે અનંત સુધી એક ખીજનો ખીછો છોડતી નથી.

* વીજલીક સંધેસો મોકલવાની યુક્તિ.

વીજલીના તારની મારફત સંધેસો મોકલવાની યુક્તિ આપણા દે-શોમાં આજ કેટલોક વખત થયાં ચાલતી આવીછે તે સઘલાને સૌજાન છે. હાલ ઘણાંક શેલરોમાં લોકો એ તારની મારફત એક ખીજપર સંધેસો

* આ શોધની પેહેલ જનીવા શેડરમાં રહનાર લેસેજ નામના એક વીજવાને ઇ. સ. ૧૭૮૨ માં કરી હતી. આ પછી ઇ. સ. ૧૮૩૭ માં ચુટસન અને કુક નામના ઇંગ્લેન્ડમાં કેટલોક તેમાં સુધારો કરીને લેલવાય છે.

કેલવડાવે છે. એ સૌથ આપણા દેશમાં જ્યારથી દાખલ થઈ છે ત્યારથી ઘણાક ફાયદા થયા છે. પેહલાના વખતમાં જ્યારે એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ સંધેસો મોકલવો પડતો ત્યારે કાસદથી કામ થતું હતું અને તેમને હાલ કરતાં દામ પણ ન્હાં આપવું પડતું હતું. સુરતથી મુંબઈ આવવાને કાસદને ઓછામાં ઓછા દશ ખાર દીવસ લાગતા હતા, તેમ વહી ચોમાસામાં અને એવી બીજી કોઈ અડચણ વખતે તો તેથી પણ વધારે દીવસ લાગતા હતા અને તે વખત તેમના કુખનો તો પારજ હતો નહીં.

એ ઉપરાંત ચાંચીઆ, છુટારા, વતરેગેનો ભો તો વહી જુદો. વહી સંધેસો મોકલવાની બીજી રીત ખજુતર વડે હતી, તે એકે લોકો ખજુતર પાલતા અને પછી તેની ડોકે સંધેસો ખાંધી ઉડાડતા કે જ્યાંથી તે સંધેસો લઈ અમુક જગ્યાપર જતું અને ત્યાં તેનો ઘરખણી ડોકમાંથી સંધેસો કહાડી વાંચતો. સુધારો થતાં થતાં હાલની માયાલુ સરકારે દાગનો રીવાજ ચાલુ કરીધો, પછી રફતે રફતે આજ દીન સુધી દેશોમાં વીજળીનાં તારથી સંધેસો જવા લાગ્યો. મુંબઈથી સુરત જતાં સંધેસાનો જવાબ આપણે લગભગ એક કલાકની અંદર વાંચીએ છીએ. આ કલાકનો વખત જે જાય છે તે કાંઈ સંધેસાને મુંબઈથી સુરત જતામાં લાગતો નથી. જેટલીવારમાં આપણે આપણું ખોલવું પૂરું કર્યે છીએ તેટલાજ વખતમાં તે સંધેસો ત્યાં જઈ પુગે. વાર તો માત્ર ઘર ધણીને સૌધવામાંજ લાગે. લોકોમાં એ વીરો હજીર સુધી તરેહ તરેહ-વાર વીચારો ચાલે છે. કેટલાકે કહે છે કે એ તાર પોત્રો હોવો જોઈએ. અને તેમાં લખેલો કાગલ મુકી કુંક મારતા હશે, યાતો જોતથી ધમણ ચલાવતા હશે. અને તેથીજ કરી તે સંધેસો બીજે ઠેકાણે પોંદાયતો હશે. પણ આ ધારણા ખરી નથી. આઠ દશ કાચનાં વાસણ કે જેને ઇંગરેજમાં સેલ્સ (Cells) કરી કહે છે તેમાં તાંબાનો ગોલપતરા સાથે જોડેલો એક તાર મુકે છે. પછી તેમાં મોરચુયુ (Saltpetre) નાંખી તેની ખરાબરનો દોટીનો કટકો ફાડી તે ઉપર મુકે છે. પછી પાણીથી રોટલીનાં લોટની માફક મસલેલા લાકડાંના બેહરથી ભરી કહાડે છે અને પછી તેમાં ચુસીલે તેવા કાગલનાં ગોલ કટકા કરી તે ઉપર મુકે છે. અને છેલ્લે તેનાં ઉપર એક જસતનો કટકો આવે છે. આ પછી ગોલ પતરાં સાથે જોડેલો તાર અને આ જસત એવી રીતે જોડી દે છે કે એકનાં તાંબાનો તાર બીજાનાં સત

જેડે અને બીજાનાં તાંબાનો તાર ત્રીજાનાં જસત જેડે. આમ એક બીજા સાથે જોડવામાં આવે છે. આ જોડાયેલા સંગ્રહને બાટરી (Battery) કહે છે. આ બાટરીમાં પછી પાણી રેડે છે. ઝુકાઈ જાય તો પાણી ફરીને નામવામાં આવે છે. એમાં ઘણીવાર મલાઈની માફક પોપરી પાડેલી જવામાં આવે છે તે હરહમેશ કહાડતા રહેવી જોઈએ છે. આમ ન કીધાથી કામમાં ખલલ પોહ્યે છે. હવે આ દરેક છેડાનાં બંધે વાસણ કે જેમાં એકતું તાંબુ અને બીજાનું જસત કે જે છુટાં રહે છે તેમની જેડે તાર બાંધે છે જેમાનો એક તાર ભોયમાં જવા દે છે અને બીજો સલંગ સંધેસો લઈ જવો હોય ત્યાંલગી લઈ જાય છે. આ બંધમાં લોહચુંબક અગત્યનું છે. લોહચુંબક તો ઘણાંખરાએ દીકું હશે. વહાણનાં હોકાચંત્ર* ની સોયમાં પણ એ ચુંબક સમાયેલો છે. હોકાચંત્ર અગર જે હીલચાલ કરતું જણાય છે તેપણ લોહચુંબકનાં વલાણું કરી તેનાં છેડા હરહમેશ ઉત્તર દક્ષિણ રહે છે. હવે કોઈ પણ ખરાં લોહાનાં કટકાને જેમાં લોહચુંબકનો ચુંબક હોય છે ત્યાં ધરયો હોય તો તે તેનીજ તરફેણ લેશે. લોહચુંબકમાં જેમ ખનાવટનો ચુંબક હોય છે તેમ તેમાં સ્વાભાવીક ચુંબક પણ હોય છે. વીજલીની મદદથી પોલાદનાં કટકામાં એ ચુંબક સમાયેલો છે. હવે જ ઉપર કહેલા બાકી રહેલા બાટરીનાં તારને પોલાદ લપેટયો હોય અને તેનો છેડો બાટરીનાં બાકી રહેલા બીજા તાર જેડે જોડયો હોય તો તે પોલાદમાં લોહચુંબકનો ચુંબક આવે છે અને તેથી પોલાદનાં કટકાને પોતાની તરફ સ્વાભાવીક રીતે ખેંચે છે. જ્યારે બાટરીના તારનો સંબંધ તુટી જાય છે એટલેકે તે છુટાં પડે છે અને વીજલીક એકમાંથી બીજામાં જતી બંધ પડે છે ત્યારે પોતીકે ચુંબક તેમાંથી જતો રહે છે. જ્યારે પાછું સંબંધમાં લાવયે જાય ત્યારે પાછો ચુંબક તેમાં લાય પડે છે; અને તેજ ચુકિત કામે લગાડી તેની જેડે જે એક સોય આડી રાખેલી હોય છે તે આ અસરથી દાબી જમણી ફરે છે અને તે દાબી જમણી ફરયાથીજ સંધેસો વંચાય છે:—

* એ ચંત્રની શોધ એશીયાખંડમાંથી થયેલી કહેવાય છે અને ત્યાંથી ઇ. સ. ૧૨૬૦માં મારકો પોલો નામના સખસે યુરોપમાં દાખલ કીધું હતું. આ પછી કોલંબસ અને ક્રિસ્ટોફર કોલંબ નામના સખસોએ યુરોપો કરેલો કહેવાય છે. એ વીરો ચીના લોક કહે છે કે એ ચોધનું માન હમને ઘટે છે. કારણ ઇ. સ. ની પુરવે શાહનશાહ હાઈયાંગટીએ એની પેહલ કાઢાડી હતી.

(૯)

નીચલ ઇનિસ્ત્રુમેન્ટ ઉકલાવવાનું કોષક.

અક્ષરો.

/ દાખો. * જમનો.

નીચલમાં (A) હરફ વાંચવો હોય તો / એક દાખો અને * એક જમનો.

નીચલમાં (B) હરફ વાંચવો હોય તો * એક જમનો અને //// ચાર દાખા.

નીચલમાં (C) હરફ વાંચવો હોય તો * એક જમનો / એક દાખો * એક જમનો / એક દાખો.

A.	એ.	/ *	N.	એન.	*/
B.	બી.	*////	O.	ઓ.	***
C.	સી.	*/*/	P.	પી.	/**/
D.	ડી.	*//	Q.	ક્યુ.	**/*
E.	ઇ.	/	R.	આર.	/**/
F.	એફ.	/**/	S.	એસ.	///
G.	જી.	**/*	T.	ટી.	*
H.	એચ.	////	U.	યુ.	/**
I.	આઇ.	//	V.	વી.	///*
J.	જે.	/***	W.	ડબલ્યુ.	/**
K.	કે.	*/*	X.	એક્ષ.	**/*
L.	એલ.	/**/	Y.	વાઇ.	**/**
M.	એમ.	**	Z.	ઝેડ.	**//

સંખ્યા.

1.	વન.	/****	6.	સીક્ષ.	*////
2.	દુ.	/****	7.	સે.વન.	**//
3.	ધી.	///**	8.	એઇટ.	****/
4.	ફોર.	////*	9.	નાઇન.	****/
5.	ફાઇવ.	////	0.	ઝીરો.	*****

ચીન્હો.

.	Full stop	///
?	Interrogation	/***/
'	Apostrophe	****/
¶	Paragraph	/**/
-	Hyphen	*///*

()	Parenthesis	*/**/*
“ ”	Inverted	/**/*
F.	Fraction	//**/
—	Bar of division	** ** *
/	do	/**/
C.	Call signal	*/*/*/*
Er.	Error	*****
Ed.	End	/****/*
Wt.	Wait	/**//
Ud.	Understood	///**/
R.	Repeat	///**//
—	Underline	///**/*

આપી રીતે ઉકલાવવામાં આવતા સંધિશાના સાંચાને અંગ્રેજીમાં ની-ડલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ (Needle instrument) કહેછે. રફતે રફતે વિચાર-શક્તિનો ઉપયોગ કરનારાઓથી વીજવીનાં સંધિસા લગતું એક ખીન્નુંજ સાંચા કામ જાણવામાં આવ્યું કે જે માત્ર અવાજથી વંચાઇ શકાય છે. તેમાં ઝીગ્ગા અને મોહરો એવા તફાવતનાં બે અવાજ છે કે જેની સમજ પણ નીચે દર્શાવી છે:—

મોર્સ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઉકલાવવાનું કોડિક.

અક્ષરો.

(ડોટ ૦ ઝીગ્ગા અવાજ.) (ખાર — મોરો અવાજ.)

મોર્સમાં (A) હરફ વાંચવો હોય તો (ડોટ) ૦ એક ઝીગ્ગા અને (ખાર) — એક મોહરો.

મોર્સમાં (B) હરફ વાંચવો હોય તો — એક મોહરો અને ૦૦૦૦ ચાર ઝીગ્ગા.

મોર્સમાં (C) હરફ વાંચવો હોય તો — એક મોરો ૦ એક ઝીગ્ગા — એક મોરો ૦ એક ઝીગ્ગા.

A.	એ	૦—	H.	એચ	૦૦૦૦
B.	બી	—૦૦૦૦	I.	આઇ	૦૦
C.	સી	— ૦ — ૦	J.	જે	૦— — —
D.	ડી	—૦૦	K.	કે	— ૦ —
E.	ઇ	૦	L.	એલ	૦— ૦૦
F.	એફ	૦૦— ૦	M.	એમ	— —
G.	જી	— — ૦	N.	એન	— ૦

O.	ઓ	— — — —	U.	યુ	— ૦ —
P.	પી	૦ — — ૦	V.	વી	૦ ૦ —
Q.	કયુ	— — ૦ —	W.	ડબલયુ	૦ — —
R.	આર	૦ — ૦	X.	એક્સ	— ૦ ૦ —
S.	એસ	૦ ૦ ૦	Y.	વાઈ	— ૦ — —
T.	ટી	—	Z.	ઝેડ	— — ૦ ૦

સંખ્યા.

(ડોટ ૦ ઝીણા અવાજ.)

(બાર — મોટો અવાજ.)

1	વન	૦ — — — —	6	સીક્ષ	— ૦ ૦ ૦ ૦
2	ટુ	૦ ૦ — — —	7	સેવન	— — — ૦ ૦ ૦
3	ટ્રી	૦ ૦ ૦ — —	8	એઇટ	— — — ૦ ૦
4	ફોર	૦ ૦ ૦ ૦ —	9	નાઇન	— — — — ૦
5	ફાઇવ	૦ ૦ ૦ ૦ ૦	0	ડોટ	— — — — —

ચીન્હો.

(ડોટ ૦ ઝીણા અવાજ.)

(બાર — મોટો અવાજ.)

.	Full stop.	૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦
?	Interrogation.	૦ ૦ — — ૦ ૦
'	Apostrophe.	૦ — — — — ૦
¶	Paragraph.	૦ — ૦ — ૦ ૦
-	Hyphen.	— ૦ ૦ ૦ ૦ —
()	Parenthesis.	— ૦ — — — ૦ —
“ ”	Inverted.	૦ — ૦ ૦ — ૦
F.	Fraction.	૦ ૦ — ૦
—	Bar of division.	— — — — —
/	do.	૦ — — ૦
C.	Call signal.	— ૦ — ૦ — ૦ —
Er.	Error.	૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦
Ed.	End.	૦ — ૦ — ૦ — ૦
Wt.	Wait.	૦ — ૦ ૦ ૦
Ud.	Understood.	૦ ૦ ૦ — ૦
R.	Repeat.	૦ ૦ — — ૦ ૦
—	Underline.	૦ ૦ — — ૦ —

આ અવાજથી ઉકલતા સાંચાને અંગ્રેજીમાં તેનાં બનાવનાર મોર્સના નામ ઉપરથી મોર્સ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ (Morse instrument) કહેછે.

આપણુ ઉપર કહી ગયા તેમ નીડલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટની સોય જમની દાબી ફરયાથી અને મોર્સ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ ઝીણા તેમજ મોહટા અવાજનાં તક્ષવતથી વંચાઈ શકાય છે.

હવે આ સાંચાકામનો તેમ વળી તેમાં ઉપયોગમાં આવતી બીજી દરેક યીજનો પનાવનાર કોણું ? કોઈજ નહીં પણ તે પરમકૃપાલુ હૃદય આ દુન્યામાં કાલા માથાનો માનવી જે કાંઈ પનાવી શકે છે તે સઘલામાં પરમેશ્વરનો મુખ્ય ભાગ છે. મનુષ્ય જાતનો સરજનાર જેમ તે છે તેમ વિચાર-શક્તિ પણ આપનાર તેજ છે. પરમેશ્વરે આદમ જાતને વિચાર, વાચા, અને કર્મ એ ત્રણ યીજ આપીને આ દુન્યામાં મોટો મરતખો પક્ષયો છે. આ ત્રણમાં વિચાર પોતે પ્રમુખ છે અને એ પ્રમુખનીજ સાહચર્યથી હૃદયની પનાવેલી ચીજોનો સંગ્રહ કરી નવી ચીજો પનાવ્યે છીયે. આ ઉપર કહેલા વીજલીનાં તારનો સંધેસો કાંઈ પરમેશ્વરે ઠામેઠામ કરી મેલ્યો નહોતો. એ તો આદમ જાતથીજ પૂરો કરવા રખાયસો હતો. માણસ જાતને વિચારશક્તિનું જે ઉમદા ગોહર ખદાયલું છે તેજ વિચારશક્તિ વડે પરમેશ્વરની પનાવેલી દરેક ચીજ શા શા ઉપયોગની છે તે સોધી કહાડવાનું છે, અને તે સોધી કહાડવામાં પરમેશ્વરની પનાવેલી દરેક ચીજ તરફ આપણી હરહમેશ નેધાહ પોંડ્યાડવી જોઈએ છે. ઉપર વીસતારેલા સાંચાકામમાં મુખ્ય મદદ પરમેશ્વરની, પછીની મદદ માનવીની, અને આખરની મદદ તે કીરતારની અનેલી આ સાંચાકામમાં લાગુ પડતી અગત્યની અનેક ચીજો છે કે જેનાં સંગ્રહથી આ સાંચાકામ ચાલી શકે છે.

આસતીક ધારણા.

આ દુન્યામાં આપણુ ઘણાંકને નહીં તોપણ યોગકંને એવું કહેતાં તો સાંભલીશું કે પરમેશ્વર છેજ નહીં. કારણ, પરમેશ્વરની હસ્તી શી રીતે થઈ તે આજ સુધી પાણુ ખુલાસાવાર જાહેર થયું નથી. હવે આ કારણથીજ પરમેશ્વરની હસ્તી ન મનાય એ વાંધા ભર્યું છે. પરમેશ્વરની હસ્તી શી રીતે થઈ એ શોધવાનું કામ કાંઈ જેવું તેવું બીકટ નથી. ગમે તેવો મનમાનતો ખુલાશો એ વીસે કોઈ આપવા ખાહેર પડે તોપણ સ્વતંત્ર રીતે જાહેર કરવું પડે છે કે એવો ખોલાસો થાય એવું છેજ નહીં. કારણ, પરમેશ્વરની હદ હંઈ આવેલી છે. આપણુ તરેહ તરેહવાર આખેહુખ ખુદરતાનાં જેવીજ નકલો કરી શકશું, આપણુ જીવતાને યમનાં હાથમાં સોંપી શકશું, આપણુ મુવેલનો

ચોડોક વખતની જીવ આપવા કાવી શકશું, પણ યાદ રાખવું કે આપણું પરમેશ્વરની હસ્તી શી રીતે થઈ તે જાણવામાં કદી કાવશું નહીંજ. કારણ, માણસજાત એટલુંતો ખેવક્ષ અને મગર છે કે તેની હસ્તી જાણવાથી કાલ ઉઠીને એવોખી દાવો કરી શકે કે હું પોતેજ પરમેશ્વર છું. આવા આવા આપણામાં તરેહ તરેહવાર યુજા સમાયલાછે, તેમાં આ મગર એ એક એવી ખાસીયત ધરાવેછે કે એક દુધ પાછ ઉધારેલા નાગની મીસાલ દાખ મારી આપણાજ પ્રાણ લેવા તે તતપર રહેછે.

આપણું પરમેશ્વરની હસ્તી શી રીતે થઈ તેથી એકપારગી તદન ખીન વાકેફ છીએ, તો તેટલા માટે શું તેની હસ્તીનોજ ધનકાર કરવો મોનાસીખછે? ના, આસ્તિક મનવાસો આવી ધારણાથી હમેશા દુર હોયછે. માત્ર પાપી યાને નાસ્તિક મનવાસો એવાં ચિન્હો ખતલાવે છે. સેહજ તર્કશક્તિ કીરતારની હસ્તી ખતલાવી આપેછે. આપણે આપણા મનને એવોખી સવાલ કરવો જ્ઞેહએ છે કે આખી રાત નીદ્રાવસ થઈ જાગરૂત થવા બાદ અપવાસી રહેલા જીવજાને દાંતણુ પાણી કીધા પછી જે ચાહનો પ્યાસો નોશ કરવા મહેલે તે શું વગર હીલચાલે ગેળી રીતે તૈયાર થઈ આપણી નજર આગલ આવી પર્યો? એક નાહનું બાલક પણ કહેવાને સામર્થવાન થશે કે ના, તેમ નથી. આ ચાહનો પ્યાસો અટવારમાં આપણુ ગટગટાવી જ્ઞેહએ છે તો ખરા, પણ તે તૈયાર થવામાં કેટલી રંજ પડેછે તેનો ખ્યાલ તો ત્યારેજ માલમ પડે કે જ્યારે આપણુ તેની ખાચીથી તપાસ કરયે. હવે પેહલાં તો ચાહ સાફ મીઠું પાણી જરૂરનું છે કે જે પાણી ઇશ્વરની મેહરખાનીથી આપણને અટ મલી આવેછે; પાણી મહયું કે તે લાવવા સાફ કોઈપણ જાતનાં વાસણની જરૂર છે, અને તે માટે મઠીં ચા ધાતુ વગર મેહનતે ઢગલાખંધ મલી આવે છે. ધાતુ મલી કે તેનો આકાર ખનાવા સાફ કોઈ ધંધાદારી મલવોજ જ્ઞેહએ; તે મહયો કે તેને લગતાં ઓજારો તેની પાસે હોવાંજ જ્ઞેહએ, કે જે ઓજારોનો ખનાવનાર પણ પેલાં વાસણની માફક કોઈ ધંધાદારીજ છે. આ પછી આપણને આતસની જરૂર છે; આતસ જોકે ખુદરતી છે તોપણ તેના ફેલાવા સાફ લાકડાં, લાકડાં સાફ જંગલ અને ત્યાંથી વાઢી લાવવા ધંધાદારીથી ખનેલાં તેના ઓજારો વીગેરે જ્ઞેહએ છે. હવે ગરમ થયલાં પાણીમાં નાખવા સાફ ચાહનો પાતરાંની જરૂર રહી, કે જે પાતરાં ખીજમાંથી નીકળેછે. ખીજ સાફ ખેતર, ખેતર સાફ પાણી—વરસાદ—ઓજાર—ખલહ—વીગેરે

છે. આહ થઈ કે તેમાં નાખવા સાડ ખાંડ જોઈએ. ખાંડ, શેરડીના રસની ખને છે. આ પછી હુધ સાફ. ગાય, ભેંસ, વીગેરેની જરૂર છે કે જે ગાય, ભેંસ વીગેરે ખુદરતથી સરખા છે. આ ઉપરાંત જો બીજા એટલીજ મેહનત લઈએ તો એક ચાઉનું કપ તૈયાર થાય છે.

હવે એક સ્ત્રીના પેટમાંથી ખરચું નીકળે છે તે પર ખ્યાલ કરો. આ ખરચાંનો ખનાવનાર તેમ તેને મોંહ, આંખ, નાંખ, વીગેરે પુરાં ખાડનાર કોણ ? વલી ખરચું જનમ્યા પછી તુરત રડે છે તે રડવાની સમજણ આપનાર તેમ તેને ધાવણ શક્તિ આપનાર કોણ ? સરવે સ્ત્રીજનો ખનાવનાર તે સાહેબજ છે. કોઈ પણ કાલે આપણાંથી એવું ખનવું મુશકેલ છે.

બીજું આપણા શરીરમાં પણ બેહદ સાંચાકામનાં જેવીજ ખલકે તેથી પણ સરસ કારોગરી વપરાઈ છે. આપણાં શરીરનું બોજું ૨૪૧ જુદાં જુદાં હાડકાંથી બનેલું છે. મોહડાંમાં ૩૨ હાડકાં છે તેજ દાંત કઢેવાય છે. બાપરી પણ હાડકાંની બનેલી છે, અને તે હાડકાં એકબીજા સાથે એવી રીતે જોડાયેલાં છે કે તે સઘલાં હાડકાંનું એક હાડકું દેખાય છે. ૨૮ હાડકાંની ડોક બનેલી છે. આપણાં ધડની એક બાજુ પર પાર પાર હાડકાં છે તેને પાંસલી કહે છે. ખરડાની કરોડ તે ખરડાનાં ૨૪ નાહના હાડકાં છે. દરેક હાથ પગમાં ત્રીસ ત્રીસ હાડકાં છે. એક ખુદરતી રસની કોયલી જે સાંધાની આસપાસ ઢોય છે તેમાંથી દરેક સાંધામાં તે રસ ઝરખ્યા કરે છે. સાંધા સાફ આ ખુદરતી રસ એક ગાડીના ચાકને તેલની જરૂર પડે છે તેની તોલનો છે. જેમ તેલ વગર ચાક ફરતો નથી તેમ આ ખુદરતી રસ વીના સાંધા રડી જાય છે, એટલે કે એ રસની તંગીથી સાંધા આમ તેમ વલી શકતા નથી, તેમ કેટલોક હુખાવો પણ કરે છે.

વળી વા, શ્વાસ કે જીવ આપણું જોઈ શકતા તો નથી તોપણ તેની હસ્તી છે એમ તેમની કેટલીક અસરો ઉપરથી આપણું કહી શકાય છે. જ્યારે તાપ પડે છે અને પવન સમુદગો હોતો નથી ત્યારે કહીયે છીએ કે પવન કુંકતો નથી. વા વાય છે ત્યારે કહેવાનું બની આવે છે કે પવન કુંકુ છે. બીજું આપણાં મોંહ, નાંખમાંથી ખુદરતી રીતે શ્વાસ પેસનીકલ કરે છે, પણ જ્યારે રાખેતાથી વધારે પેસનીકલ કરતો જોઈએ છીએ ત્યારે આપણું કહીશું કે એ તો સાસ થયો છે.

વળી આપણી હસ્તી હીલચાલથી તેમ ખેલવાથી માલમ પડે છે; પણ જ્યારે તે સમયે અંધ પડે છે ત્યારે કહીએ છીએ કે તે દેવલોક થયો છે. હવે વા, શ્વાસ કે જીવની હસ્તી નજરે નજર જાયથી જાહેર પડતી નથી તો પણ તેમની હસ્તી છે એટલું તો હીલચાલો ઉપરથી કહી શકાયે છીએ. હવે ત્યારે આટલા આટલા પુરાવા છતાં કયો નાસ્તિક આસ્તિક ધારણાથી વેગલો રહેવા ચાહે!

મેહનત એજ દામ.

આ દુનિયામાં માણસ જાતને પૈસા એ એક અગતની ચીજ છે તેમ તે પેદા કરવાનાંખી ખેલુદ રસ્તા છે. આ રસ્તાના દરવાજા ખુલ્લરી રીતે એવાતો અંધખસ્ત છે કે વગર ચાવીએ તે કદી ઉઘડી શકાતા નથી, અગરજેકે તે ઉઘાડવા માટે પરમેશ્વરે દરેકને ચાવી આપેલી છે તો પણ હવે તે ચાવી કય? તે ચાવી કોઇજ નહીં પણ નામે મેહનત છે અને આપણુ મેહનત કરશું તોજ દામ પામશું. વળી આપણુ ધણાંકોને કહેતાં સાંભળ્યે છીએ કે હું પૈસાથી ખેનસીબહુ, ફલાણાને જાદા પૈસા છે, જ્યાં પૈસા જાઇએ ત્યાં નથી અને જ્યાં છે ત્યાં ઢગલે ઢગ છે, વીગેરે હવે આ ખેનસીબ રાખનાર તેમ જાદા પૈસા કમાનાર કોણ? કોઇજ નહીં પણ આપણુ પોતે; કારણ, મેહનત નામની કુંચીને આપણુ કાટ ખાય છે ત્યાંજુધી પણ કામે લેતા નથી, અને જ્યારે કામેજ ન લઇએ તો પછી પૈસાનો દરવાજો તે ઉઘડે કેમ કરી! કેહવત પ્રમાણુ “ફરો તોજ ચરો” વાસ્તે તમારું કામ સાફ કરવું હોય તો તે તમારે પોતજ કરવું જાઇએ છે. આપણું કામ પારકે હાથ કરાવવું જાઇતું નથી, અને કદાચ કરાવવુંખી પડે તો તેનાં ઉપર નચીંત થઇ આપણુ ખેસી રહેવું જાઇતું નથી. આપણુ પણ તેમાં અધાયોગ્ય મેહનત લેવાની છે. આપણુ લાંખા પગ કરી આરામ લઇએ અને આપણું કામ ખીજા પાસ કરાવે તો તેમાં ગેરફાયદો આપણુજ છે; કારણ, તેથી આપણુજ કામ સાફ થતું નથી, અને જ્યારે કામ સાફ થતું નથી તો તેવા કામનો પછી કોઇ ભાવ પણ પુછતું નથી, અને જ્યારે ભાવજ પુછાય નહી તો તે કામ ફરી કરવા આપણુને હાર ખાવી પડે, અને જ્યારે હાર ખાધી ત્યારે તેને ભગતો આપણા અનુભવ પણ કમી થયો એમ સમજવું. અનુભવ કમી થયો કે પછી તેવાં કામોનો અંત આવે છે, અને જ્યારે અંત આવ્યો કે ત્યાં કલાચુકિત નાશ થઇ. આવી રીતે મોહાઇ અને ઉકમંદ છીયાથી

પૈસો મેલવાતો નથી, તેમ કોઈ કામમાં હોલગાલી પૈસા કમાવવાની વેતરણ ફરચે છીયે તો તેમાં પણ પછાત પડી જીલટા ખીજને નુકસાન કરતા થઈ પડચે છીયે. સખખ, હોલગાલુ તેટલા બધાજ અદેખા હોયછે તેમ તે-
ઓથી ખીજનું જ્ઞાન, શુણુ કે કામ જોવાઈ શકાતાં નથી. પૈસો કમાવાના આરા એ હોતા નથી. પૈસો કમાવા માટે સમતોલ નજર અને એકપુરી મેહનત જોઈએ છે અને વીના તે બાપરી મલવી મુરાફેલ પડેછે.

ધર્મ.

એક રળિયામણી સવારે જ્યારે હું મારા એક સ્ત્રી મીત્ર સાથે કોઈ એક ખુશનુંમાં વાડીમાંથી પસાર થતાં હતાં ત્યારે એકાએક મારી નજરે એક આંખાના અડ તરફ વલાણુ લીધી. આ દરખત ઉપર એટલીતો કેરી ખાતી હતી કે જો હું ગણુવા ખેસું તો અરધો કલાક નીકલી જતાં પણ તે કેરી કેટલી છે તે કહેવામાં હું શુચવાગે ખાંઢ. આ અડ નીચે સાખ્યાં પણ એટલાં બધાં પડેલાં હતાં કે કોઈ પણ રાહદારી એકાદ ઉચકતું તોપણ ત્યાં ખે-
ટેલો રખેવાલ કોઈને અટકાવ દરતો નહોતો. આબું જોઈ મને પણ એ-
કાદ સાખ્યું ખાવાની જીજ્ઞાસા થઈ. શું તે સાખ્યાંએ અજખ રંગ પકડ્યો હતો! તે આંખાની તારીફ તે હું ક્યે મોહડે કરું! મારી જીંદગી ભરખી મેં તેવી કેરી ખાધી નહોતી. શું તે કેરીની મીઠાશ! આવી મીઠાશ આ કેરીમાં શી રીતે દાખલ થઈ વીગેરે અનેક વીચારમાંજ હું હતો તેટલામાં મારા સાથીએ નીચે પ્રમાણે મારી સાથે ગોડતેગો કીધી:—

સ્ત્રી—પ્યારા મીત્ર કેમ શા વિચારમાં પડયા હો? વળી શું યાદ આ બધું કે હાંધજ ઠરીઠામ ઉભું રહેવું પડ્યું, મને ખોલાસો કરો કે જેનો હું તમને કાંઈ ઉપાય સૂચવું.

પુરૂષ—મારી ભલી ખાઈ વિચારતો માત્ર આ આંખાના દરખતનો છે. આમાં પણ આવી મીઠાશ! એ મીઠાશ એમાં તે શી રીતે દાખલા થઈ હશે! તમને શું એ કેરી ન ગમી?

સ્ત્રી—ખરે, મને એ કેરી ખૂબજ ભાવી, એ કેરી હું જેટલી ખાંઢ તેટલી ઓછી છે. પેલા ખાગખાને કેટલી એહમતથી આ આંખો ઉગાડયો હશે? એમાં જેટલી મીઠાશ છે તેથી ચારધણી એની મેહનત હો-
વી જોઈએ.

પુરૂષ—ખાઈ તમે એ શું ખોલ્યાં, આવી મીઠાશવાહું અડ આપણું જેવાની મેહનતથી તે ઉગી નીકલે!

સ્ત્રી—હા, મારા મેહરબાન મને એની ખબર છે. માહા મેહનતે એને એ આડ ઉગાડ્યું છે, અને આ મીઠાશજ તેની મેહનતનો પદલો છે. તો-પણ વાર્ તમે શું એ વીરો જાણો છો?

પુરૂષ—માફ કરજો પાછા, પણ તમારું કહેલું મારી અક્કલ કણ-લ કરતી નથી. એમ ખનવુંજ મુશકેલ છે. એમાં કાંઈખી ખુદરતનો મારો છે.

સ્ત્રી—તમારું કહેલું વાજખીખી હોય તોપણ એટલું તો ખરુંજ કે આ આડ તે ખાગખાનથીજ ઉગ્યું છે. એક ખીજમાંથી ઉગી નીકલતાં મેં એને નજરેનજર જોયું છે.

પુરૂષ—દોસ્ત, જ્યારે તમે નજરેનજર જોવાની સાહુદત આપોછે ત્યારે મને લાજમ છે કે તમારી સાથે મારે હઠ લેવી જોઈતી નથી. તો-પણ વાર્ મારે તમને એટલું તો પુછવું છે કે મારી તેમ તમારી ઉત્તપંતી ત્યારે શી રીતે થઈ?

સ્ત્રી—મારા પ્રીય જવાખના સાહુનાર! મારી ઉત્તપંતી મારા પા-પથી, મારા કુટુંબથી, મારા વડવાથી ચાલી આવી છે, અને તમારી ઉત્ત-પંતી તમારા પાપથી, તમારાં કુટુંબથી, તમારા વડવાથી ચાલી આવેલી છે.

પુરૂષ—પાછા સાહેબ, જો એમજ છે ત્યારે વાર્ મારા તેમ તમારા વડવા ને કુટુંબ કબીલા તે કયા?

સ્ત્રી—વડવા મારા કેટલાક હાંધ છે તેમ કેટલાક પરલોકવાસ છે.

પુરૂષ—પણ તમે વડવા કોણને કહેશો?

સ્ત્રી—વડવા એટલે જાણું મારા પાપ, તેના દાદા, તેના પાપ તેના દાદા એ પ્રમાણે જે ચાલતું આવેલું તેને હું વડવા કહું છું.

પુરૂષ—હવે મારા તેમ તમારા વડવા એક યા જુદા?

સ્ત્રી—તમારો સવાલ કઢંગો હોવાને લીધેજ મને હસવું આવ્યું વાસ્તે હું તમારી દરજીજર ચાડી જણાઈ છું કે આપણી જાતમાં ફેરફાર છે, એટલે કે તમે ઇરાની તોખમનાં છો તેમ હું એક હિંદવાણી છું માટે તમારા ને મારા વડવા એક થવા મુશકેલ છે.

પુરૂષ—શું તેમ ન થાય? વાર્, ત્યારે કહો કે તમારા પાપ, તેના દાદા એ પ્રમાણે જે પેહડી દર પેહડી ચાલતી આવી તેનો પેહલ કહાડનાર કોણ?

સ્ત્રી—પેહલ કહાડનાર એક કોઈ હશેજ પણ હજારો સદીમાં લખો પેહડી થઈ ગઈ હોય તેમાં હું તે કોણને યાદ રાખી શકું. મારામાં તેમ

તમારામાં કેટલે પેલડીની વંશાવલી રાખવાનો રીવાજ તો છેજ નહી કે જે-
થી પેલડ કહાડનાર મલી આવે.

પુરૂષ—ખાદ્ય તમારું આવું છટાદાર ખોલેલું સાંભલી હું ઘણુંજ
મલકાઉં છું, પણ વારું તમે કોઈ દીવસ આદમનું નામ સાંભળ્યું છે ?

સ્ત્રી—હા, તમે મને ઠીક યાદ આપી. માણસ જાતમાં પેલડવેલડો
પેદા થનાર તે એજ હતો. તે વખત તેની સાથ એક હવાં* નામની સ્ત્રી
પણ હતી. તેઓ સરખાતથીજ એકમેકનાં સુખ દુઃખનાં સાથી હતાં.

પુરૂષ—ઠીક, હવે ત્યારે પેલડો જનમ આપણા કે આપણા પાપનો ?

સ્ત્રી—એઆદમી માફ છે, પણ આ મને શુરસે થવાનું કારણ મલે છે;
તમો કેવો ઉંઘો હસવા સરખો સવાલ કરો છો ? સૌ કોઈ જાણે છે કે દીકરો
આપથી અને નહીં કે પાપ દીકરાથી.

પુરૂષ—વારું ત્યારે એ પાપ દીકરા પોતે કોણ છે ?

સ્ત્રી—તેઓ આ દુન્યાનાં હાકેમ છે, એટલેકે માણસજાતનો અવ-
તાર હઈ આ દુન્યામાં પેદા થયલી ખીજી ગીજી પર સરસાઈ ભોગવનાર છે.

પુરૂષ—આપણુ આ દુન્યામાં માણસજાત તરીકે ઝોલખાઈએ છીએ
ખરા પણ એ રીવાય કોઈ ખીજાં નામ તમે જાણો છો ?

સ્ત્રી—નામ તો ઘણાંખી છે, પણ તે ખધાં યાદ કોણને હોય. શુજ-
રાતી રાખદોષનો અભયાસ કરો, ત્યાંથી તમને ખધાં નામ મલી આવશે.
મને તો માત્ર માણસ, મરદ, માનવી, આદમ—

પુરૂષ—ખસ ખેલન ખસ વધારે જાણતાંજ નથી. પણ આ આદમ
નામ શા ઉપરથી પડ્યું તેનો કાંઈ ખોલાશો કરશો ?

સ્ત્રી—હા, હવે મને સમજ પડી આપણુ ઊપર કહી ગયા તેમ
દુન્યામાં પેલડવેલડો આવી વાસો કરનાર આદમનાં નામ ઉપરથીજ
આપણુ ખધા આદમી કહેવાઈએ છીએ.

પુરૂષ—ઠીક, ત્યારે એ આપણુ એક વડીલ તરીકે ઠરયો કે ?

સ્ત્રી—હા, આદમજાતનો પાયો જ્યારે તેજ છે ત્યારે તે અલખતાં
વડીલ તરીકે ઝોલખાવોજ જાણ્યો.

હવાને ઇથ્રેઅમાં ઇવ (Eve) કહે છે. એ ઇવ વીષે ખરીસ્તી મળ્યા પાલના-
રાઓ એવું કહે છે કે ઇસ્વરથી મના કરેલું ફલ તેણીએ ખાધું હતું તેમજ પોતાના
ખાતીંદને તે ખવડાવ્યું હતું. ઇશ્વર આથી કોપાયમાન થયો અને તેમને મના
કીધેલાં ફલ વાસ્તે મીતાની સજા કીધી કે જે મીતાનાં આપણુ પણ ભાગ્યા ખન્યા
છે. વધી વધારે તેઓ એ કહે છે કે આદમનો પાંસડીમાંથી ઇવ પેદા થઈ હતી.

પુરૂષ—હવે ત્યારે તમને પુછવાનું એટલુંજ કે મારાથી તમારું પ-
કાવેલું ખવાય યા નહીં?

સ્ત્રી—ખાવું યા ન ખાવું એતો તમારા હાથમાં છે, પણ મારે સારું
પુછે તો હું કદી તમારું ખાજીં નહીં; કારણ, હું હીંદુ થઈ તમો પારસી
સાથ ભોજન કરું તો મારે ન્યાતખહાર જવું પડે.

પુરૂષ—એમ છે! વારું, ત્યારે આદમ કોણ, તે હીંદુ હતો કે પારસી?

સ્ત્રી—તે ન હીંદુ, ન પારસી, ન કોઈ હતો; તેનાં વખતમાં જાતી
ભેદ હતોજ નહીં.

પુરૂષ—અલખતાં તમારું કહેવું વજનદાર છે, તેનાં વખતમાં જાતી-
ભેદ નહોતોજ, તોપણ તેનાં વખતમાં જાતતો હતીજ.

સ્ત્રી—ભાઈજી, તમે શું જોયોછે તેની મને ખીલકુલ સમજ પડતી
નથી. મેં તો તે જાત વીશે મારી ઉમરતક સાંભળ્યુંજી નથી. તોપણ તે જાત
ક્યા છે તે જાણવા હું આતુર છું, વાસ્તે મેહરખાની કરી ખીજી સઘલી
વાત પડતી મેલી એનોજ ખુલાસો મને કરો તો ખહુ સારું.

પુરૂષ—ખાઈ ત્યારે તો સાંભણો:—

આદમની શરૂઆત પછી રફતે રફતે જ્યારે હુન્યાની વ્રદ્ધિ થવા લાગી
ત્યારે હસ્તી ભોગવનારાઓ પોતે આદમનાં નામ ઉપરથી આદમજાતના મ-
રેતખાથી ઓલખાવા લાગ્યા. તે વખત કાંઈ હાલનાં જેવો જાતીભેદ નહોતો.
હાલમાંની ન્યાતજાતનો કરક તો એક ઢોંગી નાટક તકતો છે કે જેની અંતેક
ટોલી થઈછે, અને આ અનેક ટોલીનાં ખેલાડીઓ ન્યાતજાતવાલા હોલગાહું
ધરમચુરોએ, તેમ તેનાં તમાસગીરો આપણુ મરદ ઓરત છીયે. ઢોંગી નાટક
ટોલીમાં કોઈ પણ દહાડો સમાધાન છેજ નહી, તેમ આ રૂપધારણુ કીધેલી
ટોલીઓમાં પણ સમાધાન નથી. એક ઢોંગી નાટક ટોલી પૈસા કમાવાની
લાલચે આનક આપનારા ખેલને ખદલે પોતાનાં અનીતીવાલા ખેલોનાં અ-
ગાઉથી ખાંકાં કુકેછે તેમ આ ઢોંગી નાટકરૂપી ધરમ ટોલકીવાલાઓ પણ
પોતીકો ધરમ માત્ર વધતો પૈસો કમાવાની લાલચે એકખીજાપર સર-

* ખરો નાટક તકતો એ એક આનક આપનાર શીક્ષક છે પણ હાલનાં વખતમાં
તેમ નથી, અને જ્યાં છે ત્યાં જુજ છે. નાટકની શરૂઆત સીસ રેશથી થયેલી
કહેવાય છે તોપણ તે વખત ત્યાંના ખેલાડીઓની શરૂઆતની તાલીમ જવાયાનાં
તોલનો હતી. ઇ. સ. પૂર્વે ૪૫૦માં એસાઇયલસે નાટકશાખા સ્થાપી, પરંતુ
ચીતરાંચી, શીખીન જુવાન્યોએ અચ્છી તાલીમ આપી શરૂ કરી હતી.

સાધું મેલવતા હોય તેમ લાગેછે. તેઓ પોતે જેમ ખરા રસ્તાથી વીજીટા પડી અંધકારમાં રહેછે તેમ બીજાઓને પણ તેથી બેનસીખરાખેછે.

સૂત્રી માત્ર એકછે. એતો મનુષ્યએ માત્ર સૂત્રીનાં જુદા જુદા ભાગ પાડી પોતાની સઘવડ માટે તેનાં જુદાં જુદાં નામો આપ્યાં છે. સૂત્રીનાં એક ભાગને મુંબધ કહેછે, તો બીજા ભાગ સુરત કહેવાય છે, ત્યારે ત્રીજાને વીલાત અને ચોથાને ચીન કહેછે. આ પ્રમાણે જ્યારે વસ્તીમાં વધારો થતો ગયો ને જુદી જુદી જમીનને પોતાનાં વપરાસમાં લોક લેતાં ગયાં તેમ તેમ માણસજાત જમીનનાં કટકાને જુદાં જુદાં નામ આપતાં ગયાં. આજે હું એવો વિચાર કરું કે એક બીયાપાન જંગલમાં જઈ વાસો કરી ત્યાં એક ઘર ખાંધી રહું, તો મારો દાખલો લેઈ બીજાઓ પણ મારી પડોસમાં ઘર ખાંધી રહેવા હીમત ધરશે. આ પ્રમાણે એક બીયાપાન જંગલમાં પણ હજારો માણસની વસ્તી થઈ જશે. હવે આ વસ્તી આપસ આપસની સઘવડ માટે તે જગ્યાની ઓળખવા સારું એક નામ આપશે. એ જગ્યાને શું નામ આપવું તેનો તેઓ પેલડે વિચાર કરશે. એ જગ્યામાં જહાંગીર નામનાં આદમજાતથી વસ્તીમાં વધારો થવાથી તે જગ્યાનું નામ તેઓ “જાંગીરાખાઈ” આપશે. વળી જાતે જગ્યાની પેલડ કાલુડનાર ત્યાં એવું પણ જાહેર કરે કે આ જગ્યાને હું મોક્ષ આપનારહું, વાસ્તે તેમો મારાપર ઇતખાર રાખી ઇશ્વરને શોધો. આમ કીધાથી ઇશ્વર તમને મલશે, તેમ હું તમને સ્વર્ગમાં મોકલી આપીશ. શું આ તેનું કહેવું લોકો કણ્ણ કરશે? હા, જ્યારે તેઓ જુએછે કે તે જગ્યાની પેલડ કાલુડનાર તે છે ત્યારે કેટલાક તેનું બોલવું ઉપાડી લેશે તેમ વળી કેટલાક તેમ કરવાને આંચકો પણ ખાશે. આ પછી તે રફતે રફતે હાંધંતહીંની સાદુદતો લઈ કેટલોક તેમાં સુધારો કરી લોકોને પોતા તરફ ખેંચશે. આવી રીતે વળી આ નવો પંથ ઉમેરાશે. આજ ધોરણને લીધે પારસનાં રહેનારા તે પારસી, તેમ તેમનો પંથ પણ તેનેજ અનુસરતો ગણાઈ છે. હીંદુસ્તાનમાં વસ્યા એટલે હીંદુ થયા, અને પછી ધરમ પણ બદલાયો. વળી હીંદુસ્તાનનાં જેમ અનેક ભાગો છે તેમ અનેક ભાગોમાં રહેનારાઓનાં ધરમ પણ અનેક છે; એટલેકે દક્ષિણ ભાગમાં રહેનારા તે દક્ષિણ તેમ તેમનો ધરમ પણ જુદો. આ પ્રમાણે જાતનું અંધ-ન જેમ જગ્યાનાં નામથી થાયછે તેમ અંધારોજગારથી પણ થઈ બીજાઓ કરતાં ધરમની રીતીમાં ફેરફાર પડે છે; એટલેકે એક સુકારી અંધો

કરનારની ન્યાત તેમ ધરમ એક મોટી ધંધાદારીથી તદ્દન જુદાં હોય છે. આવીજ રીતે એક નરક વીગેરે ઉચ્ચકનારને ભંગીની જ્ઞાતનો દેડવી તેનાં કામ ઉપર તેનાં ધરમનું નામ આપેછે, ત્યારે ખેડુતને તેનાં ખેતીવાડીના ધંધા ઉપરથી ધરમ તેમ જ્ઞાતનું તેને પરનુજ નામ અપાય છે. આવીજ રીતે ધંધારોજગારથી, જુદી જુદી જગ્યામાં જઇ વસવાથી. વીગેરે અનેક રીતથી જાત તેમ ધરમ એકબીજાથી જુદાં પડેછે. આપણી ખરી જાત એક છે, અને જાતનાં વિભાગ કેવળ એક મોહટાકા છે. સર્વજ્ઞાતનાં માણસો આદમ હવાથી તે આખર જમાનાતકનાં માણસોનો પનાવનાર એકજ છે. ઇશ્વર, બ્રહ્મ, અક્ષા, ખોદા, વીગેરે નામો માત્ર એકનેજ વાસ્તે છે, અને નહીં કે તેઓ પ્રત્યેક જુદા જુદા છે. આતો એક જમીનનાં કટકા, નાં જુદાં જુદાં નામ અપાયલાં છે તેમ તે જુદી જુદી જમીનપર વસનારાઓમાં અનેક ભાષા હોવાને લીધે જુદી જુદી ભાષામાં નામ અપાયલાં છે, તોપણ એ બધાંની એકંદર મતલબ એકજ છે. જાત એ એક ઓળખ છે; અને ઓળખ એ એક માણસજાતની સેહલાઈની રસ્તો છે કે જેનું ખીજુ નામ અટક છે, અને તેથી જાત એજ અટક કહીએ તો ચાલે. હવે અટક શા વાસ્તે જોઈએ? અટક એટલાજ માટે કે આ દુન્યામાં માણસ જાત એકબીજાની સાહચ સાડું જનમ્યો છે, અને જ્યારે એકને બીજાની મદદની જરૂર પડેછે ત્યારે મદદ માંગતી વખત અમુક માણસને ઓળખવામાં મેળવત ન પડે માટે ત્યાં અટકની જરૂર છે. જ્યારે એક માણસને એકથી વધુ અટક હોય છે ત્યારે બીજાને તેને ઓળખી કહાડતાં મેળવત પડેછે, માટે ન્યાતજાતમાં પણ પ્રમાણ ઉપરાંત વધારો કરતો એ એક અગવડની સઘવડ કહેવાય. ન્યાત જુદી તેથી ધરમ જુદો હડતો નથી વાસ્તે એકબીજાની ગમે એટલી ન્યાતજાત હોય તોપણ ધરમ અનેક થવા ન જોઈએ. ધરમ યાને ખોદાની દરજ્જા એકજ હોવી જોઈએ, દારણ, ગમે એટલી જુદી જુદી જ્ઞાતો જે અત્યારતક ઓળખાણમાં આવી છે અને હવે પછી આવશે તે દરેક વાસ્તે સ્વર્ગમાં જવાનો એકજ રસ્તો છે. આપણુ જુદી જુદી કોમવાલા જેમ એકજ માર્ગ આવેલા છીએ તેમ જવાનો રસ્તો પણ એકજ છે. સ્વર્ગમાં એક રાસ્તે ભંગી અને એક કોઈપણ જ્ઞાતવાલા રાસ્તે ધરમશુર વાસ્તે જેમ એક જગ્યાએ તેમ નર્કમાં પણ એક પાપી ભંગી અને એક કોઈપણ વર્ણના પાપી ધરમશુર વાસ્તે પણ એકજ જગ્યા છે. ધરમનાં બે ભાગ પાડી શકાયછે, એટલેકે એક ધર્મ અને

ખીજી અધર્મી. હવે ધર્મી તે શું ? ધર્મી એટલેકે જે પરમેશ્વરનો ધર-
મ યાને ફરજ અદાકરે છે તે પુરૂષ અથવા સ્ત્રી, અને નહીં કે ફક્ત પુરૂષ
દાન કરનાર. અધર્મી એટલે શું ? અધર્મી એટલેકે પરમેશ્વરના ધરમ
યાને ફરજથી હલદો ચાલનાર પુરૂષ યા સ્ત્રી, અને નહીં કે વીવિધ ધર્મ
નો ધનકાર કરનાર. ત્યારે પરમેશ્વરનો ધરમ યાને ફરજ તે શો ?

પરમેશ્વરના ધરમ યાને ફરજ અનેક છે. જેવા કે:—

જે હું કોઈ સાથે જનાકારી કરું તે પાપ, અને કોઈને જનાકારીનાં
પુરા લતથી વારું તે પુણ્ય; જે હું કોઈ ને દુઃખ દઉં તે પાપ, અને કોઈનાં
દુઃખનું નીવારણ કરું તે પુણ્ય; જે હું કોઈની ચોરી કરું તે પાપ,
અને ખીજને ચોરી કરતો અટકાઈું તે પુણ્ય; જે હું કોઈની ખદગોષ કરું
તે પાપ, તેમ કોઈનું ભણું દાહું તે પુણ્ય; જે હું કોઈને હલકો ગણું
એ પાપ, અને મારી ખરોખરનો ગણું તે પુણ્ય. આ પ્રમાણે પાપ પુણ્યની
ખાશયતો એક ખીજથી જુદી હોય છે, અને તે નોખા પાડવામાં આપણી
વિચારશક્તિ કામ લાગે છે. અને તેનાંજ પ્રમાણમાં સ્વર્ગ, નર્કમાં જ-
વાય છે. આ ઉપરથી આપણે એવા સારપર આભે છે કે:—

“ભંગી ન કોઈ કામસેં,

ભંગી ન કોઈ દામસેં,

ભંગી ન કોઈ કામસેં,

ભંગી ન કોઈ નામસેં,

સખખ ઓખી અપણા રામસેં.”

વળી કેટલાકે રૂપીના નામથી ઓળખાય છે, કારણ, તેઓ ધરમને
ખહાને તપેસરીખાવાનો અવતાર લઈ અગણીત કપડો વેહે છે. હવે સ-
વાલ રહેયો કે તેવા તપેસરીખાવાને રૂપીનું આખું સ્થાન નામ આપવું
યોગ્ય છે ? ના, તપેસરીને રૂપીનાં નામથી ખોલાવવું એ તેનાં કર્મને સખખે
તદન અનધટુ છે. રૂપીનો ખરો અર્થ જુદોજ છે, અને તે તપેસરી-
ખાવા નહીં પણ એક કવી કહેવાય છે. રૂપી યાને કવીમાં કરો જતીભેદ
નથી, રૂપી કહેવડાવવાને દરેક વર્ણના આદર્શને એક સરખો હક છે. એવા
રૂપીઓ દુન્યામાં ઘણા યદ્યગ્યા છે, જેમાંનાં પાંચ મુખ્ય છે, કે જેઓ અ-
ગરજેકે જતીખંધનમાં જુદા પડે છે તોપણ તેમનાં નામ અને કામ એક-
સર માંજ છે. આ પાંચ ગ્રીસનો હોમર, ઇટલીનાં ડેનટી અને વરજહ
ખંધનનો મીક્ટન અને હીંદુસ્તાનનો વાલમીકીના નામથી ઓળ-

આય છે. આમાનો એકુબી તપિસરી તો હતોજ નહી, તોપણ વાજખીની રહે
 તેઓ એકસરખા રૂપી કહેવાય છે. આ પાંચમાનો વાલમીકી એ એક હીંદુ
 બ્રાહ્મણ હતો. તેનાં બનાવેલાં અનેક કાવ્યોમાં રામાયણ અતીથલું વ-
 બણાય છે. આ રામાયણમાં સ્વર્ગ વંશમાં થઈ ગયલા અયોધ્યાનાં રાજા
 રામનું આખ્યાણ છે. વાલમીકી પોતાના કામમાં મસગુલ રહેવા થામસા
 નદીનો કીનારો વધારે પસંદ કરતો હતો. હીંદુઓ હાલ જે ત્રણ ચીજના
 મગર છે તેમાં પેહલો રૂપી વાલમીકી, બીજી હીમાલય પર્વત, અને
 ત્રીજી ગેનજીસ નદી છે. આ ઉપરથીજ આપણું જાણવાને શક્તિવાન છ-
 ધએ કે વાલમીકીને જે રૂપી નામ અપાયલું છે તે તેનાં તથા ઉપરથી નહી
 પણ તેની કાવ્યશક્તિ ઉપરથીજ અપાયલું છે. ત્યારે એ તો સીદ્ધ થાય છે
 કે તપ કીધાથી પણ જાતી અંધન થતાં નથી. વળી જો એક હીંદુ કોઈ
 કારણસર વીલાત જાય અને પછી પાછો પોતાની જન્મભૂમીમાં આવે તો
 લોકો તેને પોતાની ન્યાતથી વીણુયો પાડશે. પણ જો તે ન્યાતમાં બેલાવા
 અમુક રકમ દંડ તરીકે આપે તો તે પાછો ન્યાતમાં જઈ શકશે; પણ એમ
 કરતાં જો ન્યાતનાં ઘણાકોનું મત તેની વીરૂધ્ધ પડે તો પછી તે ન્યાતમાં
 બે તડ પડે છે, એટલેકે તેની તરફેણ કરનારાઓ તેની સાથ સઘલો સં-
 બંધ રાખશે, તેમ વીરૂધ્ધ ખોલનારાઓ તેનાથી અલગાજ રહેશે. આ પછી
 પેલા વીલાત જઈ આવેલાની તરફેણવાલા વીલાતી હીંદુ કહેવાશે. આવી
 આવી રીતે જાતી અંધન થઈ ધરમનાં રીતઝો એક બીજાથી જુદા પડે છે.
 આટલું છતાં સત્તાવાર રીતે કહેવાઈ શકારો કે જુના કાલમાં બ્રાહ્મણ
 કુલનો છોકરો ક્ષત્રી કુલમાં દત્તક લેવાતો હતો, અને તેમાં નાત જાતનો
 કશો પણ વાંધો લેવામાં આવતો હતો નહી. એવા ઘણાક દાખલા મો-
 જુદ છે, જેમાંનો એક એ છે કે જીનસંપને વીશ્વામીત્રે દત્તક લીધો હતો.
 આ ઉપરથીજ સીદ્ધ થાય છે કે જુના વખતમાં જાતીભેદ હતોજ નહી. પણ
 હાલ તો એક પોતાનાં ધરમને ખરો પાડવા ખાહેર પડે છે તો બીજા તેજ
 ધરમને ખોટો છે એમ દેડવા આપે છે. એટલે કે ખ્રીસ્તી લોક એવું જણાવે
 છે કે ગમે તેવા પાપી છતાં એક વખત દસુપર વીસવાસ કરો, તમારૂં તે
 તારણ કરશે; ત્યારે પારસી લોકોનું કહેવું એ છે કે જરયાસ્તને નહી મા-
 નનારા બધા દુરવંદો છે એટલે કે તેઓ દોષજન પાત્ર છે. મુસલમાની
 મહમદપર ઇતખાર ન રાખનારાઓને સેતાનના મુતવલીઓ યાને કાફરને
 ખરના ગણે છે. આ સઘલો તફાવત અગરજેકે આપણાથી રખાયલો છે
 તોપણ સઘલાનો સાર એકસરખોજ નીકલે છે, માટે એકનો ધરમ ખરો
 અને બીજાનો ખોટો એવું કાંઈ છેજ નહી.

મોક્ષ.

માણુસન્તતને પ્યારમાં પ્યારી ચીજ જેમ એક ફરજદ છે તેમ મોક્ષ સાક્ષ પાણુ તે પોતાનો તેવોજ પ્યાર ધરાવેછે; પણ જો તેને મોક્ષ મલવે મુશકેલ પડેછે તો તે એક મુઝેલા ફરજદ પાછલ વીલાપ કરનારનાં જેવો લાગે છે.

જીવો કે એક વખત મેં મારા પાપની અમુક જગ્યાપર મુકેલી એક અમુક ચીજ તે ન જાય તેમ ચોરી લીધી; પણ જ્યારે તે ચીજનો મારા પાપને ખપ પડ્યો ત્યારે પોતાની જગ્યાપર તે ચીજને ન જોવાથી તેને લગતી તે તજવીજ કરવા મંડ્યો. તજવીજ કરતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે અમુક ચીજનો ચારનાર હું હતો. આ પછી મારા પાપે મને તેની આગલ હાજર થવા ફરમાવ્યું. મારે ત્યાં જવું તો જોઈએ, પણ મારું પાપ મને ધુન્નવવા લાગ્યું. આટલું છતાં હું ધુજતો, કાંપતો મારા પાપની સ્મરણ જઈ ઉભો, એટલામાં મારી નજર તેના હાથમાંના એક ચાપકા તરફ પડી, તેમ હમારા પેઢીની નજર એકમેક ધધ ગઈ. તેના લાલચોલ ડોલાથી તરતજ મારે નમી જઈ ચુનાહ કણ્ણલ કરવાની ફરજ પડી. હું ખોલ્યો પ્રીય પાપ! તે અમુક ચીજ મેં ચોરી લીધી છે; અને તે માટે હું ધન્યાતાપ કરું છું તેમ હવેથી એવું ન કરીશ તેની હું તમને ખાતરી આપી કરગરીને કહું છું કે આટલો ચુનાહ મને માફ કરો. મારો પાપ કે જે દયાહુ સ્વભાવનો હતો તેને મને ફરીથી ચુનાહ ન કરું એવો આશીરવાદ દઈ મારો ચુનાહ માફ કીધો, અને આ પ્રમાણે હું થતી શીસામાંથી ખચી ગયો. એકવાર ફરીથી હું તેવાજ ચુનાહની લાલચમાં સપડાયો. આ વખત હું જ્યારે તેની નજદીક ગયો ત્યારે મારાથી ખોલાય તો શું પણ એકપારગી નજર ચીરી તેની ભણી જોવાની પણ હું હીમત હારી ગયો. હમાણું તેનાં એક હાથમાં પેટોજ ચાપકો હતો, કે જે મેં મારા પેહલા ચુનાહ વખતે દીરો હતો. એ ઉપરાંત વળી તેના બીજા હાથમાં એક લોખંડની સાંકલ પણ દીઠામાં આવી હતી. તેને મારો ચુનાહ કહી આપ્યો ત્યારે હું તો તેનાં હાથમાં મારવાના સહસ્ત્રો જોઈ ડંગજ મારી ગયો. હવે મારે ખોલવાને કરી મારો ન રહેવાથી મારા પેહલો હોઠને એક એક સાથ મેલવવા પડ્યા. તેને ખોલવું પાછું શરૂ કીધું કે જ્યારે હું ફરીથી આવો ચુનાહ કરવાનોજ હતો તે છતાં પણ હવેથી નહીં કરીશ એવું જાહેર કરી મને છેતરી તાર ચુનાહમાં તે વધારો કીધો છે. હવે તે હું જો.

હજીર તો આ તેના છેલ્લા ખોલની સમાપ્તિ થઇ નહોતી એટલામાં પેલા આપકાએ પોતાના ધણીનું કામ એટલીતો વક્ષદારથી ખળવું કે તેનો હરીફ મલવો મુશ્કેલ હતો. આ મારથી જ્યારે તેનો હાથ અઠકથો ત્યારે તે બોલ્યો, આ તારા પહેલા યુનાહની શીક્ષા જોઈ ! હવે તને તારા ખીન્ન યુનાહ મારે આ લોખંડનો માર ચોગ્ય છે. તેના આ ખોલવાથી મને એટલીતો મઠી અસર થવા લાગી કે લાગ્યો ત્યાંજ હું તે માર પડે તેની અમાઝી કસગાઈ પડ્યો, તોપણ તેને પોતાનો હાથ લંબાવાને આંચકો ખાધો નહી. લોખંડનો માર પણ મારે પ્રશ્નકલ વેઠવો પડ્યો; સખખ, તેની સોડે દયાનો લાભ હવે શી રીતે લેવો તેના અંધકારમાંજ હું હતો.

હે પ્રીય ખંડુ ! તમે જુવો છો કે એક વખત આપણો પાપ પણ આપણું થયલા યુનાહની મારી ખસેછે, ત્યારે જો આપણું આપણા થયલા યુનાહનો પહેલવેહલો ખરો પશ્ચાતાપ કરી તે સાહેબ ધણી પાસે મારી ચાહી, ફરી તેમ ન કરવાને કબ્જેયે તો શું તે મારી નહી મલી શકશે ? શું ઇશ્વરથી પાપ વધારે દયાલુ છે ? ના, તેવું કાંઈજ નથી. આપણું ઉપર કહી ગયા તેમ આપણું કીધેલાં પાપો માફ થવા ખરો પશ્ચાતાપ કરશું તો અલખતાં તે પાપોમાંથી આપણું મુક્ત થઈશું. પણ જો તે પશ્ચાતાપ ધસુ-ધસુ મનનો યા બોલે હશે તો જેમ પાપે દીકરાને ખેંચી સજા કીધી હતી તેમ આપણું તેથી પણ વધારે ને વધારે શીક્ષાને પાત્ર થઈશું. હવે ત્યારે શીક્ષામાંથી ખચવાનો ઉપાય શો ? કાંઈજ નહી પણ ખરો પશ્ચાતાપ. હવે સવાલ એ રહ્યો છે કે પશ્ચાતાપ કેમ કરવો, અને તે કરવાથી આપણું જીગર ખદલાય શકે નહી ? હા, ગમે તેવું સખત જીગર છતાં હેઠલ જણાવેલા નીચમથી તે ખદલાઈ શકેછે :—

દાખલા તરીકે જુવો કે મારી વાડીમાં એક ખોરડી ખોરડીનું આડ છે પણ તે પ્રત્યેક ખોરમાં સડો પેટેલો છે. ખોરડીનો દેખાવ સારો હોવાથી લોકો તે પરનાં ખોર ખાવા લલચાય છે તો ખરાં, પણ અંદરખાનેનો સડો દરેક ખોરમાં એટલોતો પેવસ થઈ ગયો છે કે તે કોઈ ખાઈ શકવું નથી, અને કોઈ કદાચ ખાય છે તો તેને દુઃખ વેઠવું પડેછે. શું ત્યારે આ ખોરડી નકામીજ થઈ ? અલખતાં, તે હાલતુરત તો નકામીજ છે, પણ જો તેને બીતરનો સડો નીકળી જાય તો તે કામે લાગે ખરી, અને નહીં તો આખર તે સડો ખોરડીનોજ નાશ કરશે. હવે ત્યારે સડો કેમ કહાડવો ? ખોરડીને

ઉપયોગમાં કેમ લેવી ? તે પ્રીય પાંખું ! તેનો સજેજ ઉપાય છે, અને તેથી સડો એકદમ નાશ પામશે. તે ઉપાય કાંઈજ નહીં પણ ફક્ત યોરડીની અનેક કલમ કરવાથી માલિનો સડો દૂર થાય છે, યોરડીમાં મીઠાશ વધે છે, તેમ સર્વકોષનાં ખપમાં આવે છે. અને આવીજ રીતે બાકીના આ માફે જોણું, માફે આણું શરીર, એ એક સડેલી યોરડીની મીઠાશ છે. માફે અંદરખાનેનું જીવર થાને અંતઃકરણ એ ખારકી ખેર છે. મારો બીજામાંનો મેલ તે ખેરમાંનો સડો છે, તેમ હું પોતે તે ખેરનો ખાનાર છું. આ સડેલું ખેર જ્યારે હું ખાઉં છું એટલેકે હું પાપ કરું છું તો મારાં અનંતકાલનાં સુખનો હુંજ નાશ કરું છું. પણ જો પેલી યોરડીની માફક હું કલમ કરું એટલેકે મારાં અંતઃકરણની એક ડાંખલી કે જે સફાઈ છે તે હું રોપું તો તે અંતઃકરણનો કીડો તત્કાલ સુમરી ખાઈ ગીયે પડશે, તેમ રક્ત રક્ત જડમુલથી નાશ પણ પામશે, અને ત્યારે આ ખારકી ખેર કે જે માફે અંતઃકરણ છે તેમાં ભરપુર મીઠાશ દાખલ થશે, તેમ હું તેનો આખનાર હમેશનો સુખી થઈશ, એટલેકે મને મોક્ષ મલશે.

વિચારશક્તિ.

આ હુન્નમાં માણસજાત ધરતી પેદાથયલી દરેક ચીજોપર સરસાઈ ભોગવે છે તે એટલાજ સખખથી કે અક્કલ નામનાં રત્નએ તેનાં મગજમાં શીણુગાર કરેલો છે. આ શીણુગાર પ્રત્યેક માણસને એક સરખી રીતે પસાયેલો છે, તોપણ સર્વકોષના કલ્પો એકસરખાં હોતાં નથી. એટલાજ ધરણીથી કે સૌકોષ તે શીણુગારની વલાણ જુદી જુદી ધરાવે છે.

જીવો કે આપણુ આલ્યે છીયે તે જમીન ઉપર ખરાં અને ખોટાં એવાં બે જાતનાં મોતી પડેલાં છે. ઢોરો તે બેલ મોતી ઉપર પત્ર મુકી આવી જાય છે. કારણ, તેઓમાં આ અમુલ્ય શીણુગાર હોતો નથી, અને તેટલાજ માટે આપણા મરતબે આ હુન્નમાં મોહયે છે. આપણુ આપણી વિચારશક્તિ વડે ખરું ખોટું મોતી પારખી શકયે છીયે. ખરું મોતી તપ લઈ આપણાં ખીસામાં મુકયે છીયે, તેમ ખોટાંને પડવું મેલ્યે છીયે. હવે આ ખરું મોતી આપણી સોડે કેટલો વખત રહેશે ? આણુને તેની ગણતરી પણ નથી, ત્યારે જે મોતી સાફ આપણુને ગણતરી

છે તેને શા માટે જતું મેલવું જોઈએ? હવે તે મોતી તે ક્યાં? આપણી
 વિચારશક્તિ આ ગણતરીવાલા ખરાં ખોટાં મોતીને ખેંહસ્ત અને દોઢ-
 ખનાં નામથી ઓળખાવે છે કે જે આપણાં અંતઃકરણના રસ્તામાં પડેલાં
 છે. હવે તેઓને કેમ ત્યારે એકબીજામાંથી આપણુ જુદા પાડી શકતા નથી?
 એક કીમયાગર ખોટાં મોતીને ગમે તેવાં ખરાં મોતીમાં કારીગીરીથી ખપા-
 વવા માંગે તે ઉપર આપણે શા માટે લક્ષ્યાઈ તેમ તેથી અંભાઈ જઈ
 ખોટાંને ખરૂં કહેવું જોઈએ? જે ખરૂં મોતી યાને ખેંહસ્ત કે જે ખી-
 ન લાલચે સરવેને હાથો હાથ લેવાનું છે, અને જે અનંતકાલનું છે, તે
 લેવા શા માટે તત્પર રહેવું ન જોઈએ? હવે જો આપણુ આપણી વિ-
 ચારશક્તિનો આવોજ ઉપયોગ કરશે તો પછી આપણાંમાં તેમ દોરેમાં
 ફરક રહે તે શાનો? વિચારશક્તિમાં સુદરતીજ શુણુ એવો છે કે
 તેને જેમ વધુ ઉપયોગમાં લઈએ તેમ તેમ તે પોતાની શક્તિમાં વધારો
 કરી વધુ ક્ષપદો આપણનેજ કરે છે. હવે એ રત્નની સાહેતા વગર કોઈ
 પણ કામની શરૂઆત થતી નથી. એ રત્ન જેમ આ દુન્યામાં નામ મેલવી
 આપેછે, તેમ પેલી દુન્યામાં પણ આપણી વાખવાખી કહેવડાવવાને પ-
 છાત પડતું નથી. એ રત્નની હસ્તીથીજ આપણુ માનસાવતારનાં
 કહેવાઈએ છીએ. માનસાવતાર એટલેકે એક હેવાન્યત જીંદગીને વિચાર-
 શક્તિનાં ખલે કરી ધોઈ નાખવી, તેમ ખરૂં ખોટું સમજવાની શક્તિ ધરા-
 વવી યાને પાપ પુણ્યનો તફાવત રાખવો. હવે જો વિચારશક્તિનો આપણુ
 ગેરઉપયોગ કરશે તો તે સાચું આપણુ શુનેહગાર ઠર્યે છીએ, તેમ તે શુ-
 નાહ વાસ્તે આપણુ વધતી યા ઓછી તેનાં પ્રમાણમાં શીક્ષાને પાત્ર થતા
 જઈએ છીએ. જુઓ, આ દુન્યામાં સરકારનાં આપણુ શુનેહગાર છઈએ
 યા નહી તેજેમ સાક્ષી યા કાનુન ઉપર આપણાં શુનાહ પ્રરવાર થઈ શકેછે,
 અગત્તે આપણુ તે શુનાહથી કદાચ દુરખી હોઈએ, તેમ પરમેશ્વરને સા-
 ક્ષી, કાનુન જોઈતા નથી. આપણાં શુનાહ માટે સાક્ષી યા કાનુન આપ-
 ણુ પોતેજ છઈએ. ગમે તેવા અંધકારમાં આપણી વિચારશક્તિનો ખોટો
 યા ખરો ઉપયોગ કરશે તો તે તેનાંથી છુપા રહેતા નથી અને જ્યારે તે છુ-
 પાં રહેતાં નથી, ત્યારે તેવા ખોટા શુનાહ સાચું આપણુને વેઠવું પડે તેમાં
 નવાઈ શી? વિચારશક્તિ એ અંધકારમાં અજવાલાની ગરજ સારેછે
 અને તે અજવાલું અનંતકાળનું છે. આપણાં શેહરમાં મ્યુનીસીપાલીટી
 જ્યારે રસ્તે યા ગલી કુચીએ દીવા રાખતી નથી ત્યારે અંધકાર સાચું

આ પણ શોર મચાવી મુકયે છીયે, પણ કીરતારે જે દીવો શત દીન અનંત-કાલનાં સુખ સારું જે આપણાં બેજાનાં રસ્તાપર મુક્યો છે તેથી બેન-સીપ રહી અંધકારમાં ગોતાં ખાવા શા માટે જાહેર? અતરે આપણુ મ્યુનીસીપાલિટીને ઠપકોખી આપીશું, પણ જ્યારે આપણુ અંધકારના ખી-યાખાન રસ્તાપર એક ખીજને અધડશું ત્યારે તે સદાનાં અંધકાર વા-સ્તે કોણને ઠપકો આપીશું! “શેપણી તેવીજ હગણી”, “કરશું તેવુંજ ભરશું” વાસ્તે વીચારશકિત તો આપણાથી જેમ અને તેમ વેહલી અનંત-કાલનાં સુખ માટે હપથોગમાં લાવવીજ જાહેર.

જરથોસ્તી ધરમ.

હુ-યામાં ચારે ખાજુથી વખણાયેલો ધર્મ ખીજે કોઈજ નહીં પણ હજરત પ્યાંમખર સત જરથોસ્તના નામથી ફેલાવો પામેલો જરથોસ્તી દીન છે. તે હું પોતે વખણુતો નથી પણ પરકોમનાં ઘણાઓએ તેની વાખ-વાખી કીધીછે, અને કરેછે. તે આજ કાલનો વખણુતો નથી પણ સદી-ઓથી વખણુતો આવેલો છે ને આવશે. વળી તે વીશે જેમ્મયા હાઉ નામનો એક યુરોપ્યન વિદ્વાન પોતાના વખતમાં થઈ ગયેલા સઘલા આદમમાં તે હજરત જરથોસ્તને મોહયે મરતબો આપી જાહેર કરે છે કે, જેમ તેનાં જ્ઞાનનાં ખલે કયી ખુદરતે તેને એક ખનાઓ છે તેમ એક ખરે જરથોસ્તી મહુજખપર ચાલનારો મોકોષથી વધારે હલેહની જલવણી કરનારો, વધારે અદખત્રાલો, તેમ તે વધારે માયાહું હોય છે. હવે દરેક માણસજાતનાં મગજનું ખુદરતી એવુંજ વલાણુ છે કે જે ચી-જ તેને અંધખેસ્તી હોયછે તેપરજ તે મરી શીટેછે. તેમાં અવસ્થે કયી આ ધરમની લાગણી વધારે રૂપ પકડે છે. આટલુંછતાં પણ જરથોસ્તી મ-હુજખને જુદીની જેવા કે અંગરેજો, મુસલમાન મોલવીઓ, વીગેરે તેવાજ ખીજ કોમના લોકોથી જે વધતું અજવાહું જાહેરમાં પડ્યું છે તેજ તેની સરસાઈનો એક વધુ નમુનો છે. ખરું છે કે મોકોષ ધરમની લાગણી જુદી જુદી ધરાવે છે અને તે ઇંગ્લંડની તવારીખ વાંચનારાઓને

* આ ધરમની પેહલ કહાડનાર ગોસ્તાર્પ પાદશાહનાં વખતમાં પેસદાદી વંશમાં થઈ ગયેલો પાદશાહ ફરેફુનની ઓલાદનો રૂએ શીહરમાં રહેનાર પાર્શસ્પ ખીન પેતેરસ્પનો બેટો જરથોસ્ત સપેનતમાન હતો. એને વીશે એક કહેવાય છે કે દોઘદો માતાને પેટે અવતર્યાની વખતે તે રડવાને બદલે હસ્યો હતો. તેનાં સત-

તો શેશન હશે કે ધરમની પાપતમાં જગ આશકાર થયલી “કુઝડ”
 યાને ધરમની લડાઈથી જે હુલ્લેશોનાં જન માલની ખુવારી થઈ લોહી-
 ની નદીઓ વેહતી થઈ હતી તેમાં આપણી ધરમની અનુની સીવાય ખી-
 જ કંઈ મતલબ સમાયલી હતી? શું આવો જુસ્સો એક સરસાઈ પા-
 મેલા ધરમની આશવનાં કરનારાઓથી છુપાઈ ખેટા છે? હા, તેમ છે તો
 ખરું, પણ તે છુપાવનાર કોણ? કોઈજ નહીં પણ આપણાં જીવા
 ધ્યાઓ, કોઈજ નહીં પણ આપણાં વડીલો, કોઈજ નહીં પણ આપણાં
 માખાપો. શા વાસ્તે તેઓ પીતીકા ખેલ્લીનેને ધરમની વાયજ કરી તેઓ-
 નું જગર હરણ કરતા? શા વાસ્તે તેઓ પીતીકા ફરજ દોને શરૂઆતથી
 જ ધરમની તરખ્યત આપતા? શું કકટ કસતી છોડી તેને પાંધી જાણી
 એટલે ધરમનું જ્ઞાન પુરતું શીખ્યા? પણ તેટલું જી જ્ઞાન કયાં છે? આજ

ફોંએ તેનો જલદી અંત લાવામાં કાંઈ બાકી રાખી નહોતી. એટલેકે તે ગાયદો-
 શોના દોષમાં, વાઘ વરૂનાં જંગમમાં, આતસની ચેડમાં તેમ તેરીજ ખીજ બ-
 યાનક જગોમાંથી વીલો મુકાયો નહોતો. તે હમેશ સહીસલામત રહેતો, સખખ, તે
 ખોદાની ફરજે અદાકરનાર, જીતખસ્તીનો નાશ કરનાર, બદીનો તોડનાર, સુધરાઈનો
 અમલ કરનાર, રાસ્તીનો ચાહનાર, લોખ-લાલચ-જુઠાઈ વાંગેરનો ધોઃકારનાર
 તેમ લોકોનો સલાહકાર હતો. તે પોતે ગરીબ માખાપનો હોવા છતાં લા-
 ચારીને વસ્ત્ર, દાન આપવાને સુકતો નહીં. ૩૦ વરસની ઉંમરે તે ખોદાઈ ફરજે-
 માં એટલેકે ચક્રુર થઈ ગયો કે તે પોતાનું વતન છોડી બહાખમાં ઉપદેશ
 કરવા જઈ રહ્યો. વહી એને વીશે વધુ એ કહેવાય છે કે ખોદા તરફથી તેને અવસ-
 તાનાં ૨૧ પુસ્તકો, આદરજીજન નામનો આતશ, અને સરોવરનાં ઝાડનો શેપો
 મળ્યાં હતાં. આ ૨૧ પુસ્તકો લોકોને ખોદાઈ રાહપર દોરવવા માટે હતાં, તેમ આ
 આદરજીજન આતશ અને સરોવરનાં ઝાડનો શેપો કકટ લોકોનો આ ૨૧ પુસ્તકો
 ઉપર ધતબાર ખેસાડવા માટે મોજબ તરીકે હતાં. આદરજીજન આતશ વીશે એવું
 કહે છે કે તે વગર કાડે એ સદા ખળતો રહેતો હતો તેમ વહી હાયમાં ધરતા તો હાય
 પણ દાઝતો નહી. સરોવરનાં ઝાડ વીશે એવું કહે છે કે તેનાં ફરે પાંતરાંપર એવું
 ખુદરેથી લખાયલું હતું કે “જુસ્તારખ પાદશાહ તું જરેતોસ્તની દીન કખલ કર.”

આ ઉપરથીજ જુસ્તારખ પાદશાહે પોતાના છોકરા અસખંદયાર પાસે હજ-
 રત જરેતોસ્ત સાહેબનાં આ ૨૧ પુસ્તકો કે જે સાત સાત પુસ્તકોનાં જાણ બા-
 જ હતા તેમની પાર હજર નકલો સરકારી ખરચે રૈયતનાં વંધરાસ માટે લખાવી.
 આ એકવીસ પુસ્તકોનાં પૈલલા સાત બાગમાં ઇશવર ધર્મ રીતી તથા તેને લગતાં
 બધાં જીવંત કામોની ખીના હતો. ખીજ સાત બાગમાં રાજ કારોબારી મસલતો વી-
 જરેની રાજખીતી હતી. અને છેલ્લા યાને ત્રીજ બાગમાં ફોલજુફી, માજેજ, અ-
 ઝાઈ ત્રીજેની ખીનાં હતી.

કાલનાં ફેંકું કરનારાઓ તેમાં અકસર કરી આપસ આપસમાં થયલા અં-
તસને આધારે ફકટ પાહરથીજ પારકા ધરમપર લટી જનારાઓમાંનાં
ધણુંખરાઓને મેં જ્યાં છે કે તેમને એકપુરો “યથા” પણ બણુવો
મુશકેલ પડેછે. પણ એમાં તે આપડાઓનો વાંક શો ! હાલ ધણું ઠેકા-
ણું એવોજ રીવાઝ પડી ગયોછે કે માખાપો પોતાનાં ખચ્ચાંને શરૂઆત-
નું જ્ઞાન અંગ્રેજીમાં આપે છે અને જ્યારે તે ખાલક સદરો કુસતીની
ઉમરે પુગેછે તેની માલ થોડાજ અઠવાડયા આગમજ ધરના ઉપાધ્યા
યાસ યા કોઈ ખીજી રીતે એકપુરો કુસતી કરી શકે તેટલુંજ શીખવેછે.
ધરમની લાગણીથી બે નસીબ રહેવાનું આજ એક મોહડું કારણ છે.
જે તેઓને શરૂઆતથીજ ધરમનું સંગીન જ્ઞાન આપવામાં આવે, તોજ
તેઓ આ બુદ્ધીનોથી વખણાયલા ધરમની અગત કેટલીછે તે પીછાણી
શકે. કારણ, મોગલ રાજમાં પ્રતીધ યદ્ય ગયલા અદલ ખાદશાહ અ-
કબર વીરો પણ એવું કહેવાયછે કે તેને જ્યારે પોતાનાં રાજમાં “મુલાહી”
નામનો એક નવોજ ધરમ સ્થાપ્યો તે વખત તેને જરતોસ્તી દીન તરફ
વધુ પસંદતા ખતલાવી તેની દરેક રીતી આ ઘલાહી ધરમમાં દાખલ
કીધી હતી, અને તેથી એટલાંવેર કે પાદશાહ અકબરે પોતે સદરો કુ-
સ્તી ખાંધી હતી.

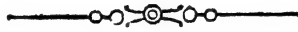
શું ત્યારે માખાપો પોતાનાં ખચ્ચાંને શરૂઆતથીજ ધરમની સં-
ગીન કેલવણી આપે તો આવા દાખલાઓ કોઈ પણ સદીમાં ફરી ધરમની
સરસાઈ પાછી તાજ કરી આપવા સારું નહીં બને ? અલખતાં, તેમ ય-
વાનો સંભવ રહેછે.

વળી આપણા ધરમ પુસ્તકો કે જે સૂઘલાં અંદ તથા પેહલવી
ભાષામાં લખાયે છે તેમાં કાંઈજ નહીં પણ ધરમનું મુજ, કુળ પ્રા-
ચીન હિત્ય અને સર, તખીખી સલાહ, વીગેરે લોક સુખાકારીનાં તત્ત્વો
સમાયલાછે. અમ છતાં પણ તે અંદ તથા પેહલવી કેતાખમાં શું લખાયા
હું છે તે સમજવામાં હાલના પારસીઓ તેમ તેઓનાં દોળગાહું ઉપાધ્યા
ઓ વતીકનો ધણુક ભાગ તેથી ખીનવાડેફે, તેમ કેટલાક બહુનાર હોય
છે તો માત્ર કીતાબો ભરડી જવા જેટલુંજ બહુછે. પણ તેનો અર્થ
સમજનાર યા સમજવનાર કોઈકજ હશે. સખખ, અંદ તથા પેહલવી
ભાષાનો ઉપયોગ આપણાંમાં-સાધારણ નથી, તેમ વળી કેટલાકને આવ-
ડે છે તો તેઓ ઉપરતપડેનું સમજી શકે તેટલુંજ બહુછે, પણ તેઓ

તેનો પુરૂષો અર્થ શીખવાની યા શીખવવાની ધામ ધુમમાં પડતા નથી. આપણુ ઘેરેઘેર ઉપાધ્યાઓને તે કેતાખનાં પાઠ કરતાં જોઈશું પણ ખેલ-દીનોને તે કીતાખની મતલખ સમજવતાં જોઈશું નહીં, અને કદાચ કેટલાકને જોઈશું તો તે માત્ર ડોલધાલુજ, પણ સંપુર્ણ અર્થ સમજનાર નહીં. તેઓ ધણીવાર કેડતાં માલમ પડશે કે અરદા પીરાફ જેવો મશહુર દુન્યામાં ખીજે કોઈ થયો નથી x x x x x ખીવર અસ્પ-તાઝી ફલાનાં ગુ-ફામાં હજુર હૈયાત છે x x x x x હઝરત પ્યામખર ખોદાતાલાનો જમજો હાય છે અને તેની આગલ ખીજ પ્યામખરો કશા લેખામાં નથી x x x x

આ પ્રમાણુ દોલગાલુઓ પારકાની હોંશયારી ખતલાવી પોતે મ-ગર્ર યશે પણ પોતાની હુશયારીનો એકુ દાખલો આગલ ધરશે નહીં; આવીજ રીતે જેમ એક આંધલો ખીજ આંધલાને વાટ દેખાડ-તાં એક ખાડામાં ખેલ પટકાયછે તેમ આ ખેલદીનો અને તેમનાં ઊપા-ધ્યાઓ અંધકારમાં અહ્ધર રહેલા છે. ખેલલવી તેમજ અંદ ખાધાનો અર્થ સમજનાર તેમ સમજવનારની અવસ્ય જરૂર છે. અને તેજ અંદ અને ખેલલવી ખાધા આપણને ખતલાવી આપે છે કે રાસ્ત કર્મ એજ ખેલસ્તનો સાથી છે અને નહીં કે આજનાં ધીરણુ પ્રમાણુ દોલગાલુ ધર્મ ગુરૂઓ “કામનો વાધ” કરી ખતલાવ્યા પ્રમાણુ મુવેલાની વરસી, છમસી, દસમું, ચાહરમ, વીગેરેને ટાંકજુ ફલાણી ફલાણી વસ્તુઓ તો જોઈએ, અને વગર તે રવાનને ખેલસ્તનો રાહ જડતો નથી. આ ખોલ-લુંજ કેવલ નીચમથી ઉલટું છે. આ સ્ત્રી માનસાવતારનું એક કાર્ દ-ફતરછે, તેમ આપણુ પ્રત્યેક માણુસજાત તેનાં લખનાર છઈએ, અને આપણાં સારાં, નરસાં કામો તે દફતરપર લખાયલી ધખારત છે. હવે જ્યારે આ દફતરની સમાપ્તિ થાયછે યાને આપણી આખર આવે છે ત્યારે તેજ દફતર આપણો સાથી ખને છે. તે દફતર અવલ અને આખર એવે ખે દફે વંચાય છે, અને તે વાંચનાર પાણુ આપણુ પોતેજ છઈયે. અવલ એટલે આપણુ યમ રાજના હાયમાં ગયા ખાદ આપણુ રૂહ જ્યારે ખીજ દુન્યા તરફ કુચ કરેછે ત્યારે ત્યાનાં ખેલસ્તવાસી તેમજ દો-જખવાસી ખેલ સાંભલે તેમ આ દુન્યામાં રૂચી તે આખર સુધીનાં ધધલાં સારાં નરસાં કામો વાંચી જઈશું, ને તે વાંચયા ખાદ જેમ અતરેજુરી તોહ-મતદારને સુનેહગાર યા ખીનચુનેહગાર એમ મત આપેછે તેમ આપણુ મત આપણુ પોતેજ આપે છીયે. એટલેકે સારાં કામો કીધાં હશે તો કહીશું

કે બેહસ્ત, અને તેજ ધડી દોજખનો દરવાજો ખુલેતી નીચમે બંધ થઈ જશે, તેમ આપણુ બેહસ્તમાં આપણાં કામનાં પ્રમાણમાં આરામ લેઈશું. પણ જો આપણુ ખુરાં કામ કીધાં હશે, તો ખુલેતી નીચમે બેહસ્તનો દરવાજો બંધ થશે, તેમ દોજખનો ડરામણો દરવાજો ખુલશે અને આપણુ તમ્મર ખાઈ આ દુઃખનાં દરવાજામાં હાથ પીંકારમારતાં આપણાં કામનાં પ્રમાણમાં દુઃખ ભોગવવા દાખલ થઈશું. આખર એટલે આ દુન્યાનાં કુલ નાશ પછી યાને કયામતને દીવસે આપણુ સઘલાં ભેગાં મળશું તેમ પાછાં કુલ બહીને જાહેરમાં કહી સંભલાવશું અને ત્યારે કુલ નેકીવાલાઓ કુલ બદકરતુકવાલાઓનો જાહેરમાં અફશોશ શુનરી તો મૈને મુકામે પાછાં ફરશે યાને પાપી બહીનું તેમ ધર્મી નેકીનું ફલ આપશે.

વટળેલ.

વટળેલ એટલે શું? વટળેલ એટલે કે એક પંથમાંથી બીજા પંથમાં દાખલ થઈ પાપીકું ફરમાન છોડી અત્રાપુ રીવાજ પર અનેક લાલચો* માંની ત્રણ મુખ્ય લાલચોમાં ફરી ચાલનાર સ્ત્રી યા પુરૂષ. હવે તે આ ત્રણ લાલચ તે કઈ? આ ત્રણ લાલચ કે જે એક સ્ત્રીનો મોહો, બીજું પૈસો, અને ત્રીજું બેહસ્તછે, જેમાંની પેહલી અને બીજી સાધારણ છે, તેમ ત્રીજી કવચીતજ જીવામાં આવેછે. આ લાલચો આપનાર જુદી જુદી જાતનાં બાંગીઓ હોય છે એટલેકે એક જાતવાલો બીજી જાતવાલાને કહેશે કે જો તું તારી જાત ત્યાગ કરી હમારી સાથે બેલાશે તો તારે મનપતીજની એક ખુબસુરત ચેહેરેની નાજની તને મલશે. આપણા ભોળે-મીયાં કે જે નાજણી બોલ સાંભલતાંજ તેમ કરવાની હા ભણી પાપીકો ધરમ છોડી બીજાને વસ થઈ એક ભવનાં અનેક ભવ કરેછે. આવીજ

* આ દુન્યાની લાલચો ઘણાં કદર કામે કરતાં શીખવેછે. વેદાયેત્તન પુસ્તક ૧લાનાં ૨૦૮ માં પરબટમાં લખેછે કે કૃતયુગમાં પૈસાની લાલચથી માણસનું બહીજાન આપવાનો કદર રીવાજ હતો. આ ચાલ તે વખત જેમ સાધારણ લોકમાં હતી તેમ કહેવાતા રૂપીઓમાં પણ હતી. તેઓ સો, બસો ગાય લઈ પોતાનાં પેટનાં છોકરાંઓને જે વેચતા માંત્રે તેને બહીમાં આપવા સાફ પછાત પડતા નહીં. તેઓ એટલાંજેર કૃતજી થતા કે જે કામ હાલનાં કહેવાતા ખાટકીઓ પણ કરતાં આવડે છે ખાતે તે કામ બીજી કકટ એક બે વધારે ગાયનો લાલચે પોતીકાં ફરજદને પેતીકે હાથ જોડે કરવામાં મોહટાઈ લેતા.

રીતે પૈસાની લાલચે પણ વારંવાર થતું આવે છે. વળી એક બીજા-
 જ સખસને જાહેરમાં એવું પણ બોલતાં સાંભળીશું કે હથ્થરને શોધવાનો
 ખરો રસ્તો હમાંશમાં છે વાસ્તે હે હથ્થર એકરાર કરનારાઓ! તમે હમા-
 શ ધરમનો ખુશાશો માંગો અને પછી તે પર છતપાર રાખો, તમને હથ્થર
 મલશે તેમ અનંતકાળનાં સુખમાં પડશો. ભટકતા મનવાલો તરત-
 જ પેલા ખાંગીનું માની લે છે યાને અણબણી જલમાં ફરી સોડાવાટરના
 ગોલવા મીસાલ બીજામ લટી જાય છે. સોડાવાટરનો ગોલવો એટલાજ
 સખખથી કે આજે એક લાલચથી એક ધરમ કણલવો તો કાસે કોઇ બી-
 જાજ લાલચથી એક જુદાજ ધરમનો એકરાર કરવો. એવો તો કોઇકજ
 વારસો હશે કે જુદા જુદા ધરમને ખરા યા ખોટા તે હેરવી આપે. એકનો
 ધરમ જેટલો ખરો હોય તેટલો તે ધરમ કદાચ ખોટોપી હોય. કારણ, કોઇ-
 નાંમાં પુરાવા માલમ થીઆવતા નથી. અને જ્યાં છે ત્યાં જુતકાલનો
 પુરાવો હોય છે. પણ તે જુતકાલનો પુરાવો શા આધારે માની શકાય? ફકટ
 વર્તમાન યા ભવીષ્યકાલનાં પુરાવાથી આપણી શંકા દુર થઇ શકે. સખખ,
 વર્તમાન યા ભવીષ્ય આપણી હૈયાતીમાંજ જે છે તે ખતલાવી આપે છે.
 હવે ત્યારે સદાની ભાંતીમાંજ ગોતાં મારવા શા માટે જોઇએ? જુદાં જુદાં
 ધરમ પુસ્તકોની જ્યારે હું હાખારત સમજવામાં પછાત પડુ તો પછી મને
 મોક્ષ તે કેમ મલે! ઠીક, હવે ત્યારે બીજી રીતે મોક્ષ તે કેમ મેલવવો? જ-
 વાખ એ છે કે મોક્ષ મેલવવાનો સરલ રસ્તો સાદી આપણુ સમજીયે શકયે
 તેવી હથ્થરપાર્થના ખરા જીગરથી હરહમેશ કરવી, તેમ જેને આપણી વિચાર
 શક્તિ પાપ હેડવે તેથી વેગલા રહેવું અને નહીં કે તારા મારા દુકડા ચાટી
 પેટ ભરવું, એટલેકે લાલચ રૂપી જલમાં ફરી એક ધરમનો ત્યાગ કરી બી-
 જાનો એકરાર કરવો. આ લાલચો આપણુ શા માટે કરવી જોઇએ? આપણી
 જાંઘનીને એક ધડીનો પણ ભરૂશો છે નહીં ત્યારે આપણુ જીવી જીવીને તે
 કેટલો વખત જીવશું? ૬૦-૭૦ તો હજુ થઇ મધ. ૧૦૦ વરસ જીવનાર તો
 કોઇકજ વારસો નીકલે. ત્યારે પૈસા ન હોવાથી લોકો આપણુને ગરીબ કહેતો
 શું થઇ ગયું? તેમને કયાં ખખર છે કે ધરમ-પવીનાઇ-એજઆપણા કરોડો
 રૂપ્યા છે. કરોડો રૂપ્યાનો ધણી હજાર પાતાની મીલકતમાં ગમે તે પ્રકારે
 ઉમેશ કરવા હથ્થરે ત્યારે એક ધર્મી—સદાશવાલો-સ્વર્ગમાં જવાની
 લાલચ રાખશે તેમ તે સ્વર્ગમાં જવા જલદી યમરાજની દોસ્તી ખાંધશે.
 સખખ, જેટલો વધારે વખત તે આ પૃથિવની સપાટી પર રહે છે તેટલો

વખત તે મૈતાનનાં ફાંદામાં આવી પડવાનો ત્રાસ રાખેછે. કારણ, આ હુ-
ન્યા એક દરામનું જંગલ છે અને જ્યારેખી તે જંગલનાં વીકરાલ શી-
કારીને આપણી સોરમ આવેછે ત્યારે તે શીકારી એટલેકે મોહત એકદમ
આપણા બક્ષ કરેછે. તેને જ્યારે ઠમકતો ઠમકતો આપણી સનમુખ આવ-
તે જોઈએ છીએ ત્યારે આસપાસ મદદને વાસ્તે આપણુ ડોલા બાણ્યે છીએ.
ફકટ રસ્ત મન યાને કેવલ સફાઈ જેનાંમાં હોયછે તેજ પેલા શીકારી સાથ
હોંસા તોંશીપર આવી પાથ બીંડેછે, પણ જેનાંમાં તે હોતું નથી તેને આ
વીકાળ શીકારી અત્યંત ચીખાવે છે. ખીન રસ્તને કોઈનો છાંયો મલતો
નથી, ત્યારે હું આદમ જાત! તું તારીપર દયા ખતલાવ અને હરદમ,
હરધડી, અને હરવખત તે કીરતારનોજ ધરમ યાને ફરજ ખજલાવ.

ખંતનો બદલો અમર નામ.

એશીયા ખંડમાં આવેલા અરખસ્તાન શેહરનાં રહેનારને આરખ
કહેછે કે જેઓ ઘોડાનાં* શોખીન ઘણાં હોય છે. તેઓમાં ઘેરે ઘેર પછી
અદના કે આલા હો તોપણ ઘોડા પાલવાનો દસ્તુર ચાલતો આવેલો છે.
જેટલો વીશવાસ તેઓ આ મુગાં પ્રાંણીપર રાખેછે તેટલો ખીજ કોઈ ખોલતાં
પ્રાણીપર તેઓ રાખતા નથી; તેમ વળી અન્યપની વાત તો એ છે કે દરે-
કના ઘરમાં થઈ ગયેલા ઘોડાઓની વંશાવળી તો હોયને હોયજ. જે
કોઈનાં ઘરમાંથી જુનામાં જુની ઘોડાની વંશાવળી નીકલે તેજ પૈશાદાર
તેમ આમરદાર ગણાય. વળી જ્યારે તેઓને પાતાકા ઘોડાઓથી વીયોગ
પડવાની ખુદરતી ફરજ પડેછે ત્યારે તેઓ આ પ્રાંણી તરફ એક અતલમના
મુએલાં સગાં કરતાં વધતો ગમ ખતલાવે છે.

દરેક આરખ બાપણુ કરવાની ખુજી હોંશ રાખેછે અને તેથીજ તેઓ
નજમ અને નશર સાદી હાખારતે લખવામાં પડાયછે. નશરનાં લખ-
નાર એટલેકે પદ્યમાં લખનારને તેઓ પાતાનાં મુરખી તરીકે ગણે છે,

* ઘોડાઓની ઉમર પારખવાની રીત ઘોડાનાં ખરીદનારોએને થણી ઉપ-
ચોગી હોવાથી અતરે ટાંકી લેઉછું. ઘોડાને નવ વરસ પુરાં થઈ રહેછે ત્યારે તેની
આંખનાં પોપચાનાં ઉપકા ખુનાં ઉપર કરચલી વેસત્રો દેખાય છે. નવ વરસ કેડે
દર વરસે એકે કરચલી વધે છે, અને એ પ્રમાણે જ્યારે તણુ કરચલી વધેછે ત્યારે
ઘોડાની ઉમર પાર વરસની, ખે વલી હોય તો અગ્યાર વરસની વીગરે કહેવાય છે.
નવ ઉપરાંત દરેક વધુ કરચલી દરેક વધુ વરસ સમજાવ્યાં.

તેમ તેમનો યોગ એકમતે ફેલાવેછે. આરબ લોકોમાં એવી કેહતી માલુમ છે કે વાજ એજ રીરપેચ, રામશેર તેજ મીન, તંબુ એજ મકાન, અને કવી-તા તેજ કાયદો છે. આટલું છતાં જ્યારે કોઇએ આપણું માફું કીધું હોય અને તેનું આપણુ વેર લઇએ એ જેમ એક જગલનાં વસનારાઓનો રીવાજ ગણાય છે, તેમ ધણા ખરો આરબોમાં પણ જોવામાં આવેછે; અને તેથી સેહલથી કહેવું બનીઆવે છે કે તેઓ પણ જગલમાં રહેનારાઓની ખરોખરી કરનારછે. સખખ, જેમ હિંદુસ્તાનનાં અસખી, રજપુતા તથા તે વખતની બીજી કોમવાલાઓ પોતાની ખાલક છોકરીને જીવતીને જીવતી દેવીને અરપણુ કરવાની દુષ્ટ માલ મલાવતા તેમ તેઓ પણ તેમ કરવામાં કાંઈ બાકી રાખતા નહીં, ખલકે રજપુતોથી પણ વધારે કરતા. તેઓની ખાલહુત્યા એ હતી કે જ્યારે છોકરી પાંચ વરસની ઉમરની થતી ત્યારે તરેહવાર શીશુઆર વીગેરે તેણીને સજવાને પોતાની આરતોને યા તેણીની દુષ્ટ માતાઓને તાકીદ કરતા. આ પછી આગમચથી ખોડી મેલેલા ખાડા આગલ છોકરીનો ખાપ તે પસુ ખયાંને લઇ જાય છે અને પછી તેણીને કશી લાલચ ખતલાવી તે ખાડામાં જોવાનું કહેછે, અને જ્યારે તે નીરાધર પસુ ખચું તે ખાડામાં પોતાની નજર ફેંકેછે કે તેવોજ તેણીનો આ કૃતજ્ઞી ખાપ જસેબેર હડસેલો મારી તેણીને અંદર નાખેછે, તેમ તે ખાડાને જમીન ખરોખર કીધા પછી ઘર તરફ પાછો ફરેછે. આ પ્રમાણે છોડીઓને જીવતાં જીવત દાટવાની પેડેલ આ આરબોથી થયલી કહેવાય છે. આમ કરવાનું કારણ ક્કટ તેઓ એ ખતલાવેછે કે તેમનાં પાલવાનાં ખરચમાં ખંચાવ થાય, તેમ સારે ઠેકાણે નામ પ્રમાણે છોડીઓની સાહદી કરવાની જે મુશકેલી નડે છે તે દુર થાય. આપણા ખ્રીડીય છુલંદી રાજને રાખરટ કલાઇવ નામના સુરા જંગીએ જેમ ચક્રમંડલ ફેરવી જેખ આપયો હતો, તેજ મીસાલ આ કૃતજ્ઞી આરબોનો દુષ્ટ રીવાજ દાખી દેવા તેમ તેમને સુધારામાં આણુવા એક તેમનીજ ન્યાતનો સાહસીક પુરૂષ ખહાર પડયો હતો. આ સાહસીક પુરૂષ કોઇજ નહી પણ આપણાં મુસલ-મીન બાઇખંધીનો હઝરત પ્યાંમખર મોહમ્મદ પોતેજ હતો. આ ઉમંખી નોજવાનનો જન્મ આરબોની ફોરસ નામથી એલખાતી બિંચી જ્ઞાતીમાં થયો હતો. તેની એલાદ હાસીમનાં નામથી ઓળખાય છે, એટલેકે હાસીમનો છોકરો અખદુલ મોતાસેખ અને તેનો નહાનો છોકરો અખદુલા વાહુખની છુખસુરત કુમારીકા અમીના જોડે પરણ્યો હતો. આ ખેડ

જોડાને પેટે આજ સદીઓ થઈ પ્રસિદ્ધ થયેલો હજરત મોહમ્મદ યાને ખીજી રીતે કહેવાતો મુસલમાનીન પ્યામખર સાહેબ ઇ. સ. ૫૭૦ નાં વરસમાં મક્કા શહેરમાં જન્મ્યો હતો, આ ભવીષ્યનો ચેરાત્ર નહાનપણથીજ અતી દુઃખમાં ઉઠ્ઠેરાયેલો હતો એટલેકે તેને પોતાનાં માંખાપનું સુખ નહોતું. ખાપ અપદુલા પોતાના આ ફરજાંદનું દીઠાર જોવા પહેલાં મુઓ હતો, તેમ મા અમોના તેને આઠ વરસનો મુકી કીરતાર તરફ પોતાના ખાવીંદને મલવા દોડી ગઈ હતી. આવી રીતે આ દુઃખી ખાલક પોતાના કાકા અબ્દુલ્લેખની દેખરેખ હેઠલ ઉઠ્ઠેરાયું હતું. આ પ્રમાણે સત્તર વરસ પોતાના કાકાને ત્યાં કાહડયા પછી યાને તેની ૨૫ વરસની ઉંમરે પોતાના કાકાને વધુ વખત યોજે ન થઈ પડવાના ધરાદાથી તેને સ્વતંત્ર થવા પ્રચ્છ્યું. આ પછી તે પોતાની જાતવાડી એક માતપર કાઢીજ નામની વિધવાને ત્યાં ચાકરીમાં રહ્યો. તેની ખાહોસી અને અપડતા કાઢીજને અત્યંત પસંદ પડવાથી તેણીએ તેની સાથ લગ્ન કરવા માંગણી કીધી, જે આ પરમાથીએ ઝટ સ્વીકારી. આ પછી મોહમ્મદને દેશો દેશ ફરી ત્યાંની રીતખાંતો જોવાની ખહુ ઉલટ છુટી. તે જેમ જેમ એકથી ખીજે દેશ ફરતો ગયો તેમ તેમ તે વધુ ખાહોશ ખનતો ગયો. તે પોતાના વખતનો કોઈખી ભાગ અમસતો ઝમાવતો નહી. તે કાંઈનું કાંઈ પોતાનાં મગજમાં લેઈ તેનાપર પ્રુખત વીચાર દોડાવતો. હમણાં તે ચાલીસ વરસની ઉંમરે પુગો હતો. અત્યારતક તે એક સાધારણ માણસ તરીકે ઓલખાતો હતો. પણ આ ચાલીશ વરસ પછી યાને ઇ. સ.ની સુમારે ૬૧૦માં તેને પોતાની જીંદગીની કાર્કીદીમાં અજબ ફેફાર કરી મુકયો હતો, એટલેકે હમણાં તેજુ એક સાધારણ માણસપરથી પ્યામખરનો મરતખો હરણ કરી લીધો હતો. તે જેમ જેમ પોતાની વિચારશક્તિનો ખોહલો ફેલાવો કરતો ગયો યાને તેને કેલવતો ગયો, તેમ તેમ તે વધુ પ્રસિદ્ધ થતો ગયો. હમણાં તે એક જુદાજ ખ્યાલપર હતો, એટલેકે જંગલીઓને ખોદાઈ રાહ ખતલાવાનો રસ્તો તેને પકડયો હતો. તે “લાએલાહુઇલલલાહો મોહમ્દુરસુલુલાહ” * ના નામથી એમર એકસરખો ધરમ ફેલાવા મંડ્યો. આ ધરમનો શરૂઆતમાં એકરાર કરનાર તેની ઓરત કાઢીજ તથા તેણીનો ચાકર ઝીદ એખન હા-રેથ હતાં. સખ્ક, જેમ એક કામની પેહલ કાહડનારને વગોવનાર ઘણાં નીકલે છે તેમ મોહમ્મદની વીરૂધ પણ ખોલનારા તેની ક્રેમનાં પ્રત્યેક

* પરમેશ્વર એક છે અને મોહમ્મદ પરમેશ્વરથી મોકલાયેલો પ્યામખર છે.

જાણુ હતા. આટલું છતાં ન્તે વગર આંચકે પોતાની મુરાદ પારપાડવામાંજ મસરુલ રહ્યો. તેનો કાકો જોકે મોહમ્મદનાં મતથી હલડે હતા તોપણ તે પેતીકા ભત્રીજાની જીદ આગલ કાંઈપણ કરી શક્યો નહી. સરઘાતમાં લોકો મોહમ્મદપર એટલાતો ઉસકેરાયલા હતા કે તેનાં કાકાને મોહમ્મદના જનની ધાસ્તી આપતા હતા. એક લોહીનો પ્યાર જે ખુદરતી છે તે તરફ નીચાલ કરતાં અણુતાણેય પોતાનાં માખાપ વગરનાં ભત્રીજાનાં જનની સલામતી ખાતર ત્રાસ પામ્યો. તેને ધરમની ચકચાર છોડી દેવા મોહમ્મદને ખુલ્લું સમજાવ્યો, છતાં નીવેણે એજ આગ્યો કે જો તમે લોક આફતાખને મારા જમનાં હાથમાં અને માહતાખને મારા દાખા હાથમાં લાવી મુકો તોપણ આ ખોધ કરવો હું છોડનાર નથી. આ ફરમાન જેમ તે પાક હકતાલા તરફથી મને છે, તેમ ખીજ સર્વકોઈને છે; માટે આ તમારો ખોટો રસ્તો છોડી ખરાનો એકરારકરી મારો ખોધ હૈડે ધરો. x x x

આ વખત આપણી જાણમાં આવેલી માતપર કાદીજીએ ખોદાઈ રાહ લીધા પછી મોહમ્મદે ખીજ ઓરત કરવાની ધારણાથી તેને ઓમયા નામનાં મહાન પુરૂષની ખુખસુરત છોકરી હેનદ કે જે વીધવા હતી તેની સાથ ફરી પરણવા ઇચ્છ્યું. આ ખાદ હેનદને આગલા ખાવીંદરી સાલમાં નામનો એક છોકરો હોવાથી તેણીએ મોહમ્મદને જાણાવ્યું કે હું મુજ વીધવા સાથ નેકા પાડી શું સંતોષ મેલવવાની આશા રાખેછે? વળી હાલ હું તો એક છોકરાની મા પણ થઈ ચુકી છું. આનો જવાબ આ દયાલુ નરે એ વાલ્યો કે જ્યારે હું તને ખરા જીગરથી ચાહું છું તો તું વીધવા છે તેની મને શી ચીંતા! મારે દુઃખાનેજ સુખી કરવાનો હેતુ છે, તેમ વળી તારા છોકરાને હું મારા છોકરા તરીકે ગણવાને કહ્યું છું. આ પછી તેને હેનદ યાને આમસાલમા* જીડે લગ્ન કર્યાં.

મરનાર કાદીજીનો વેચાણ લીધેલો શુલામ યાને મોહમ્મદનો ખીજ દીન કહ્યલનાર ઝીદ એખન હારેથ પોતાનાં આ નવા કહ્યલેલા દીન ઉપર ઘણો સુસ્ત રહેલો હોવાથી મોહમ્મદનો પ્યાર તેનાંપર અત્યંત વધ્યો. આથી મોહમ્મદે તેને પોતાનો દત્તક પુત્ર કરી લીધો, અને તેજ સમયે ફરી ઝીદ એખન હારેથ પણ મોહમ્મદનાં એક છોકરા તરીકે ઓળખાયછે. આ ઝીદની સગાઈ મોહમ્મદનાં ખેશીમાં થયલી હતી. મુસલમાન રીવાઝ પ્રમાણે મોહમ્મદને અનેક પાયડીઓ હતી, જેમાંની એક

* હેનદને સાલમાં નામનો આગલા ખાવીંદરી છોકરો હોવાથી તેણી વીધવાવસ્થામાં આમસાલમાં યાને સાલમાની માનાં નામથી ઓળખાતી હતી.

મરીઅમ શીવાય સઘલી વાંઝણી હતી. આ મરીઅમને હાંબ્રાહમ નામને એક છોકરો હતો, પણ તે સવા વરસનો નહીં થયો એટલામાંજ મરણ પામ્યો હતો. આથી મોહમ્મદને ઘણુંજ લાગ્યું તોપણ તે પોતીકા દીકરાની કબર આગલ જઈ શીર નમાવી બોલ્યો:— હો દીકરા! હું ખરે ગમગીન છું, તારા વીધોગથી મને રડું આવેછે, અને જો હું તારી પાછલ આવવાનો છું એમ નહીં જાણતે તો હમણા હું તેથી પણ વધારે દલગીર છું થાત; સરવે કોઈ પરમેશ્વર તરફથી આઠ્યા છીયે અને આખર તેની સાડેજ જનાર છીયે. x x x x x

આમ બોલતાં બોલતાં તેનું હૈડું ભરાઈ આઠ્યું અને હવે તે રડ્યો. તેને રડતો જોઈ તેનાં સાગરીદો એક અવાજે બોલ્યા, કેમ તમે રડો છો? તમે હમને તો રડવાની મના કીધી છે! મોહમ્મદે જવાબ વાલ્યો, અલખતાં ચીસ તથા જીમ પાડી રડવાની મારી મના છે, માથું કુટવાની તથા લોકોને ઠાલી સીતમ ખતલાવવાની મારી મના છે; પણ આફતને વખતે આશુ પાડવાં એ એક દુઃખી જીવને સાંત પાડ્યા ખરોખર છે, કે જે માત્ર દયાથીજ પડેછે અને તેમા કોઈને મના નથી.

હવે આ ઉપરથી માત્ર આપણને સાર એજ મલે છે કે આ દુન્યામાં એક માનવી પોતાની વિચારશક્તિનાં બળે કરી ચાહે તે કરી શકેછે, યાને પોતાની અસલ સ્થિતી ઉપરથી પેયાંખખરનાં મરતબા સુધી પુગી શકેછે.

સુધારાનાં એતરમાં કુધારાનું બીજ.

આપણુ ઘણાંખરાઓમાં હાલમાં જાતજાતનું ખાતું, પીતું, વીગેરે તેવાજ બીજ એશઆરામના શોખ વધી પડવા છતાં એકલપેટાઈ વધારે પસરી ગયલી જણાય છે, કે જે એકલપેટાઈ માઠા પરાણામો ખતલાવવાનો અવસર આણી મેલેછે. લોકો હાલમાં સુધરેલા એમજાણ કહ્યેશે કે જેઓ “ડોશન” નાં (દેશી નહીં) ડાયમન્ડ યા કીડ લેધરનાં ફેનશી પુટ, ફરેન્ચ યા ઇંગલીશ કટનું રેશમી યા કેશમીરી પાટલુન, તેવાજ મળનેા હુંકો ઉંચી બનાટ યા કેશમીરનો ઘાટદાર દગલો, માથે ફેંટો તે સાથ વળી આદિગ્લાશ,* તેવુંજ મળનું કીમતી સ્નાનું મેકેખ વાચ,† હાથમાં

* ચશમાનો પેહલ ફ્લોરેન્સના રહેવાસી સાલોયનોએ ૧૪ મી સદીમાં કીચેલી કહેવાય છે.

† ઘડીઆલની પહેલ ઇ. સ. ૧૫૧૧માં જરમની મધે ન્યુબર્ગનાં રહેનાર પીટર હીલ નામનાં ઘડીઆલોથી થઈ હતી, અને તે ઇંગ્લેન્ડમાં છેક ઇ. સ. ૧૬૯૩માં ફ્રાંસલ થઈ હતી.

તેવીજ સુંદર નાજીક સ્ટીક વાગેરેનાં પાહરેનાં ભપકામાં ઝોપઈ જઈ લઠ્ઠી ચાલથી પાહરે નીકલેછે. અસલી રીવાજપર ચાલનાર ભોગજીકે આપણું આ સુધરેલ મીતરને મઠી જાયછે તો ત્યાં તે શીખામણના આકારમાં કહેતા માલમ પડશે કે સાહેબ, હું તો ફલાણી ફલાણી વિદ્યામાં પ્રવિણ છું, હું બી. એ., ડીગરી ધરાઈ છું, તે હપરાંત મને બીજું બહારનું જ્ઞાન છે તે તો વળી જુદું. તમે એ ધડી તમારા છોકરાને મારે ત્યાં બેધડક મોકલો, હું તેને બધી વાતે હુશયાર કરી નાખીશ. ફકટ મને મારી મેલનતનાં બદલામાં રૂ૧૦ દર મહીને મોકલાવ્યા કરજી એટલે બસ છે. સાહેબ, તમે જીવો-છો કેની કે આ અમો ખરચાણ ભપકો શા સાડ કર્યે છીયે? ફકટ જીવું ખં-તોલે ભરાઈ રહેલા બીચારા ગરીબોને હમારા જ્ઞાનનો ધડો આપવાજ.

આવી રીતે ઘણાંકને બોલતાં આપણુ સાંભર્યે છીયે, પણ ભાઈઓ આમ કહેનારની મોહટી ગફલતી છે. માણસજીત મરતાં લગી વીદ્યા-અભ્યાસ જરી રાખ્યા છતાં મંપુર્યુ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરતા નથી તો અંગ્રેજી ભાષા યાને તેવીજ કોઈ બીજી ભાષામાં માહીતી મેલવી એટલે શું ભવ તર્યા? આ સમજણ કેવી નાપાયાદાર છે! શું ચોક્કસ જાણ કે પછી નોકરી સાડે આમ તેમ ફાંફાં મારવાં? આમા થાય છે શું કે લાગવગ-વાલાઓ રડી જાયછે પણ બીચારા બીજા કુટલાક રવડી મરેછે ત્યાં સુધી પણ પોતીકા પાપીકા ધંધો અથવા કોઈ બીજા જીવનર કે જેથી વિચરશકિત સાથે ખાણેશી વધેછે તે હરણુ કરતા નથી. પચીસ પચાસની નોકરી મલી કે વાહવા વાહવા! હવે આ બધું આપણને શીખવે છે કોણ? અલખતાં આપણા માખાપો. હાલમાં ઘણાખરાં માખાપોથીજ તેમના છોકરાંઓનો બીગજો થાય છે, તેમ માઠાંપરીણામો જન્મ પામેછે.

આજનાં વખતનાં કુટલાક પાપો પોતીકા છોકરાનો કહેતા માલમ પડશે કે દીકરા તું અંગ્રેજી લખતાં વાંચતાં જાણ, કે જી પછી હું તને કેવી નોકરી અપાઈછું. નોકરીના શું યોગ છે? મારે હાથ નોકરીના હજારો વગ છે. હવે આ બધું અગરજી પાપો શીખામણનાં આકારમાં કહેછે પણ એ શીખામણ ઉલટી તેમનો બીગાડ કરે છે, એટલેકે છોકરાંના મનપર નહાનપણથીજ નોકરી બોલ ઠસી જાયછે અને આ પ્રમાણે તેઓ આપનાં બોલપર મગરૂર રહેછે. આથી સારાં અને માઠાં પરીણામોની જપાજપી થાય છે, જેમાં અલખતાં માઠાં પરીણામો ફાવી નીકળી કુધાશનું બીજ વાપી આપેછે.

હવે છોકરીનાં વર્ગનો ખીગડો પણ આવીજ હૃદમાં ધાયછે. હાલનાં ધોરણ પર ચાલતી કેટલીક માથો પોતીકી છોકરીઓને પણ હસવા સરખી નસીહતો કરેછે, કે જેનાં પરિણામ પણ પાછલથી ઉપર જણાવ્યું તેમ નરસાંજ નીવડેછે. આપણુ જ્ઞેષ્ઠું તો આજની કેટલીક પાનુઓનો ધોસાક જેમ મીઠું જીનવાલાએ કહ્યું તેમ એક મેહરો દીપી નીકલતી મનપસંદ રંગની કીમતી સાડી, તેવાંજ પાછાં હંચી એડીનાં નાજુક ફેનસી શુ, સોનાનું લેડી વાચ, નાજુક નકશીદાર તેવોજ જુદી જુદી કાશનથી સીવાયસો સુલતાની યા સુલતાની પોલકો વીગેરેનાં અનેક ઠાઠ-માઠથી દરથે કીનારે, ખેન્ડરેન્ડ યા એવીજ ખીજી જગ્યા કે જ્યાં ખસસકરી શોખીન મરદોના ઝુંડ યેલાં કે જેઓ આંખના ઇસાસની વીદ-યામાં મસહુર હોય છે તેવોજ નજદીક ગાડી ધોડે યા તો કોઈ વખત લઠર પઠર લેહુંકાતી ચાલતી પોતીકા ધરના ગોર સાથ, નહીં તો પછી આથા સાથ હવા ધોરવા નીકલી પડેછે.

હવે જો કોઈ છોકરી આ બધી શીસયારી નાપસંદ કરતી હોય તો તેને તેની આ ધોરણ પર ચાલતી ખેલનપણીઓ ધીઃકારની નજરથી જ્ઞેયછે, તેમ વળી તેમની માતાઓ પણ ઠાલી હસવા સરખી તેમને નસીહતો કરેછે, તેણીને સંતાપેછે, છુંડી જેવી કે રાંડ, ચુડેલ, કાહપા, વીગેરેની એવીજ ખીજી અનીતીની ગાલો ભાંડેછે કે જે પાછલથી પોતાની છોકરીઓ જેઓ પોતે માતા ધાયછે ત્યારે હંચકી લેવાને ચુકતી નથી. હૈ પ્રીય વાંચનાર! આવીજ રીતે ઘણી વખત માતાઓ પોતાની છોકરીઓને નસીહતો કરતાં માલમ પડેછે જેમાંની એક નસીહત દાખલા તરીકે હું અતરે ટપ-કાઉં છું. તમે સાંભળ્યું તો હશે કે કેટલીક વખત માતાઓ પોતાની દીકરીને કહેછે કે અરે મરેરે શીરીન! ખસ હવે હું તો તારાથી ખેજાર છું. શું છું લોકોમાં હમુને માઠુંજ લગાડવા ખેડીય! છતે પાપને પેસે આવો અવતાર! મુઝો હમેશનોજ એ રડાકુટો! એવે અવતારે છુંને ફરવું હરવુંખી કેમ ગમેય! જ્ઞેની પેલી લવજી કાઠાની પીરોઝ તે કેવા ઠાઠમાઠથી ફરે હરે છે! ખે ઘડી જમારે તે આપણી મુલાકાતે આવેછે ત્યારે જ્ઞેની કેવી સારી ઢબથી ખેસેય હોય! ખોદાય જેના હોય તેનાં જીવતાં રાખે પણ તે કેવી અપલ અને ચાલાક છે. મરેરે હું તો જાણું ખે ઘડી તેનાં હાથનાં નખરાં અને આંખના પલકારાજ જ્ઞેયા કરે! અરે ખોદાય! જ્ઞેની આપણા કરતાં તેનાં આપનો પેસા કમી છતાં તેઓ પોતાના કુંડું-

ખમાં કેવા ભપકા અને ઠાઠમાઠથી ફરે છે ! જ્ઞેની તેને તુંને જરાખી વતારી ! એકપારગી આપણા ઘરનો મુઝો કુમલો ખપરચી પણ એસકી થઇ ફરે હરે છે. એના ખાપ ખપાવા તે કેઇ દોલત મુકી ગયા છે ! એ તો એ સૌની આવક જ્ઞેજ્ઞે. હવે દુકટી તું કાંઇ નહાની છે. ગોધા જેવી ગોધો વધી ગઇય તને તે શું હવે ઘડી ઘડી મારફાર કરયે ! ખેલયા હસ નાં હસ, હાલનાં તો તારું ખુબું વણાઇ જરો પણ પારકે ઘેર તારું શું થશે !

હાલના વખતમાં તો છોકરાઓને છૂટ પસટાકીનવાલી ગોરી ગોરી લેડીઓ—પોડું ઘણું ઇશ્રજી લખીભણી જાણુ એવી છોકરીઓ—જ્ઞેજ્ઞેએ અને તે સાથ વળી રીતનો ભસકો ભારી રાખે છે. અખઇ રહયા જભર તારા ખાવાજી જ્યાં લગી છે ત્યાંલગી આપણને પેસાની એક દમરી ભારખી શીકર નથી. રીત તો ગમે ત્યાંથી નાણું ઉઘરાવી અપારો; તે કાંઇ ભારી પડવાનું નથી. પણ તુંને ખરીએલ યેપલાને લેઇને કોઇ શું કરે ! તે શું જાણી જ્ઞેજ્ઞે હમેશના પરતાવા સાડું તુંને વરે ! જ્ઞેની જાણુ ઢીલમાંતું પાણીજી હીલતું નથી ! એક તો અખઇ રહી છોકરી છે. એ ખચધને કાંઇ કહેવુંખી પડેય. જ્ઞેની તેણી સાથે પરણવાને હાલમાં ફેટલા જીવડા તત્પર છે ! કોઇ વખત તે છરી કાંટા શીવાયની વાત તો જાણુતીજ નથી. આપણા ઘેરમાં મુઘ તુંજ એવી છે કે હાથે કોલી કુખલાની કાંની ખાય છે. તું તો મુઘ મને હવે ઝેર જેવી અકાડી લાગેય. હું માય થાઉં તો શું થઇ ગયું ! પણ મને એ તારી ચાલ પસંદ નથી. તુંજ જ્ઞેની કે જ્યારે હું એગવથી જભરાયા તારા ખાવા સાથે પરણી આવી ત્યારે મને મુઝાં મારાં કયાં માખાપે છરી કાંટા સાથ પુરશી ટેખલે ખાતાં શીખજી હવે ? એ તો હું હમણાંજ ધીમે ધીમે જભરાયા તારા ખાવાજીના લાડથી મોજમજલ માડું છું, નહીતો મુઝા કોણ જાણુ કયા ગામડયા સાથ માયું ફોડવું પડતે. મરેરે ! પેહલું તો મેં જ્યારે કાંટાનું નામ સાંભડ્યું ત્યારે હુંખી અજાયબ થઇ કે મુઝા ઝાડના કાંટાથી તે કેમ ખવાતું હશે ! પછી મને જ્યારે ખરા કાંટાની સમજ પડી ત્યારે તેને ખાવામાં કેમ વાપડવો, વાંગેરેનાં વિચારથી હું ગભરાવા લાગી. જ્યારે પેહલવેહલી હું તારા જભરાયા ખાવાજી સાથ છરી કાંટા સાથ ટેખલપર ખાવા ખેડી ત્યારે કેઇ ખાણુથી ખાવું તેના હું વિચારમાં પડી. ઘડીમાં હાથો પકડું, તો ઘડીમાં લોખંડવાલો છેડો પકડું, પણ મુઘ મને કાંઇ સમજ પડે નહી. પછી લોખંડ વિચાર કરતાં મને માલમ પડ્યું કે આ લોખંડવાલો છેડો

કે જેમાં આપણા આંગણાં માફક ગાલા હોય છે તે પાણીથી જ ખાઈએ તો ખાવાનું ગાલામાંથી પાછું ઢલી પડે, વાસ્તે હાથવાલાજ છેડાથી ખાવાનું હશે; એમ ધારી તે પાણીથી હું જ્યારે ખાવા લાગી તો તે જોઈ મારા ખેંદસ્તી સાસુ સસરા તેમજ અપ્પા રૂઢા તારા ખાવા શોરાપજી પીજી ભોગા ખડખડ હસી પડ્યા. આ બધાને ખડખડ એકાએક હસતાં જોઈ હું તો મુઠ્ઠા અંખવાનીજ પડી ગઈ. મારાં સાસુ સસરા તે વખત મારાં માપાપનું નામ ધરવા લાગ્યાં. આ પછી મેં તો કાંટાથી ખાતુંજ છેડી દીધું. પણ જીભરાયા શોહરાપજી આગલ મારું કાંઈ ચાકું નહીં. નેતરના મારથી મારી જ્યારે પુંજ પાતરી થવા લાગી ત્યારેજ હું છરી કાંટાથી ધીમે ધીમે ખાતાં રીખી. કોઈ વખત મુઠ્ઠા આંગળી કપાતી તો કોઈ વખત જીભ કપાયલી જોઈજ લેવી. આટલું છતાં પણ મારની ખીકથી હું પાછી હડી ચકી નહીં. અને હાલ તેમો યો જીવો છે કે હું સેહલાઈથી અને ગ્રહપથી છરી કાંટાએ ખાઈ ચકું છું, તે સાથે આવી મોજ મજલ ભોગતું છું; નહીં તો અત્યારે છુટા છેડાપી થઈ ગયા હોતે અને પછી રવડી મરતે તે તો જીવી, વાસ્તે જે હું હાલ તુને કહું છું તે તારજ ક્ષાયદને માટે. વળી તું જાણુ છે કે આપણુ જ્યારે તારાં મમાઈને ઘેર જઈએ છીએ ત્યારે એરાવના લોક વચ્ચે મારી કેટલી આપડ છે! મેમસાબ-મેમસાબ કરી મને તેઓ કેવાં ખોલાવે છે! હું સુધરતે નહીં તો એમ કોણ માન આપીને મને ખોલાવાનું હવું? માટે સમજ, હમણા તો એ સઘળું તુને કહું એર જેવું લાગશે પણ જો મારા કહયા પ્રમાણે તું અમલ કરશે તો તે તુંને પાછલથી મીઠું મધ જેવું લાગશે. + + + +

હવે આપણુ જોઈએ છે કે માપાપો આવું આવું ખોલી સુધારનો સુધારો ખનાવે છે. પરમેશ્વરે આપણને પાંચ પૈસે સુખી રાખ્યા તે એ સખખે નહી. આથી મારું કહેવું કાંઈ એમ નથી કે આ દુન્યામાં મોજ-મજલ ન કરવી. અલપતાં માણસજાતને મોજમજલ એ એક જીંદગીનો મુખ્ય ખિરાક છે; તોપણ મોજમજલ ખે જાતની છે, એટલેકે માડી રીતે ચાલ્યાથી જેમ મોજમજલ કરશે છીએ તેમ સારી રીતે ચાલ્યાથી પણ મોજમજલ થઈ શકે; પણ તેમાં એટલું તો યાદ રાખવું કે સા-રાનું પરીણામ રૂઢું અને માઠાનું પરીણામ લુહુંજ; એમાં કોઈને રાંધ શીખવવું પડતું નથી. એ તો આપણે આપણી સ્વાભાવીક વિચારશક્તિ-થીજ જાણ્યે છીએ. વિચારશક્તિ માણસ માત્રને એકસરખી ફીરતારે બધી

છે. તેને વધારવી યા ઘટાડવી તે આપણાજ હાથમાં છે. ફાણાને વધતી ને ફાણાને ઘટતી એમ ખોલવું તદ્દન ગલત છે. ઘણાં ખરાને મોહડેથી સાંભલતા આઠ્યાછીને કે કલજુગ આઠ્યો; પણ આ કહેવું ખરાંની વી-રૂપ છે. વખતને સારો યા નરસો કરવો એ માણસજાતપર આધાર રાખે છે. આપણે જો કદાચ એમ કહીએ કે જમાનો ફર્યો તો તે કહેવું એક-ખારગી ખરું ગણાય. કારણ, આપણુ માણસજાત સુધારો લેવા હલટથી ખહાર પડેછીએ તો ખરા, પણ તે સુધારો છે, યા કુધારો તે આપણે આપણી વિચારશક્તિ વડે તપાસી જોતા નથી. ફાણા ઠાલા દેખા-વની આજે મેં પહેલ કહાડી તો તેનો લાભ લેવાની લાલચે કાણે ખીજી ખહાર પડશે. એક ઉમેરાયો કે પછી ખીજી, પછી ત્રીજી અને પાંચી ચોથી, પાંચમી, વીગેરે સરવે ખહાર પડશે. આ પ્રમાણે મારી પહેલ સરવે-માં પસાર થશે. એક ઘેટું બન્યું તો ખીજાએખી ઘેટું બની તેની પાછલ જવુંજ જોઈએ ! કે પ્રીયભાઈઓ ! વિચારશક્તિનાં ખંડનનું આજ એક મોહડું કારણ છે અને ત્યારેજ કલજુગ આઠ્યો એમ કહેવાનું બની આવે છે. ભાઈ જુગતો હતો તેવોજ છે. એતો માત્ર જમાનોજ આપણાંથી ફરેછે. વખતસર રૂઠું પોતાનું કામ બળવું જાયછે. આજ જે વખત સુર્યનો ઉદય થયો તેજ વખત કાલપણુ ઉદય થયેલો આપણે જોઈશું. જેટલે વખતે આજ અસ્ત પડ્યો તેટલેજ વખતે કાલ પણ અસ્ત પામેલો જોઈશું. આપરથીજ કહેવાનું બની આવેછે કે જુગ બદલાતો નથી પણ માણસજાત બદલાયછે. દરેક માણસને પોતાની વિચારશક્તિથીજ હરેક પગલું ભરવું સજાતરછે. ખાતું—પીતું—પડેડવું—એઢવું—વીગેરે ખીજી સુમાર્ગની મોજશોખમાં કોઈને કાંઈ બંધી નથી. દરેક આદમજાતે પોતાની ગળ પ્રમાણે પ્રમાણિકપણથી મોજશોખ કરવી જોઈએછે. પણ એવું કાંઈ નથીકે ફાણો પૈસાદાર મોજમજાલ મારેછે વાસ્તે ગરીબે પણ તેજ પ્રમાણે દોલગાલી * ચાલવું જોઈએ. પૈસાદારે પૈસાદારની ગળ પ્રમાણે મોજમજાલ મારવી, વચ્ચે વાંધેનાએ તેનાં પ્રમાણમાંજ મોજશોખ કરવી,

* દોલગાલિ એ ખીજી રીતે બદલાર કહેવાય છે. કારણ, જેમ એક બદલાર પોતાનાં તમાશગરિનું મન હરણુ કરી લેછે તેમ આ દોલગાલિ પુરૂષ યા સ્ત્રીએ પણ તેનાં ટીકી ટીકીને જોનારને વશ કરી શકેછે. આવોજ રીવાજ કરાંનસમાં જમારે વધી પડ્યો હતો ત્યારે ત્યાંની સરકારને એક એવો ખાશ ધારો ઘડવાની જરૂર પડી કે “જે કોઈ સ્ત્રી યા પુરૂષ પોતાનાં ખુદરતી ચેહરાને બદારના ઠાલી ઠાકમા-ઠથી નકલ કરશે તે કાયદાસર સજાને પાત્ર થશે.”

તેમ ગરીબે પોતાની ગરીબાઈની હાલત જોઈ મોજમજાહ કરવી. મરદે હુંકો ફેશનદાર દગલો, ઇત્યાદી યાને ઝોરતે નવી ફાશનો પોલકો, વીંગેરે પેહડવું એમાં હું કાંઈ ખરાબ મારગે જવું સમજતો નથી. હા, અલખત આપણું આપણી કોઈ પણ જાતની મોજશોખ હૃદમાં રહી પ્રમાણીક-પણું કરી શક્યે અને તેમાં કોઈને પણ વચમાં પડવાની જરૂર હું જાણતો નથી. તેમાં એકબીજાની જો વચે પડ્યા તો આપણીજ હસી થાયછે. પોતાનાં પૈસાથી હૃદમાં રહી સુમાર્ગે ખાવું-પીવું-પેહડવું-ફરવું-વીંગેરેની એશઆરામમાં કશું અપ્રમાણીકપણું નથી, અને તે પ્રમાણે જો ચાલતા હોઈએ તો મી. જીનવાલા જેવા એક ખાણેશ લખાનારને ટીકા કરવાનું છાજેજ નહીં. પણ હાલનાં ધોરણપર ચાલનારાંતો મોજશોખને માટેજ આમ કરતા નથી, પણ બીજાથી ખાણેશ દેખાવવા—મગરૂર અને પૈસાદાર છે એમ ખતલાવવા—નકલ કરેછે. તેઓ એકબીજાની મદદને તુચ્છકારી કહાડે છે. તેઓ કહેશે કે એક ગામઠી ફાટા તુટા પહેરવેશમાં અને તે સાથે વળી આવી દોલતી ચાલવાલા ફૂલાણા મરદ યા ઝોરત સાથે હું એક સુધરેલ પુટ-સ્ટોર્ટીંગ પહેડનાર, નવી ફાશનપર ચાલનાર તે વાત કરવાને લાયક! !

આવું આવું મોહટાં તેમ નહાનાં અનઘટ્ટું ખોલી દરેક યુનેહ-ગાર ખને છે. હવે હું કહું છું કે જો એટલાજ વાસ્તે આપણુ પુટ-સ્ટોર્ટીંગ, હુંકો કોટ, મનપસંદરંગની સાડી-પોલકો વીંગેરે પહેડતા હોઈએ તો તે ખરૂંજ અપ્રમાણીકપણું છે. નવી ફેશનવાલાએ અસલ પહેરવેશ પહેડનારા વીરો ટીકા કરવા એ ગોયા તીરસફાર કરયા ખરાબર છે. અને તીરસફાર કરવો એજ એક માહ પાપી માણસનું કામ છે. માણસ પોતાનાં પહેડવેશ ઉપર સારો નરસો કહેવાતો નથી, અગરજો પહેડવું-ઓઢવું એ તો મૈ સૈની મરજી ઉપર આધાર છે, તોપણુ મરજી સાથે વિચારશક્તિ પણ હરહમેશ વાપડતા જવી. અને તેથીજ આપણુ જાણીશકશું કે પહેડવું-ઓઢવું, ખાવું-પીવું, વીંગેરેમાંજ મોજશોખ સમાયલી છે એમ નથી. પારકાનું ભણું કરવું એ પણ એક જાતની મોજશોખ છે; આપણી ફરજમાં મસથુલ રહેવું એ પણ એક જાતની મોજશોખ છે; પૈસા કમાવા અને તેનો સારો ઉપયોગ કરવો એ પણ એક મોજશોખની રૂઢીછે. હવે તેવે પ્રસંગે નોકરી શીવાય બીજી પ્રમાણીક રીતે પૈસા મેલવાતા નથી એમ કહેવું એ હાલનાં વખતમાં તદન જુલભરખું છે. પૈસા

સંબંધી આપણુ આપણી વિચારશક્તિ દોડાવવી જ્ઞેષ્ઠ છે અને તે જ્યાં દોરવે તેજ હુમાઈ જવું સંભવર છે, અને નહીં કે પાંચાએ નોકરીનું ધોરણ પર ચાલવું જ્ઞેષ્ઠ છે. એક રીતીને વલગી રહેવું એજ આપણા લોકની હાલુ છે.

લગનની કઠંગી માગણી.

આપણુ ઠામ ઠામ લગનનાં ગાંઠની રૂઝઆતની થયલી માગણી પ્રો દોડાયલી જ્ઞેષ્ઠ છે એ એક આપણાંમાં કેવો વધુ હીનપસ્તીનો દેખાવ છે ! આનો અટકાવ શું ન થઈ શકે ? આપણાંમાં જે હાલનાં ધોરણ પર માંગણી કરવામાં આવે છે તે જેમ બેચાર વરસે અને કેટલેક દેકાણુ તો તથી પણ લાંબી મુદત આગમચથી થાય છે તેમ શામાટે થવા દેવું જ્ઞેષ્ઠ છે ? લગનનાં અમુક દીવસની થોડક દીવસ આગમચની માંગણીનો રેવાઝ શા માટે ન રાખવો જ્ઞેષ્ઠ છે ? આ લાંબી મુદત સુધી રાખી મુકેલી માંગણીઓથી આપણને કેટલું વેઠવું પડે છે, તેમ વળી તે એક બીજાજ લાલચથી કેવી ઝટ ટુટી જાય છે અને પછી એક બીજાનાં વડેવારમાં કેટલો વેરવા-વ પાડે છે, તેમ માંગણી કરવાનોખી કેવો નીચ રીવાઝ છે ? શું અત્રાહી સ્ત્રી યા પુરૂષને વચમાં નાખ્યાથીજ માંગણી થઈ શકે અને નહીં તો નહીંજ કે ? હે મારાં ભોલાં માખાપો ! અત્રાહી સ્ત્રી પુરૂષને વચમાં નાખ્યાથી શું તેવા આપણાં ફરજદોનાં બિચિયનો જરા પણ વિચાર કરવાનાં કે ? શું તેઓ એકજ શુશુ ધરાવતાં જ્ઞેષ્ઠ મેલવી આપણે કે ? જ્યારે તેમ ન થાય તો જ્ઞેષ્ઠ તે કેમ કરી કહેવાય ! એક ઘેસા યા ગાંડામાં જોડેલો ફરક એ તેડેલોજ ફરક એકબીજાથી વીરૂધ્ધ શુશુ ધરાવનાર જ્ઞેષ્ઠમાં હોય છે. મલતાવડા શુજા એજ જ્ઞેષ્ઠ અને વિરૂધ્ધ શુજા તે કલ્લેડુંજ એ સીદ્ધ કરી માનવું. ત્યારે શું જાણીશુજ કલ્લેડાંનો રીવાજ આપણાંમાં પસાર થવા દેઈ ચાહોમ રીત નાં રેવાજ પર મં કયા રેહવું કે ? શું ફલાણીનો ખાપ ફલાણીને અમુક હજાર રૂપયા

* પેલા કમાવાનો આવો નીચ રીવાજ હાલમાં જેમ આપણાંમાં પસારવા બાજો છે તેમ પૂર્વ જમાનાનાં હીંદમાં પણ હતો, વેદાર્થયત્ન પુસ્તક બળનાં ૭૭૭ નાં પૃષ્ઠમાં લખે છે કે વેદગ્રાસીક યુગમાં ખાપ પોતાની છોકરીનું અને બાઈ પોતાની બેઠનનું ઘણુંજ દરબજ જમાઈ સાંડે ગ્રહણ કરી નહાશ તેમ ધરણને કન્યા આપવામાં નીચુ જોતા નહી.

ચીતમાં આપે તોજ ફાંસીના લગનનો ગાંઠ ફાણા સાથ ખંધા-
ય! પૈસા પેદા કરવાનો આવો નીચ ચીવાઝ હાલના સુધરેલ જમાનામ
પતંદ કરવા યોગ્ય છે? છોકરીનાં પાપ શું આપણે કહેવાવાના નથી?
શું ત્યારે દેખતી આંખમાં ધુલ નાંખી ખામુખા નારીજતીનાં વર્ગનો
ધી:ક્કાર કરવો મોનાસીખ છે! શું અસલી આરખો અને રજપુતોનો
ફુટ ચીવાઝ પાછો આપણે તાલ્લે કરવો જોઈએ? હા, જો હાલની ચીતી
પ્રમાણે ચાંચ્યા કીધું તો વખત એવો પણ આવશે કે માખાપો પોતાની
તરતની જનમેલી છોકરીનો નાશ કરવાને રક્તે રક્તે તત્પર રહેશે. સખખ,
તેમો છોકરી અવતર ત્યારથીજ પોતાપર મોટો ખોજો આવી પડેલો
મળે છે, આવા અવસરની ત્યારે શું આપણે રાહ જોવી જોઈએ? અ
ચીતનાં ચીવાઝથી દીનપર દીન ગેરફાયદા વધે છે. માંગણી વખતનાં
અનાહી સ્ત્રી પુરૂષો કદાપી કાચે ફરજંદોનાં લાભમાં ઉતરશે નહીં. તેઓ
તો ફકટ પોતાની મેડેનતનુંજ દામ લેઈ ખીસી જાય છે એટલેકે “મુર-
ડાં સ્વર્ગ જવો યા નર્ક જવો પણ બટજીને તો પેંડા ખાવાશે ગરજ” ની
કહેવત પ્રમાણે તેઓ કોઈ પણ પ્રકારે પોતાના લાભનું જોશે. માખાપો!
તમને જ્યારે છોકરીઓની અત્યારથીજ મોટી શકર છે તો મેં ઉપર
જણુ બધું તેમ ખનવાનો વીલંબી થાનો રહે!

ઘણી વખત વળી એવાખી દાખલા ખન્યાછે કે ફાણાએ ફાણી
છોકરી લેવાને અમુક હજાર રૂપ્યા મૂકે તોજ પરણવાને * છોકરીનાં માખાપો-
ને જે ફરજ પાડી હતી તે અમુક રૂપ્યા થોડા પડવાથી લગનનાં આસીરવાદ
સારતાં પેડેલાં છોકરી યાને બીજી રીતે કહેવાતા પિત્રો “હરામકા ખાનાં

* હીંદુ પુસ્તકો વાંચ્યાથી એમ પણ સીધું થાય છે કે અમુક હીંદુઓ સરત
રમી ખાચડીનો હાથ ધરતા. વેદાથ યત્ન પુસ્તક બીજાનાં ૮૬૩ નાં પ્રબંધમાં લખે છે
કે સુર્યદેવને સુર્યા નામની કુમારીકા હતી. સુર્યા જ્યારે જુવાનીથી ખીસવા લાગી
ત્યારે તેણીના ખાપ સુર્યે સોમ દેવ સાથે તેણીનાં લગન થવા ઇચ્છ્યું. આથી બીજા
દેવો કે જેઓ સુર્યાનો હાથ ધરના તત્પર હતા તેઓ આ સોમદેવ તરફ અદેખાઈતી
નજરથી જોવા લાગ્યા, અને સૌ સૌએ સુર્યા હરણ કરવાની ખાચર ખતલાવી
આથી ખાચડા સોમદેવ સાથેનાં લગનનો વાંધો પડ્યો. હવે સુર્યદેવને એક ક્ષેત્રી
થોળના ઘડત્રી પકો કે સચલા ઉમેદવારો એક અમુક જગ્યા વેર દોડે અને જે દોડ-
વામાં આગળ નીકળે તેનેજ મારી પુત્રી સુર્યાનો હાથ ઝાલવે. આ યુક્તિ ઉમેદવારો-
ને ઠીક લાગી અને તેઓ તેમ કરવા એકમત થયા. આ સરતમં અર્થે નામનો દેવ
હર્યો અને સુર્યાનાં અર્થે સાથ લગન થયાં.

ઓર મસઝીદમે સોનાં” ની કહેવતને અનુસરતો આ ભવિષ્યનો નીચ જમાઈ તે રૂપ્યા ન મલવાથી લગનની મંજૂરયાત ના કષ્ટથી ભર મીજલશ- માંથી જતો રહ્યો. વાહુ આ પૈસા કમાવાની કેવી ઉમદા રીત ! અરે એ નીચ રીવાઝ—આપણું નખોદ વાલનારો રીવાઝ—દીનપર દીન ઘટવાને ખદલે વધેછે. આ રૂપ્યાથીજ તેઓ સંતોષ પકડતા નથી પણ ઘર, વાડી, ખંતલા, વાગેરેનો કપલ્લે પોતા હસ્તક લઇ ગરીબ માપાપોને નીચોવી પો- તાનુંજ પેટ ટાહડું રાખવા એકદીલ રહેછે. હું ગરીબ બોલાં છોકરીઓનાં માપાપો ! તમે છોકરાઓને તેમ તેમનાં માપાપોને તમારી ઉપર કાવવા કેમ દેવોછો ? તમે જ્ઞેયું તો ખરું કે આંગલી ખતલાવતાં પોંહવાને તેઓ વલગી પડ્યાંછે અને તેથીજ તમારી છોકરીઓનો ચોગ્ય વખતે ઉઠાવ થતો નથી. જીવાની પર આવી ગયલી છોકરીઓ પછી આડો માગ ધરે તેમાં નવાઈ પણ શી ! માપાપો ! આ પધેા દોષ તમનેજ છે. તમારે રીતની લાલચ શા માટે ખતલાવવી જ્ઞેયું ? જેમ હરાજમાં એક- ખીજાઓ એક એકથી સરસ વધી લીલાંડનાં માલની જેમ માંગણી કરે છે તેમ હાલની છોકરીઓનાં માપાપો છોકરાઓને રીતમાં વધી પોતા તરફ ખેંચે છે. છોકરાઓ પણ ખેડી કમાઈ ખાવા તત્પર હોય છે અને તેઓ આ લોભથી ગમે તેવા પોતાથી ઉલટા ચુણુ ધરાવનાર પાયડીને પોતાની ધરીયાણી કરવા ચોગ્ય ધારે છે. સ્યાણી ઘેલા સાથ પરજુએ, તો ઘેડી સ્યાણાનો હાથ ધરેછે; આવાં આવાં કજ્જરાં અગણીત બનેછે. માપાપો તો જ્યાં ત્યાંથી ભવિષ્યનાં સુખ દુઃખનો વિચાર કીધા વગર એકદું ખેસાડેછે છોકરાઓનાં માપાપોની મગરૂરીનો પાર રહેતો નથી તેનો રાખખજ આ છે. પણ યાદ રાખવું કે તકોપરીથીજ જીંદગી ફણા છે. વાસ્તે હું પછમ છુદ્ધિ ભવિષ્યના જમાઈઓ ! રીત મસે તોજ પરણવું અને નહીં તો નહીં એ એક તમારી એકલપેટાઈનો વધુ દાખલો છે.

આપણું ઘણી વખત સાંભલ્યે છીએ કે ફલાણી સાથે લગણુ કર- નારો ફલાણો કોઈ ખેંગાનો નીચ ઠાગો કરનાર નીકલ્યો. ફલાણો ઉપાંચો યજમાન વંશ ધારણુ કરી ફલાણી છોકરીનો હાથ ધરી ગયો. આવા આવા દાખલાઓ જ્ઞે કે માપાપોના સંબંધમા બનેછે તે તેઓ જાણ્યા છતાં ખીચારાં પોતાની લજ્યા જાલવી રાખના સાફ આવા માઠા ખનાવપર ઢાંક- પીછોડો કરે છે.

હજાર આપણુ આવા આવા દાખલાઓથી ધરાતા ન હોઈએ તો રીતનો નીચ રીવાઝ ચાલુ રાખવો ! આ રીતનાં રીવાઝથીજ નવી નવી

ચીજી આપણને સંપાદન થતી નથી. ત્યારે શું આપણું મગજ ખવાઈ જાય છે ત્યાંસુધી પણ આ રીતના ધી:ક્કારવા યોગ્ય રીવાજને વલગી રહેવું કે? રીતનો રીવાજ તો તદ્દન નાશ્વર્ય થવો જોઈએ અને એની નાશ્વર્યથીજ કલ્પેડું પનથું અટકશે.

વળી હાલની માંગણી જેમ અવાહી સ્ત્રી યા પુરૂષથી ધાયછે તેમ શા માટે થવું જોઈએ? છોકરી યા છોકરાનાં માખાપોએ પીતેજ અરસપરસ ખોડાશો કીધા ખાદ છોકરા યા છોકરીની સનમુખ માંગણીનો વધુ ખોલાસો શા માટે કરવો ન જોઈએ! ઘણાઓ કદાચ આથી એમ પણ કહેશે કે એથી આપણા વક્કર રહેતા નથી; તો હું પુછું છું કે અમલ રીવાજ કેટલો ભાર વક્કર રાખે છે? શું ત્યારે કેટલેક ટેકાંણુનાં રીવાજ માફક પૈસાદારે પૈસાદારની છોકરી યા છોકરા સાથ વરવું અને ગરીબની છોકરી યા છોકરા કે જેઓ સારા ગુણુ ધરાવનાર હોય તેઓને વરવાથી હાથ ઢઠાવવો? આ વિચાર કેવો નીંદાખોર છે! આપણુ સારા ગુણુ ધરાવનારને ખહાર પાડવાને યત્ન કરવો લાજમ છે કે જેથી તેવો દાખલો ખીજીઓને મલે. આમ કીધાથીજ દુન્યાનું પ્રમાણિક સ્વપ્ન મલેછે અને એની સરૂઆતથીજ ખરો સુધારો થયો એમ કહેવાય.

વાંચનારને રોશન છે કે ધનવાન માખાપો પોતીકાં છોકરાંને ધનવાનનેજ ઘેર આપ લે કરે છે અને જો કદાચ કોઈ તેવોથી ઉતરતી આયપતવાહું પણ સાફ ઇજમ ધરાવનાર મેહેનતું અને સારી ચાલ ચલણુવાહું માંગણી કરે તો તે વખત તેઓ કેવાં મગરૂર હોય છે તેનો એક રમુજ દાખલો હું વાંચનારની નજર સનમુખ ધરું છું:—

એકવાર એવું પણ પનથું હોય કે રૂશતમજી આઘખાટલી નામનાં એક માતપર પારસી રોઠયાને એક શીશીનખાઈ નામની કુમારીકા હતી. તેણીનો નાજુક એહેરો પુણુમનાં ચાંદની મીસાલ દીપતો હતો અને તેણીનાં ગાલની સફેદીપર બરજીવાનીનાં સખખથી રતાથ માલમ પડી આવતી હતી. તેણીનાં બેઠ હોઠ પટલા તેમ પરવાલાની ખરેખરી કરનારા હતા. તેણીનો હસમુખો એહેરો તેણીનાં મોતીનાં દાણાં જેવા દાંતપર મુસતાકી ખતલાવતો હતો. તેણીની આંખ સ્વભાવીક રીતે કાળી તોપણ માજરી દીસતી હતી. તેણીનાં માથાના કેથ કાળા બમ્બર તેમ છેક કમ્બર સુધી પોહયતા હતા. હુંકમાં તે એટલી તો જીવજીવત હતી કે જેમ ચાચર હાશીજ એક

શીશીની ઓરતપર દીવાનો થઇ ગયો હતો તેમ આ શીશીનખાઇને જોઇને કોઇની પણ છાટીમાં સખત ધા લાગ્યા વીના રહે નહીં. તેણીની હાથમાં હાલનાં ધોરણપર પરણતી સ્ત્રી જેટલી ગણાતી હતી તોપણ તેણી વીસની અંદર અને પંદરની ઊપરની હાથની હતી. આ વખત અગરજો તેણી પરણવા ખુબી તત્પર રહેતી તોપણ તેણીનો તથા તેણીનાં માખાપનો વિચાર બેહુક પૈસા કે જ્યાં ગાડી—ઘોડા, ચાકર—નફર, વીગેરે ફરેક જાતનું સુખ જોય ત્યાંજ પરણાવવા ઇચ્છતાં હતાં. મહીને દહાડે દોહડસો ખસો રૂપ્યાની કમાનારની માંગણી પણ તેઓ કણ્ણલતાં નહીં. તેઓ જેટલાં પોતે પૈસાદાર હતાં તેથી જોઇ પૈસો જોય ત્યાંજ પોતીકી દીકરીને પરણાવવા દુરસ્ત ધારતાં હતાં. તેઓ સારાં નરશાં ગુણુ ધરાવનારને જાતોં નહોતાં.

એક વખત બનાવ એ બન્યો કે જ્યારે આપણાં શીશીનખાઇએ તેમ તેણીના માખાપે કેટલાકોની માંગણીની મંજૂરયાતની વીરૂધ્ધ મત આપ્યા કેડે એક અરદેશર હીરજી માંખન્યા નામનાં ઉંચા કુળનાં અને તે સાથ વળી મહીને દહાડે ખસો રૂપ્યાની આયપતવાલાએ એક દીવસ પોતીકાં ધરનાં અંધ્યારૂં નહાલાદારૂં ખીન કાઠસ સાથે શીશીન સાથ પરણવાની માંગણી મોકલી. આ માંગણીનાં પેટામાં જોકરીનાં માખાપે નહાલાદારૂં ખીન કાઠસ અંધ્યારૂંને અરદેશર હીરજી માંખન્યાને ધરનાં રાહગાટ—ઠાઠમાઠ—વીગેરે પુછને લગતો સાર માંગ્યો. અંધ્યારૂં ગમે તેવું જોડું કોઇખી રીતે જોડાય પણ પોતાની મેહનતાં પૈસા મળ્યા એટલે વાહવા, વાહવા! અને તેમ આપણાં આ નહાલાદારૂં ખીન કાઠસ પણ હતા તેથી અરદેશર હીરજીને ત્યાની વાખવાખી ગાવામાં તેમને કાંઈ પણ મના રાખી નહોતી. આથી આપણાં બધિના ખાવીંદની આશા રાખનાર શીશીનખાઇ તેમ તેણીનાં માંખાપે લલચાયાં તો ખરાં પણ નહાલાદારૂં ખીન કાઠસને હાથતુરતતો જવાખ એજ મલ્યો કે અરદેશરે હમારાં ધરનાં આંગણાં આગલથી સાંહજનાં કલાક ચારને અમલે પસાર થવું કે જેથી તેનાં ઠાઠમાઠ વીગેરે તુરત હમો જાણી લઇશું અને જો તમારૂં કહેવું ખરૂં પડે તો આ જોડું હસી-ખુશીથી બંધાયા ખાદ તમને સારો ખદલો આપવામાં આવશે. આથી નહાલાદારૂંની ખુશીનો તો પારજ રહ્યો નહીં; તે તરતજ અરદેશર રોકને ધર દોડી પુગો અને તેને આ સધલી ખીનાથી વાકેફ કીધો. તે વખતે એ

ખોલ્યો કે તમારો ખેડો પાર થશે તો ખરો પણ શીરીનખાઈ કે જેણીની સાથ તમે પરણવા એકપગે છો તેણી તમોને જીવવાની ખાચ રાખે છે. વાસ્તે આજ સાંહજનાં તમારી આશીશથી સકારા આવી ઠાઠમાઠથી ભ-પકાખંધ ગાડી* ઘોડે ખેતી તેણીનાં પારણાં આગલથી પસાર થઈ તમારે તેણીનું જીવન હરણ કરી લેવું. દીલ સોભતો પોસાક જો હાલમાં તમારો સોડે ન હોય તો ખીજે ઠેકાણેથી પણ મંગાવી પેહડવાને સુકશો નહીં, નહીંતો દરથો તરયા પછી ખાખોચ્યામાં કુખશો, તેમ બધી મારી મેહનલ ખરખાદ જશે, આપણાં માખનયા શેઠ કે જેવો આ શીરનપરજ મોહીન હતા તેવો દેડવેલે વખતે તેવાજ ઠાઠમાઠથી તેણીનાં પારણા આગલથી ધીમે ધીમે ટકોરમાં ઘેરા ગાડી હાંકતા આવી પુગા. નહાલાદાર ખીન કાઢથ કે જેઓ દેડવેલે વખતે શીરનને ઘેર તેણીનાં એટલાપર વાત-ચીતનાં દોલમાં ઊભેલા હતા તેઓએ આ અરદેશર શેઠને આવતા જોઈ શીરીનનાં માખાપને ખોલાવા દીવાનખાનામાં દોડયા તેમ શીરનખાઈ પોતાનાં ભવિષ્યના ખાવીંદની તપાસમાં એકી નજરે જોતાં ઉભાં. તેઓ સઘલાં અરદેશર શેઠનો ઠાઠમાઠ જોઈ હસીપડયાં અને લાગલાં નહાલા-દારની મજબમશકેરી કરવા પડયાં. આ આપણાં બધારંઓમાં કહેવા-તા દસ્તુરજી પણ બધે ફરેલ હતા તેથી આ મજબમશકેરી તો તેમને ઝોર પસંદ પડતી હતી. આપણાં શીરીનખાઈએ ખોલણું સર કીધું ઠીક ઠીક, આવા શોભતા તમારા અરદેશર હીરજી માખયા-યાં કે? એ તે કીધો પૈસાદાર હોશે, તેમ વળી મારા જેવી ઘેર સુખચારીને શું ધાન્ય ખવાડશે? જાવો જાવો દસ્તુરજી પોખાર કાપો નહીંતો ખાવાજીનાં પાં-ચેરયા હાથનાં ધોલ ટપલા ખાતાં માથું ગળુ થશે. હજીરતો આ-પણાં શીરીનખાઈ આમ ખોલે છે એટલામાં માય-દીકરી-ખાપ વાગેરે અવારનવાર દસ્તુરજીને ધપા લગાવવા મંડયા. દસ્તુરજી તો ગૂસ્સે થવાને બદલે ઝોર વધારે રમુજ લેતા ગયા અને શીરીન જ્યારે ધપ્યો મારવા આવતી ત્યારે હલવે હલવે નહાલાદાર ખીનજોનાં મારની કરી પણ ગણતરી વગર ધામધુમનું દોલગાલી તેણીની પછવાડે દોડતા અને તેણીને હસતે મુખેડે બદનજરથી નીહાલતા. આ પછી આપણાં અરદેશર

* ગાડીનો વપરાસ ઇંગ્લેન્ડમાં પેહલ વેહલો ૬૦ સં ૧૫૮૦ માં ફ્રીટઝી-લન નામના ઉમરાવથી થયેલો કહેવાય છે. ૬૦ સં ૧૫૫૦ માં ફ્રાન્સમાં ખીન હેનરીનાં વખતમાં આ શોધ થઈ હતી.

શેઠ મોહાલાનાં નાકાંપર લટાર મારી આઠ્યા કેડે પોતાના ધર તરફ વી-
ચારમાં ને વીચારમાં પાછા ફર્યા, અને આપણાં નહાલાદાડ પણુ અર-
દેશરને ઘેર જઈ પુગા. નહાલાદાડ ખીન કાઢસે અરદેશર શેઠને જ્યારે
અધા ખુલાસાથી વાકેફ કીધો ત્યારે પોતાની માંગણી પાછી ફરેલી જોઈ
ખેદનાં વિચારમાં પોતે ગરકાવ થયા તેમ અઝી મેહનત વ્યર્થ છે એવું
સમજી પોતાનાં અખાડા કીધા, તેટલું છતાં પણ અરદેશર માંખ-યાનાં
મનમાંથી આ વાત વીસરાઈ નહીં. થોડા દિવસ કેડે આ વાતનો સાર
પોતાનાં હોસ્તો હજુર રજી કીધો.

અરદેશરના ધરગદુ કેટલાક હોસ્તો હતા, તેમાં મરઝખાન, શુખલાનો
દાંદીશેઠ, આંહાંખલ અને એરચ એ ખાશ હોસ્તો ગણાતા હતા. આ
સઘલા હોસ્તો એકી વખતે જ્યારે સાથે સંજોગે ભેગા મળ્યા ત્યારે શી-
રીનખાઈથી હીણાયલા અરદેશરજીએ પોતાની માંગણીની વાત કહાડીને
જણાવ્યું કે નહાલાદાડ સાથે મારી મોકલેલી માંગણી તુચ્છકારથી તેણીએ
સ્વીકારી નથી. જુવોની, પૈસાદારો હજુર પૈસાનાં કેટલાં લોખી છે ! તેઓ
તો ખસો રૂપ્યાની આવકને તો કશા લેખામાં ગણતાંજ નથી ! એટલાં મર-
ઝખાન ખોલી ઉઠ્યો “ડીયર એડી” તારી મમગીનીમાં આપણાં હોસ્તો ભેગો
મારો ભાગ છે. આ તારૂં પગલું ભરેલું વાજખી હતું. પણ તેણી જેટલી
પૈસાથી મગર છે તેથી જલદા મગર તેણીએ પોતાની છુપસુરતી પર થવુંજ
જોઈએ. જો તેણી મને કણલ કરે તો મારો હાથ તેણીની સાથે મેલવવા
હું રાજી છું પણ જ્યારે તારા જેવાનાં સાંસાં ત્યાં મારૂં તે શું ચાલે !
પણ વારૂં દાદી તમે તો કાંઈ અજમાયશ કરી જુવો. આંહાંખલે ઉ-
મેરો કરી આપ્યો કે “યશ ડીયર દાદી” મરઝખાનનું કહેવું વાજખી છે.
જો તો, ખરો એમાં જય છે શું ! લાગે તો તીર નહીતો ઢુકકો. તું નહી
ફાળ્યો તો પછી ખાકીના હાથે તો છપ્પએ. એમાં તે વળી કીયા પૈસા ખે-
સવાના છે ! દાદીશેઠને આ પ્રમાણે અધી તરફથી જોયકો મલી આવવાથી
તેણે આ થોભ ના ખાહાલ રાખી અને પછી ખીજેજ દીવસે પોતાનો અ-
ખતરો અજમાવવા ઇચ્છ્યું, પણ ખીચાર આપણાં દાદીશેઠ જેવા હોંશ-
ભેરથી ખાહાર પડ્યા હતા તેથી ખમણી નીરાસી ભેગા દાદ ફર્યાદ વગર
પાછા ફર્યા. ખીવારો દાદી ટેકી હોવાથી નીરાસીએ તેનું દીલ કચવચ કરી
નાખ્યું. તે પોતાના કચવાયલાં દીલ સાથે ખોલ્યો કે જ્યારે મારા અને
અરદેશર સરખાને તેણી નાપસંદ કરે છે તો તેણી ખીજે શો છુમકો ખા-

બાની આશા રાખે છે ! આ પ્રમાણે બધા દોસ્તો જ્યારે દાદીશેઠની ખી-
 નાથી વાકેફ થયા ત્યારે મરઝખાન ખોલ્યો વાર્ડ જોઈ તો ખરો કે તઓ
 જ્યારે આધ્યાત્મીના નામપર મગરૂર છે તો હું સીસીઆટલી કહેવાતા-
 નેમી ના કેહરો ખરાં કે ? આપણા સીસીઆટલીવાલા બાયગવાન તો
 ખરા કે શીરીનખાઈએ તેમ તેણીનાં માખાપે તેમનો આદરસતકાર કર્યો પણ
 ખીચારા ફકટ કરમનાંજ કુટેલ હતા; સખખ, જોશી માહારાજ ઘેલા મેહતાએ
 રાશ આપતાં આંચકો ખાધો, એવી મતલખથી કે જેવો શીરીનખાઈ સા-
 સરયે ઘેર પગ મુકે કે તેવાજ આપણાં શીરીનખાઈનાં વહાલા પીતાજી
 શેહરયારજી આધ્યાત્મી કાંઈને કાંઈ વધનમાં પડે. આવી રીતે આપણાં
 મરઝખાનની માંગણીનો નીવેડો આવ્યો. હવે આપણાં ઝહાંખસ મુ-
 રઝનાં આંકડાપર આંકડા ચહુડાવતા હોંશભેર બહાર પડયા, પણ તેવ-
 ણુનો સુકરવાર કાંઈ વલ્યો નહી. આ પ્રમાણે એક એક પછી એક પોતાની
 ધારણામાં નીષફલ થયલા જોઈ સૌકોઈ એકમેકનું કોહું બોપવા પડયા.
 હવે આ બધામાં ખાકી રહેલો છેલ્લો દોસ્ત એરચ કે જે ખીચારો તેમના
 બધાથી મધ્યમ ગુણસવાલો તેમ સાધારણ રીવાજે ચાલનારો, પોતાનાં
 દોસ્તોનાં આ પ્રમાણે રડતા સમાચાર સાંભળી પોતાનાં હસતા બાણવા
 ખાથ ભીડી નહી. તે ખોલ્યો કે જ્યારે ભલભલાને તેણી નાકપ્પલ કરે છે
 તો મારા જેવાનો તે કયાં આશરો ! આપણો પાટલો એમ કદી ફાવેજ
 નહી વાસ્તે “સખસે ખરી સુપમાંજ ફાયદો” છે. આ સાંભલતાંવાર આપણાં
 એકવાર હીણાયલા દાદીશેઠ કે જેમનો હજુર કારનો જોશ નરમ પડ્યો
 નહોતો તેવણ ખીશાના તર હોવાથી ખોલી ઉઠયા કે તેણીએ જ્યારે હમો
 બધાને પસંદકરદમ ન કીધા તો ખા એરચ તાર્ડ એમાં વલરો નહી
 એમ જે હું કહેજે તે ડહાપણુ ભરયું છે, પણ કાંઈ નહી, હીમત હારી
 ના ખા. “ડીયર” મરઝખાન આપણુ બધાએ હવે કાંઈ એવી શુકિત
 ઘડવી જોઈએ કે જેથી તેણી આપણાં સાહચેશ મીત્ર એરચનેજ વરવા
 હા બણે. તેણીના મગજમાં જ્યારે એટલી ધુંધ ભરાયલી છે ત્યારે આ-
 પણુ તેણીને શ. માટે જતી મેલવી જોઈએ ? મારો વિચાર તો હવે એજ
 છે કે આપણા એરચે હવે ઠાઠમાઠથી ફરવું અને આ એનો જે અસલી
 ધેહરવેશ છે તે ધોડુંકવેર એને તજી દેવો જોઈએ. એ તો વાજખીજ છે
 કે તેવા ઠાઠમાઠથી ફરવું હરવું તે એની ગળા ઉપરાંત છે, તોપણ આપણુ
 બધાએ બધે હજાર રૂપયા એરચ માટે જુદા કહાડવા તેમ મારે તેને બ-

મણી રકમ આપવી. એ રકમ તો આપણામાંના કોઈને ભારી પડ-
વાની નથી અને ઉલટા આપણુ સધલા નસીહતરૂપી વેરથી તે હીણનાર-
પર ફાવી જઈશું.

એરયે ત્રણ મહીનાની મુદત વાસ્તે એક ખુશનુમાં ખાગ બગીચા-
વાસી બંગલો ભાડે લેવો અને તે ઘર શીણુગારની દરેક ચીજથી ભરી
કહાડવો; એની હજુરમાં ત્રણ માથ માટેજ દૈન્ય નોકરો રાખવા; બે
ઘોડાની ખરૂમ હરહમેશ ત્રણ મહીના સુધી પોતાના વપરાસમાં લેવી,
તેમ આગલ પાછલ ખાને ખાણુએ બધે ઘોડાવાલાને ઠેકાવવા; પોતે પણ
અઘડપાજ થઈ હમેશ ઘરમાં તેમ ખહાર ફરવું. પોતીકા માખાપોની
આ નવા બંગલામાં આવજવ રાખવી નહી, પણ પોતીકા અસલ ઘર-
માંજ તેમને રહેવા કેવા. આ લિયાર દરેકને ઠીક લાગે અને તે ખજ-
લાવવા એકપગ થયા તેમ લાગશે જો જોએ પોતાનો હીરસો અદા કરી
દીધો. આ વિચાર એરયે પણ પોતાના દોસ્તોની એકદલીથી ખહાલ
રાખ્યો. એરય દેખાવડો હોવાથી છુટ-સ્વેટીંગ-આઇગ્લાશ—વીગેરે
તેવાજ ખીજ ખહારનાં ધારણ કરેલા ભપકામાં તે ખહુજ દીપી નીકલ્યો.
હવે પેહેલું તો તે દહાડામાં બે વખત શીરીનખાઇ આઇખાટલીના મોહ-
લામાંથી બે ઘોડાની ખરૂમમાં બેસી આવજવ કરવા લાગ્યો. આ પછી
ઘોડા દીવસ થયા નહી થયા એટલામાં બધા દોસ્તોએ અરદેશર હીરજી ના
અધ્યાર નહાલાદાર ખીન કાઉસ સોડેજ એરયની શીરીન સાયની માંગણી
મોકલવા ઇચ્છ્યું. નહાલાદારે એ પણ એ કામ સરનજમ ઉતાડવા ખા થ
જીડી. નહાલાદારને પુછવુંજ શું પડે! તેવજુ મોહલાઇનાં ખાંકા કુકવામાં
કરી ખાકાત રાખી નહી. આટલું છતાં આ અભીમાની કુટુંબથી જવાબ
એજ મળ્યો કે એરયને જોઇને હમે મંજુરયાત આપીશું. આપણો
નસીખવંતો એરય જ્યારે પોતાના હમેશના રીવાઝ માફક શીરીનના
મોહલામાંથી પસાર થતો હતો કે તેવોજ નહાલાદાર ખીન કાઉસ કે જે શી-
રીનના ઘરમાંજ એરયની રાહ જોતો ઉભો હતો તેને એરયને આવતો જોઈ
આગલ ઉભેલાં બધાંને ઇસારો કરીધો. ખરેખર આ વખતનો એરયનો ઠાઠ-
માઠજ કુઆરી છોકરીઓનાં માખાપને પોતા તરફ પસંદતા ખેંચવાને બથ
હતો. સરવકોઇ એરય સાથજ લગનનું ચોકકું ખેસાડવાના ઠેકાવપર
આબ્યાં. આપણાં શેહરયારજ શેઠ પોતાની મોહરદારને જણાવવા લાગ્યા
કે વહાલી બચાં તારી છોકરીને વાસ્તે આવો વખત ફરી ફરીને હાથ આ-

વવો મુશકેલ છે, તથી જી માર્જ માનતી હોયતો આ અવસર ચુકતીજ
 ના. આપણા નહાલાદાર ટાહુકો પુરવા લાગા શેહરયારજી શેઠ લાખ રૂ-
 પ્યાની તમારી વાત છે. બચુબાઈ માય ટાટે ઘાયેજ થવાનું થઈ જાય
 છે વાસ્તે તમે કાંઈ સમજી, હવે તમારું બચુનું ઉમ્મરનું થયું છે. વળી
 એરચશાહ શેઠ સારું તો કેટલા જણ મારું માંચુ બણી ખાય છે. ઢાદી
 હુમસ્યાવાલાં પોતાની વડી છોકરીનાં ઉઠાવ સારું આય મને રૂ૩૦૦
 આપવા તૈયાર છે તેમ શેજ મારે સારું ગાડી આવીને પાછી જાય છે. મારે
 તમારોજ સુખણુ માથે ચહડાવવાનો હતો. હવે કરો યા નહીં કરો તો
 તેમાં તમો મુખત્યાર છો. બચુબાઈએ જવાબ વાલ્યો નહીં રે મરી જાઉં
 બચુનું તમારું છે. નહીં કાંચ કરું! વહાલા શેહરીયારજી મને પણ
 એ વીચાર ઠીકજ લાગે છે. વારું વારું, નહાલાદારજી એ માંગણી હમે
 બહાલ રાખી છે તમો શેઠને જઈને તાકીદથી બખર કરો કે લગનની સરવે
 કાંઈ તૈયારી કરી શાહદી રામરાણીનો અમુક દીવસ હેડવો. આપણું
 નહાલાદાર પીન કાઝિસ ગાલ પંપાલતાં પંપાલતાં બોલ્યો હા સાહેબ
 આય આય વાલ્યો, પણ કાંઈ મારો ભેદ જણાય! બચુબાઈ બોલ્યાં
 વળી મારી છોકરીનું ને તેખી વળી આવે મોટે ખાંચરે કાચ કરનારને તે
 શું અમો ખાલી હાથે જવા દેઈશું! શેહરયારજી બોલ્યા દસ્તુરજી તે
 વાતની તમારે કાંઈ શીકર રાખવી નહીં. તમને પણ વાગા સાચનો સારો
 સરખાવ આપીશું. આપણા નહાલાદાર પીન કાઝિસ મગન થતા થતા
 એરચનાં બંગલા ભણીનો રસ્તો લીધો. બંગલે પુગતાંજ એરચને
 સઘલા હેવાલથી વાકેફ કીધો. આઈબાટલીને ત્યાંનાં લગનની વાત
 એમરે એરવહ રહી. લગનનો એક દીવસ જે હેડવો હતો તેની ધામધુમમાં
 પણ કાંઈ મના નહોતી. આપણી જાણમાં આવેલાં નવાં વહુજી
 શીશીનબાઈને જેમ એરચ તરફથી સરઅવસરનાં કપડાં, અંવરાત વીગેરે
 ઉપરાંત ખીજ પાંચ હજાર રૂપ્ય સેકડ રીતમાં મળ્યા હતા તેમ આપણા
 ખીરાદર એરચને પણ ઠીક નામ પ્રમાણુ દામ મળ્યું હતું. તેવાજ મજે-
 નાં સરઅવસરનાં ઉમદા કીમતી પોસાકો સાથે દરેક આંગલાંની હીરા
 માણેકની શીણુગારેલી તરેહવાર વીટીએ ફરફરનીચર વળી કેટલેક ધેરનાં
 રીવાઝ માફક એક ઘોડા ગાડી, એક ચોપાટી પર આવેલો બંગલો, વીગેરેની
 અનેક ચીજ ઉપરાંત રૂ૧૦૦૦૦ તો એવણનાં સસરા શેહરયારજી તરફથી
 મળ્યા હતા. તેમ વળી મમાઈ સાસુ-બપાઈ સાસુ-આઈ સાસુ-બપાઈ

સાચી વીગેરેનાં તો જુદા. લગ્નની ક્રિયા વખત આ સરૂઆતનું જોડું-કીક મલકાવું હવું અને આશીરવાદ તો હજી જ્યાંનાં ત્યાંજ હતા એટલામાં તો આ શીરીન એરચ હાથનાં તેમ આંખનાં નખરાંથી લવિષ્યનાં છુપની વાત કરતાં દીસતાં હતાં. આ તેવોના એનચાલાં એવાં હતાં કે જો કોઈ અમુક માણસ ધારી ધારીને જોય તોજ તે જાણી શકે. આ પછી આપણાં જાણમાં આવેલા નહાલાદાર જીન કાઉસે જીન એક સફેદ પાઘડીવાલાની મદદથી આશીરવાદ સારવો શરૂ કરીધો હતો. x x x x જે મહીનાવેર તો આ શરૂઆતનું જોડું સારા ઠાઠમાઠથી ઉડાડી રીતે એકમેકનાં દીલ રીઝવતાં હતાં, પણ જ્યારે ત્રીજા મહીનાની શરૂઆતમાં કરકસર શરૂ થવા લાગી આકર નફરો ઝોછા થતા ગયા તેમ તેમ શીરીનનું બીતરખાનેનું જીવન ધાસ્તી પામતું ગયું. શીરીન અગરજો તચાક હતી તોપણ તે સમજી હતી અને તેણી એરચનાં રાંક સ્વભાવ આગળ ખુલાશો કરવા હોંમત ધરતી નહોતી. તોપણ તે હવે જે દુર ખેસવાની ધોલકી (Monthly-course) પરથી જે ચાર દહાડે ઉઠતી તે હવે દોઢગથી રીશને મારી મહીને પંદર દહાડે ઉઠવા લાગી. વળી તે દરમિયાન એરચને ખતાવવા સારૂ તેની રૂપરૂ કરી ખોરાક પણ લેતી નહોતી. તેની હાજરી વખત આખો દીવસ મોંહથી તે પગ સુધી ખોરયું ઝોઢી પડી રહેતી. એરચને પણ હાલમાં ખોલવાનો વખત નહોતો તેથી તે બધી વાતના અખાડ કરી જતો અને હાલમાં તો તેણીની આગલની ઉઠ ખેસ પણ તેને મોકુફ કરી હતી. આ તકનો લાભ લઈ આપણાં શીરીનખાઈ કે જેઓ નામનોજ અપવાસ કરતાં હતાં તેઓ આપણાં એરચ જીરાદરની નજર ચુકાવી અપવિત્ર જગેથી યાને પેલી ધોલકીપરથી પવિત્ર જગેપર યાને દીવનખાનાંમાં જઈ ટેબલ ખુરશીએ ખેસી છરી કાંટાથી ઠાંડે પેટે હમેશ ફરાલ કરતાં હતાં. એક દહાડે અચાનક શીરીનખાઈ આમ કરતાં એરચની નજરે પડ્યાં. આટલું છતાં પણ આ મકમ ખાવીંદ ઠાંડેજ પેટે આખાડ કરી ગયો, પણ ખીચારી શીરીનતો પોતાનાં ધણીને જોઈ ધણી અંખવાની પડી ગઈ. તેણી આ પછી સુધરવા લાગી અને રફતે રફતે પોતાની આવા ધોર-ખુરની ચીખાવલી ચાલ જોડતી ગઈ. આ પછી થોડાક દીવસ ગયા બાદ આકર નફર ઉપરાંત હવે તો ઘર શીણગારનાં હાંડી, કુંમર, વાલરાડ, ટેબલ, ખુરશી સોફા, વીગેરે ભાડુતી ફરનીચર માલધણીનાં હવાલામાં જ-તો ગયો અને એ પ્રમાણે ધીમે ધીમે ત્રીજા મહીનાની આખેરીમાં તો

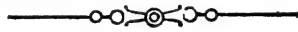
આ બધી ઉડાઉ ચીજોને અંત આવતો ગયો તેમ તેમ શીશીન વધારે ને વધારે ગભરાટમાં પડવા લાગી. આજ બંગલે કે જેણીને એક વખત રળી-આમણા હતો તે હવે તેણીને અળખામણા થઈ પડ્યો. હવે તો શીશીનથી આ ઝઝોવાર શહણ થયું નહીં ત્યારે તેણીએ મરડાટથી તોપણ ઠાવકી રીતે પોતાનાં ખાવીંદને આમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. એરચે પણ ઠાવકે મોંહડે જવાબ એજ વાલ્યો કે આ બંગલો કાંઈ આપણો નથી, એતો લગનનું ટાંકણું સાચવવા ત્રણ મહીના વાસ્તે ભાડે રાખ્યો હતો. વળી તેને લગતો ફરનીચર પણ આપણો નહીં પણ ભાડુતીજ હતો. ત્રણ મહીનાની મુદત પુરી થવા આવી એટલે માલધણી પોતાનો માલ લઈ જાયછે. આપણને પણ આ ભાડુતી બંગલો આવતે સોમવારે ખાલી કરી મારે જીને ઘેર કે જ્યાં તારાં સાસુ સસરા રહેછે ત્યાં જવું પડશે. આપણા શીશીનખાઈ તોરથીજ વચમાં ખોલી ઉઠ્યાં પણ ઓવાય તમે એમ તે શું કરતા હોશોજી ! તમારાં માપાપ વળી કીયાં તેમ તમારું જીનું ઘેર તે કીયું ! એ બધું તમે શું ખોસોજો ! આપણા લગન વખત તો તેવાં હતાં નહીં ? એ બધું તમે શું મને શીખવવા માંગો છોક્રે ? આપણાં એરચશાહ પેટ પસવાડતા ખોલી ઊઠ્યા શીશીનખાઈ એ તમે શું ખોલ્યાં ? હું ખરૂંજ કહું છું કે તેઓ લગનને દીવસે હાજર હતાં. એટલામાંજ તમે વીસરઘોલાં કેમ ખનો છો ? શુ-તમને યાદ નથી કે ગઈ પરમદીને જેવોને તમે ગાડીમાં ખેસાડી ચલ્લા સ્ત્રીટની લવજી મોદીની અગચારી સાંખે વલાવી આવ્યાં તેજ તમારાં સાસુ સસરા ને વળી મારું જીનું ઘેરખી ત્યાંજ. પેલાં લાંબાં નાકવાલા જીદામીયા તે તમારા સસરાજી, પેલાં ડીંગુસ ડોસાં કે જેનું નામ હોમાય હતું તેજ તારા સાસુજી, પેલાં લાંબા શુઝાવાલો કે જે બધરાઓની કનવાર કરવામાં મસદુર હતો તથા જેની સાંખે આઈગલાથ હતી તે તારો જેઠ, પેલાં હોમાયજીનાં હાથમાં નો જીયો તે તારો દેર, પેલી જીટ સ્ટાકીંગવાલી કે જે સુનાઈ સીપલીનાં નામથી ઓળખાતી હતી તે તારી નણુંડ થાય તે કરતાં આપણુ જ્યારે સોમવારે જઈશું ત્યારે બધુ આપોઆપ તારી નજરે આવશે. આ બધો ખુલાશો શીશીને જ્યારે એરચ તરફથી સાંભડ્યો ત્યારે તેણી સાંત પડવાને બદલે ઉલટી વધુ ઉકલાટમાં પડી. આટલુંજતાં પણ તેણી શી-સાદખાર નહોતી, તેથી મરડાટમાં ને મરડાટમાં પોતાનાં સુવાના ઓરડામાં જઈ દોડ વખતમાં પોતાનાં “કુલ ડ્રેસ”માં જ્યાં એરચ ખેડો હતો

ત્યાં પાછી. આવી, તેણી બોલી હું મારે ઘેર જઈ હું વાસ્તે મને મારી
ખાંગડી, સાંકડી વાગેરે આપો. આપણું ખીરાદર એરમ તરફથી તેણીને
જવાબ મળ્યો હા, શીરીનપાછ બેલાશક સાંહજનાં જમીખાધને મહીરે
સીધારજે, મને કાંઈ હરકત નથી. શીરીનપાછએ ખડખડાટ શરૂ કરીધો,
પથ નહી મારેતો હમણાંજ મારાં માખાપ આગલ જવું છે. આવો બલા-
પોં કાંઈ મારાથી જોવાય નહીં. આટલું બોલી આપણી જાણમાં આ-
વેલાં આ નવાં વહુજીએ તો સાડતણ મહીનામાં પીએરનો રસ્તો લીધો.
એરમ ખીચારો તો કલેજ મુકીજ આંચો હોય તેમ આ વખતખી ચુપકીદી
મારી ગયો. હાલ દુરતો તેને એવું જોઈતું હતું. આ પછી એરમે પો-
તાનાં દોસ્તો કે જેવાથી આ લગનનો ગાંઠ બંધાયો હતો તે સઘલાપર
ચીકી લખી, બોલાવી મંગાવ્યા. તેઓ એરમને બંગલે આવી બધી વાતથી
વાકેફ થયા ત્યારે એરમને તેઓએ જણાવ્યું આજ સાંહજનાં શીરીનતો
પાછી આવશેજ, વાસ્તે હવે કાલરોજે આ બંગલો ખાલી કરી તારે જીને
ઘેર જવા ચુકવું નહી. આ પ્રમાણેનો હેડાવ થયા બાદ તેઓ સઘલા
એકવીશ ટીપકીની રમત રમવા પડ્યા. એક બે દાવ રમયા ન રમયા
એટલામાં તો આપણું નવાં વહુજી શીરીનપાછ એરમનાં વેલવાઈ વેલ-
વાણુને સાથે લેઈ આવી પોંહચ્યા. ગરીબ ખીચારો એરમ શેહરીયારજીને
ડોલાપર ડોલા ચહડાવેલા આવતા જોઈને રમત છોડી આમ તેમ પસાર
કરવા મંડી ગયો, પણ આપણું દાદીરોઈ આવકાર આપતાં બો-
લ્યા કેમ બાઈ શેહરીયારજી આજ કાંઈ આકલા ગાંભરા થઈ અતરે
આવવું પડ્યું! આપણું ખચખાઈ વેલવાણુ તોરમાંજ જવાબ વાંચ્યો
છોકરીનો બલજો ઘટવાને બદલે બધેતો જાય છે વળી ખીજું શું હોય?
એવું જો અગાઉથીજ જાણતેતો મારી છોકરી પરણ્યા વગરનીજ રહેતે તે
બેહતર હતું, પણ મુઝો આ બલાપો કાંઈ જોવાઈ ચકાય નહીં. આપ-
ણું મરજખાન ટાંકો પુરતા ઊઠ્યા અંહ! તમને બલાપો લાગેછે?
એમાં બલાપો શાનો છે? એતો હજી તમારી છોકરીનાં હકમાં ફીકજ
થયું છે. એવા ખાનદાની અંને લાયકીવાલા તમો ખીજ કયાંની આશા
રાખતે? વળી એરમ પાંચ પૈસાની આવકવાડો છે. એતો ત્યારે ખુલ્લું-
જ છે કે તમો પૈસાપર મગરૂરી ધરવનાર છોકો પૈસાનેજ વધુ જો-
વોછો અંને જ્યાં પૈસા હોય ત્યાંજ છોકરા છોકરી આપ લે કરો છો!
ફોઈ ખાનદાની હોય, પણ તે તમારા જેવાથી ઓછી આપપટવાડો હોય

પણ તે સારો ઇલમ ધરાવતો હોય-સારા યુગ્મ ધરાવતો હોય-તેને તમે લોક અકારા ગણુછો, અને જે પૈસાદાર હોય પણ તેણી ચાલચલણ માડી હોય તો તેને તમે ગમતા થઇ પડોછો! આ ધૈરાણુપર ચાલ્યાથી કેટલો ગેરફાયદો છે તેથી તમે કાંઈ હવે અણુજાણ્યાં નથી; તે તો તમે હવે જાણ લીધું. પણ યાદ ગખજી કે તેટલો ગેરફાયદો બલકે કરશે પણ તમને તેમાં થયો નથી. પેલા નહાલાદાદર ખીન કાઢશ સોડે કાઢીશોની માંગણી તુચ્છકારી કહાડનાર માય તમેજ કે! અહાંબક્ષ પણ તમારા મનસે રેંછ પેંછ કે! વાહ, આ કેલું અપમાન ! હમે તો હવે ખાદાડી વગરનાજ રેહી ગયા ! પણ જાવો મગર માખાપો ! ખુદરતની મેહરથી હમારામાંનો દરેક જણ એકેક બબે બચ્ચાંના બાપ થયા છીયે. શીરીનખાઇ તમે પણ હમારામાંના દરેક જણને તુચ્છકારી કહાડવામાં શું ખાકાત રાખી છે? તોપણ મારે હવે કણલ કરવું જાઈએ કે આ હમને થયલાં અપમાનનો માત્ર તમને ધડોજ આપવા હમે આમ ખાઠ ભાંડી હતી અને તેમાં ઝોર તમને તો ફાયદોજ છે. હમો જા હમને થયલા અપમાનનું વેર જ લેવા ચાહતે તો એથી પણ વધારે ટરી શકતે પણ આખર કરેને હમો જેણુ એક વખત ચાહી તેણીને દુઃખી જાવા હમો રાજ થયા નહી અને તેટલાજ માટે આ હમારા જાની દોસ્ત ઝેરચ સાથ તેણીનાં લગન થવા ઇચ્છ્યું કે જે ધારણામાં હમો પાર પડ્યા છીયે. છેલ્લે હમો હવે આ ખેડ જાડને અરચ પરચનાં પ્યારમાં આખર સુધી રહેતાં જાવાને આતુર છીયે. આ સાંભલી બચુખાઇ તેમ શેફેરચારજી તો અંખવાના પડી ગયા તેમ કશું ખોલવાની જાજ પણ ઉપાડી શક્યાં નહીં, આ વખત આપણાં એક વખત તમાક ગણાયલાં પણ હાલના સમજી શીરીનખાઇ શરમાઇ જઇ નીચી મુંડીએ સંચલું સાંભડ્યા ખાદ મરચખાનનાં મુગા રહેતાં તે પણ ખોલી ઉઠ્યાં” પણ મારું કીશમતજ મારા પ્યારા ઝેરચ સાથ હવું અને તમારામાંના ખીન કોઈ સાથ નહીં. અંહાંગીરે જવાબ વાડ્યો ખેહન ખરી વાતછે અગરજી તમારી આગમચની ચાલ વીચીત્ર હતી તો વચ્ચે હાલનું કહેવું વાજખી દીશે છે. તમે જાવો છો કે લોભ એજ પાપનું મુલ તેમ હાણી કરનાર પણ તેજ. હવે આપણાં સાહસેશ મીતર ઝેરચને ધીરજ આવી, તે ખોટ્યો શીરીનખાઇ કાલ રોજે તમે તમારે જીને સાસરે મારી સંગાત આવશે કે? શીરીને નરમ અવાજે શરમાઇ જઇ જવાબ આપ્યો હા, પ્યારા ખાવીંક તમારા હોકમને તાખેલું

આવું સાંભલતાંજ સઘલાઓએ ખુશીનાં પોકારો જાહેર કીધાં અને
 દરેક જણ આપણાં ખીરાદર એરચને ખંગડે આ રવીવારની રાત પાતી
 પીનીમાં હુશી ખુશીથી ચુલ્લરી. બીજેજ દીવસે યાને સોમવારને દીવસે
 આ ખેડ મલકાવું જોડું બાહુતી ખંગડો ખાલી કરી અસલ મ-
 કાનમાં રીરીનખાઇનાં સાંસુ સસરા ભેગા જમ્મ રહ્યાં આપણાં રીરીન-
 ખાઇએ પોતાની અસલ શીશયારી તરફ ધીઃકકારની નજરથી જોવા લાગ્યાં
 તેમ પોતાનાં ખાવીંદની આવક મુજબ ઘટતા ખરચથીજ દીન ચુલ્લરવે
 શરૂ કીધો. અને તેજ સખખે દરી એક વખત નીરશ થયલું જોડું ફરી
 ને એક મેકનાં સુખમાં ભાગ લેવા લાગ્યું. આ ઉપરથી ધડો સો મસે છે
 તે આ ચોપડીના ખનાવનાર પ્રીય વાંચનારની મુનસફીપર સોંફે છે.

ઉપર કહ્યું તેમ પૈસાકારો વીદવતા, ઉદ્યોગ વીગેરેની આવી સારી
 સ્થિતીવાલાઓ કરતાં અભણ પણ કુલવાલા અને તે સાથ જ્યાં જાદા
 પૈસો હોયછે ત્યાંજ છોકરા છોકરી આપણે કહે છે. છોડી કરતાં વર નહા-
 નો હો યા મુરખ હો, ઘેસો હો કે પછી ગમે તેવી માહી ચાલ ચલણનો
 હો પણ પૈસા! પૈસા! પૈસા! જ્ઞયા કે પશ ભવ તરયો. હાંધ વેરતો તે-
 ઓની સુદ્ધી છે કે પૈસો કોઇનો જાવેદાન રહ્યો નથી તોપણ આ દેખાતી
 લાલચ નાડેક પોતીકા ફરજ દોને ભવીખ્યનાં દુખમાં નાંખેછે અને પછી
 આ કારણુને લીધેજ મા ખાપોને છોકરી અવતરે છે ત્યારથી તે તેણીનાં
 ઉઠાવની વખત સુધી પેટમાં ધસકો પડેછે. પણ તેઓ વિચારતાં નથી કે
 વીના છોકરી તે જગ કેમ ચાલી શકે?

વિધવા.

હે નારીજાતી ! પ્રીતીનાં ગાંઠથી ખંધાયેલો તારો હૃદયનો સાથી
 યાને ખાવીંદ જ્યારે આ દુન્યામાંથી કુચ કરી જાય છે ત્યારે તારૂં મોં-
 હડું કેવું થવું હશે ! તારી છતીમાં કેવો કારી જખમ લાગતો હશે !
 તારાં ભવિખ્યનાં દુઃખ માટે તું કેવો વિચાર ખાંધતી હશે ! તું એક વખત
 જે પતિવ્રતા સ્ત્રી કહેવાતી હતી તે હવે એક રાંડીરાંડ કહેવાય એ તારા
 ક્યાલુ ખવાસપર કેટલો સીતમ ! હે વીધવા ! પડતીપર પચાસ તે તનેજ
 છે. તારૂં દુઃખ તારા સીવાય બીજું તે કોણ અટકળી શકે ? જેમ પાણી
 સુકાયાપછી માછલાં જીવતાં નથી, ખેતરમાં જીવારની કાંપણી થયા પછી
 મહ્યાં ઉડી જાયછે, મીઠાશની સોધ માટે ભમતી માંખો આમતેમ ભટકેછે

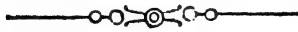
તેમ હે વીધવા તારી પાણુ તેવીજ દશા છે. જેણા તેં હાથ આલ્યો, જેણી સાથ સુખ દુઃખમાં તેં ભાગ લીધો, તેનાં વીધુટા પડવાથી જીવવા કરતાં મરવું તું વધારે પસંદ કરેછે. ખૂબરે તારા મનમાં જે તરેહ તરેહવાર વીચારો ભમ્યા કરેછે તે વીચારોથીજ તું મરવું પસંદ કરેછે. ધણીનાં વિયોગથી તારાં ધરેણાંનો ત્યાગ કરવો પડેછે, તારાં જીવકાલનાં મગરૂરી અતલાવનારાં વહાલાં છુગડાંનો અચ્છે ખાંધી ફકટ તારે કાઢુંજ છુગડું પેહરવું પડેછે. સધલા વેહવારથી તારે આતલ રહેવું પડે છે, તો પછી સુખ કામમાં તે તને કોણુ ચાહ કરે? જીવતાં જીવત રાંડીરાંડ કહેવાઇ રસ્તેનો ચાહદારી ભોગજેને તને સામો મલેતો અપસુકન સમજી તારાથી દુરનો રસ્તો તે જીય છે! તું પારકાને બોલે થઇ પડવા માખાપને સદાનો ખલાપી થવા, ભોંભઇઓનાં ધોલ ટપલા ખાવા, વીગેરેથી દુર રહે છે તો પછી પેટને સાફ ખદ હવસને રસ્તે મોકલો કરવા તારા મગજમાં કેવા વેહમી ખ્યાલો દોડેછે! આવી આવી વિપતીઓ હે વિધવા! તને ભોગવવી પડેછે. આ વિપતીઓથી દુર રહેવાજ અસલ હીંદુઓમાં પોતાનાં ધણી પાછલ જીવતાં જીવત ખળી મરવાનો ધાટકી રીવાજ હતો. આ પાપી રીવાજનો તે વખતનાં અદલ ખાદશાહ અકબરે તેમજ માયાહુ અંગ્રેજ સરકારનાં વડા કારભારી લાર્ડ વીલચમ ખેંટીકે ચાંપતા ઉપાયો લઇ અંત આણ્યો. ખરે એક જીલમાંતમાંથી અચ્ચ પછી ખીબ ખાકી રહેલા જીલમાંતમાં હજી તમારે સડયા કરવું પડેછે. આ દોષ દરેક ઘરનાં વડીલોને છે. સખખ, વિધવાની સંખ્યા ઘણું કરી ખાલ લગ્નથી, કળેડાંથી અને તેવાજ ખીબ અનુસરતા રીવાજોથી વધેછે. એક જવાન વિધવા પોતાનાં ખાવીંદના વીયોગથી ફરી શા માટે ખીબ ખાવીંદના ખ્યારમાં પડી ન શકે? વર ખાયડી મરી ગયાથી ખેચાર મહીનામાં ખીજનો હાથ આલી શકે પણ વર મરી ગયા પછી ખાયડી ખીબ ખાયડાનો હાથ આલી શકે નહી, એતે કોણું જેવી એકલપેઠાઇ! જ્યારે વિધવાઓ આવી ન ખમી શકાય એવી વિપતીઓ વેઠે તો ખાયડીથી વીયોગ થયલાં ખાવીંદે પોતાનો વખત એશ આરામમાં કહાડવો જીધએ તે કયા ગામની રીત? એતો દરેક માણસની તેમાં અકસર કરી કુંઆરા મરદોની-ફરજજી કે તેઓ તરફથી વિધવાઓને પુરતું સુખ મલાવું જીધએ. એમ કરશે તોજ ખાલહત્યા, સ્ત્રીહત્યાનાં યુનાહો નાણુક થશે. આવા આવા યુનાહો સુધરેલી કોમમાં ખધનારાઓમાં ખને અને તેને નાણુક કરવા ઘટતા ઉપાયો લેવાય નહી એ કેવું અસંતોષકારક!

વિધવા જવાનીનાં બાહારમાં લાચારીથી હવસમાં ફરી જનરકરમથી ગરમ પાટ પાઠે ત્યાં સુધી પહોંચું પુનરવિવાહનો સુખ દાખવે. લેઈ બાલહત્યાની સામે લડી તેને નીચે પાડવા પ્રયત્ન કરવો ન જોઈએ? યાદ રાખવું કે પુનરવિવાહથીજ માણસનાં જીવન માલની આબાદીએ અને તે વીના પુઆરીના સમજવી.

સોચ તે અસર.

એ તો ખરીજ વાત છે કે આપણી જીંડાઈથી બીજાને તેની અસર તુરત થાય છે; આટલું છતાં કેટલાક એમ પણ કહેતા જણાશે કે હું જીંડો હોઈ તો તેમાં પારકાને શું લાગેય વલગેય? હું નહારો તો તે મારી જીવનને બારે તેમાં બીજાને શું છે? પણ આ બોલવું બીનપાયાદાર છે. સારી યા માઠી અસર એક બીજાને થઈ શકે છે અને તેટલાજ સખખથી “બાપ તેવા બેટા અને વડ તેવા ટેટા” વાતી કહેવત હસ્તે પામી છે. દાખલા તરીકે જો મારાં માબાપ મરી ગયાં હોય અને હું નાચાર હોઈ, પણ જી મને ભણેલ સગો યા વડીલ મને તો તે તરત મને જણાવવાની વેતરણમાં પડે; પણ માઠા બાયગે જો કોઈ અભણ મલ્યો તો હું પણ અભણજ રહીશ. વળી હું જયારે કોઈ વાત પર હસું છું તો મારી સાથનાં બીજા કેટલાક હસવા સામેલ થાય છે તેમ મને રડતા જોઈ બીજા પણ મારી ગમગીનીમાં ભાગ લેવા અને જરૂરને વખતે આસુ વતીક ટપકાવવા સુકતા નથી. હવે આ બધી મતલબ શી? એકની અસર બીજાને થઈ એવા અર્થ એમાંથી નીકળી શકે છે. જેમ માઠી અસર એક બીજાને થાય છે તેમ સારી અસર પણ થઈ શકે છે. આ બેમાં માત્ર ફરક એટલોજ છે કે માઠી અસર થવામાં વીલંબ લાગતો નથી તેમ સારી અસર મેલવવામાં વધારે રંજ બેંચવો પડે છે.

ખોટાફૂં

દરેક ધર્મસાહસમાં જીઠાણાંને એક જબુન પાપ ટેડવી સાચાંને તેનો હરીફ બનાવે છે, અને તે હરીફ માણસજીવનો એક મુખ્ય ખોરાક છે. આપણી આબાદી તેની હસ્તીમાં સમાયલી છે અને તેટલાં માટે સાચું વમાશવાની દરેકને જરૂર છે. જેમ આગ અને રેલ કોઈ પણ ચીજનો તત્કાલ નાશ કરવા સામર્થ્યવાન છે તેમ ખોટાફૂં માણસજીવની આબાદીને

અને અંતે તેની હેલનો નાશ કરી શકે છે. આ ખધું શીખવનાર આપણા માખાપ છે, તેમાં વળી ખાપ કરતાં માનો વીપેશ ભાગ છે. સખખ, આપણી શરૂઆતની જન્મ સ્થિતિથી તે લગભગ પંદર વર્ષની ઉમ્મરતક ખલકે તેથી પણ જાદા માની ફેપરેખ હેલ પસાર કરયે હીયે, અને તેથી ઘણા વખત મા તેમ ઘોડો વખત ખાપ જેવી નહાનપણથી ટેવ પડવા દેછે તેવી આખર સુધી જલોની માફક ખાત્રી રહેછે.

વળી ધાસ્તીનાં મારયા આપણને ઘણીકવાર જીતું ઓચરણું પડેછે પણ તેનાંથી વેગલા રહેવાનાં રસ્તા છે. આપણા થયલા યુનાહ માટેની ખરી હકીકત તેનાં ઘણી આગળ જો રજુ કીધી હોય તો તે ઘણી આપણાપર પ્રોતી ખતલાવશે, એટલું જ નહીં પણ તે થયલા યુનાહથી મોકલા પણ થઈયું; વળી ધાસ્તીનાં મારયા યુનાહનો ધનકાર કરવાથી કોઈવાર અવસર એવો પણ આવેછે કે તેથી જાદા શીક્ષાને પાત્ર થઈ શકે હીયે, પણ જો નહાનપણથીજ ખોટારાનો અટકાવ કરવામાં આવે તો મોહટપણુ તેના સપાટામાં આવવાનો કદી સંભવ રહેતો નથી. સચ્ચઈ એ એક એવો ખવાસછે કે આપણી ગફલતી વીશે ઘણીનો ગમેતેવી શીક્ષા કરવાનો દ્રઢ નીયમ છતાં તેનું જીગર દયાને હરણુ કરેછે તેમ તે રાસ્તી આહુનાર એમેરથી વખાણાયછે અને જ્યારે તેમજ ખને છે ત્યારે આ કુન્યામાં તેમ પરલોકવાસમાં તે રાસ્ત શીવાય ખીન્ન કયો સારો મરતખો મેવવી શકે?

સ્ત્રી ફેલવણી.

આપણુ જાણ્યે હીયે તેમ ઘણુ ટેકાણુ સ્ત્રી ફેલવણી જેટલી પંથરાવવી જોઈએ તેટલી પંથરાઈ નથી તેનું કારણ માત્ર એજ કે કેટલાક ગ્રહસ્થો સ્ત્રી ફેલવણી વીરૂધ્ધ પડે છે. એક ખે માઠા ખનાવ ખન્યા કે તેઓ આકુળ વ્યાકુળ થઈ જાયછે તેમ આ માઠા ખનાવો આપણીજ ખેદરકારીથી તેઓમાં દાખલ થાયછે. આપણુ ઘણીકવાર સાંભલ્યે હીયે કે ફલાણી છોકરીને ફલાણા પાદરીએ ચાતો ફલાણી મડમે વટલાવી માટેજ હમા હમારી છોકરીઓને શીખવવાની જરૂર જોતાં નથી. હવે આમ ખોલનારને શીર ખરું પુછોતો મોટો દોષ લાગેછે તેમ આપણુ જાણી છુટી સ્ત્રીઓની વિચારશક્તિનું ખંડન કરવા ઇચ્છયે હીયે. વળી હાલમાંની ઘણીખરીઓ જે ગાફેલમાં ગણાયછે તે આજ તત્વ ઉપરથી આ ગાફેલપણું એ એક જાતનું ગાંડાપણું છે અને જો આવી ગાફેલતાનો આરંભ થવાજ દીધો તો

કાંઈજ નહીં. પણ જીંદગીનો અવતાર ધુલ મરેજે, તેમ માઠા પરીણામો
 ખનવાનો ધણો સંભવ રહેજે. સવાલ એજે કે છોડીઓને મડમની યા
 પાદરીઓની નીશાળે શા માટે મોકલવી જાહે? શું હાલનાં વખતમાં
 દેશી સ્ત્રી શીક્ષક તરીકે છોકરીઓનું કુમલું મગજ ખીલવવા સામર્થ્યવાન
 નથી? શું મડમોજ તેવાં કામ કરી શકે અને દેશી સ્ત્રીઓથી તે ન થાય?
 દરેક જ્ઞાતની દરેક જુદી જુદી નિશાળો હોય તો કેટલો ફાયદો થાય,
 તેમ વળી ગરીબ કેલવાયલી દેશી સ્ત્રીઓને શીક્ષક થવાનો અવસર મળે,
 કે જેથી પોતાને મલતા લવાજમમાંથી ગુજરાન કરવાને સામર્થ્યવાન
 થાય અને પૈસા કમાવાના ખીજી જાતનાં નીચ સાધનોથી વેગલાં રહે.
 આમાં નાણાની મદદ આપણાં ખોલવાંને વજન આપી શકે છે અને એ-
 તો દરેક માતખર સ્ત્રી પુરૂષની ફરજજે કે પોતાની પુજીમાનો ધણીક
 નહીં તો પણ ઘટતો ભાગ સ્ત્રી કેલવાણીનાં ખાખમાં આપવો જોઈએ છે.
 વળી એટલું પણ થતું જોઈએ કે સ્ત્રીએ માથે લીધેલાં કામકાજ સ્ત્રીથીજ
 થવાં જોઈએ અને તેમાં પુરૂષે વચમાં પડવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી,
 અને જો આ પ્રમાણે ચાલ્યું તો માઠાં પરીણામો ખનવાનો સંભવ રહેતો
 નથી. ખરૂં છે કે હાલમાં સ્ત્રીઓ પુરૂષોની ખરેખરી કરવાનાં જુઝ ઢાખલા
 નજર આગલ આવી આનંદ પમાડે છે તો જ્યારે દેશી સ્ત્રીનો ધણીક ભાગ
 ખરેખરી કરવા આગલ પડે તો સુધારાનો કેટલો ફેલાવો થાય તેમ વળી
 ખેડ નર નારીનાં વર્ગને ફાયદો થાય? જ્યારે શ્રીમંતી સુરનો કુમારી ઘોસવ
 જેવી ખંગાલી ગ્રહસ્થ પાછાં તેમ સ્ત્રીઓય ચોપા-ચાહપર અમલ કરનાર
 શીરીણુ-જરમાનું-પુટલીપાછ-મેહરપાછ-સનાંપાછ જેવી સુધારાની પંકતી-
 પર ચાલનારી મારી પારસી બેહનો લોકપ્રીય ચોપા-ચાં લખવામાં પોતા-
 નો વખત રોકે તેવો દાખલો દેશી ગ્રહસ્થ સ્ત્રીઓમાં સાધારણ થઈ પડે
 તો કુ-ચાંની આપાદીનો રસ્તો કેવો મોકલો થાય! શું પડેડવા ઓઢવામાં
 જ એક ખીજની નકલ થઈ શકે અને આવાં સાહસીક કામમાં તે ન થાય?
 યાદરાખતું કે આપણુ જો છોડીઓનાં મગજ ખીલવવા આગલ પડ્યું
 તોજ માઠાં પરીણામો ફર થઈ શકશે, નીતી અનીતીને વશ કરશે વાંગેરે
 અનેક ફાયદા જોવાનો સંભવ રહેશે, અને તેટલા માટે સ્ત્રી કેલવણી તો
 જાદા પંથરાવળીજ જોઈએ. ધણીક વખત આપણુ કેટલાકનાં મોહડામાંથી
 એટું પણ નીકલતું સાંભલ્યે હોય કે મારી છોકરી કંઈ પૈસા પેદા કર-
 વાની નથી.

આજ પોલતું આપણને ઘણીકવાર નુકસાનકારક થઈ પડે છે એમ કોણ કહે છે કે સ્ત્રી કેલવણી પૈસાનાં લાભ માટે છે. સ્ત્રી કેલવણીનાં આ દુ-યામાં અનેક ફાયદા છે અને તે કેલવણીથીજ પરમેશ્વરની બક્ષાઈથી સ્ત્રી પુરૂષની વિચારશક્તિ ખાલી શકે છે. સ્ત્રી કેલવણી તો વિચારશક્તિની પ્રધી માટે છે અને નહીં કે પૈસાની લાલચ માટે. એતો ખરૂં જ છે કે પૈસાની લાલચ સાડું જ સ્ત્રી કેલવણી અપાય તો દુ-યાનો વેલકો નાસ થાય. પણ એમ નથી. સ્ત્રી કેલવણી તો ભવિષ્યનાં સ્ત્રી પુરૂષ યાને હાલનાં અમર્યાના ઉપયોગ માટે છે. અને તેટલા માટે દરેક સ્ત્રીને અવસ્ય કરી નીચલી છ બાબતો જાણવી જોઈએ છે:—૧. સંપૂર્ણ સમ્યાહં. ૨. સમ-સમ્ય જ્ઞાન. ૩. સ્વ-રાજ્ય કર્તાની ભાષા સાધારણ રીતી-એ પોલતાં લખતાં જાણવી. ૪. યુ-ધરખટલાનું કામ-અમર્યાની માવજત વી-ગેરે. ૫. મુ-શીવતું-ભરતું-શુદ્ધ વાગેરેનાં હુમરથી વાકેફ રહેવું. ૬. ભાઈ બેલનો તેમ સ્વજની પાંધવોને લખાણથી--ભાષાણથી--સુમાર્ગ પતાવી આપવો. સ્ત્રી કેલવણીનું ધોરણ આઠો જોઈએ. વળી તે ઉપરાંત હુશયાર સ્ત્રીઓએ વધુ જાણવાની ઉમેદ પોતાની સ્ત્રીજની બેલનપણીઓ સાડું દાહ/પણનાં કામનો આરંભ કરવો જોઈએ છે. આથી સ્ત્રીજનીનો મહ-લાજ સમવાય છે એટલું જ નહીં પણ આરતજાતને મરદ કરતાં સ્ત્રીથી વધારે ફાયદાકારક અસરો થઈ શકે છે. વળી ભાણેલ બાઈઓ પોતાનાં ઘરનું કામકાજ અભણ પાપડીઓ કરતાં વધારે સાહુચેતીથી કરે છે તેમ તેમનાં થીજ ઘરમાં ચોખ્ખાઈ દાખલ થાય છે. અભણ પાપડીઓ ઘણીખરી કુવડ હોય છે તેમ તેઓને ઠાલી કુઠલા અત્યંત ગમે છે. તેઓ લડવાને તેમ ઉઘણીમાં ખપવાને તત્તપર હોય છે તેમ ભણેલ બાઈઓ કરતી નથી. તેઓ શીવવા, ભરવા, શુદ્ધ વાગેરે સ્ત્રીજતને દીધાવતા હુમરથી વા-કેફ અને છે તેમ તેઓ નવરાસ વખતે ચોપડી-હુશપેપર-વાગેરે વાંચવાનું પસંદ કરે છે.

અભણ તેમ ભણેલ સ્ત્રીની ખાશયતો.

આપણે અભણ પાપડીઓને વેલમી કહીએ છીએ સમ્ય તે-ઓજ ઘણીકવાર પોતાનાં ખાવીંદને તેની જાળ ઉપરાંત જોઈતા ખરચથી વધુ ખાડામાં નાંખે છે. ઘણીકવાર આપણે મુરખ પીરોઝ-ખાઈ-કુકીખાઈ વાગેરેને પોતાનાં ખાવીંદને કહેતાં સાંભરીશું કે મારા

જાલને ચાલતાં ચાલતાં રોકર લાગવાથી મદદ પડી ગયો અને આવાં છ-જઠ માથ મેઢેર થયાં, નહીં તો દુશ્મન કુવામાં પડતો અને એની માથને કોણુ જાણુ શુંનું શું થતે! આવાં છજઠ માથ એનાં પર મેઢેર થયાં તેટલા માંટે મેં તે આજ માવાની પોલી માની છે. વળી આપણું જુવાની પુરાપપતી આરોશી પાડોશીને જાહેર કરવા ખખે તણુ તણુ પીરાઓ મોકલીશું. આટલું કહી તેણીએ ખોલતું જાશી રાખ્યું કે એવાય શોરાખજી! રાંડનાં પોલકાં હવે તમારા જેવા પાયલા પેહડં તો ડીક! મરેરે! શું તમારા મોહમાં જખાંખી છે કે નહીં. તમે મરદ જેવા મરદ થઈને મુઆં મોહજાનાં લોકને હમ કેમ નથી આપતા? મુઆં આવી રીતે તે કુ-

આ ઉંઘાડા મુકી જાવ આવ તે કોણુ કરતું હશે! આખે ત્યારે ઉંઘાડે અને જઘએ ત્યારે ખંધ કરયે એ તો જાણુ અભાગ્યાં મોહજાનાં લોક શીખ્યાંજ નથી! એ તો ઠીકજ થયું કે ખેડેરતી આદરોશાંનું હુન આડે આંબું નહીં તો એની માથ જવતે નહીં જો!! ખસ એક વખત એ મુઆનો ઝાડો પીછેડો કહાડયા વગર એમ રોકાણુ આવેજ નહી. એ-તે કાંઈ શું નહાની જાણુ વાત છે! વળી ગરીબ ઘર પાંચ પૈસાનો પોરાનો ખરચ તે તો વળી જુદો! એવાં કામ માટે જખાં પાછીખી કેમ ખંચાય-

વળી આપણું સોરાખજી-દોરાખજી પણ જો તેવાજ હોય છે તો ખોલેજે કે અરે પીરોઝ-કુકયધ પણ તું સદા એવાંજ કે! આડોશી પાડોશીમાં ઘડી ઘડી મરાતું એ સાડું કે!! ખસ થનાર થઈ-એ તો તારા જાલની એક ઘાટ ગઈ-આમ ખોલી પોતાનાં ધણીઆણીને ઠંડા પાડવા ખાતર આ તેર વરસનાં જુવા જાલને ચાર પાંચ ગાલપર ચુમી લેવા લાગે છે. આવી રીતે કાવાઢાવાનો ઘોંઘાટ કરી અભણુ પાછડીઓ-આ કહેવાતી વેહમી પાછડીઓ-પોતાનાં ભાયડાપર કાવી નીકલે છે. જ્યારે આવા સોરાખજી-દોરાખજી જેવાઓથી વહેમની માઠી અમર વધુ ફેલાવો પ.મે છે ત્યારેજ કહેવાનું ખની આવે છે કે આરાડ વનાનું દરદ વહેમ છે.

વળી અભણુ પાયડીઓ એક ખીજાનું જોઈ નજીવી વાતમાં પોતાનાં ખાવાંદ જોડે કજીએ કરી ખેસે છે. ફલાણીનાં ધણીએ પોતાની પૈરાને રૂપ૦૦ નું ખીજીઆં પેહડાંબું તો તમારે મનેખી પહેડાવતું જોઈએ! આય ખસે રૂપ્યાનાં એરાણુથી મુઓ કાણુ તે શો સોભે! અભણુ પાયડીઓ પોતાનાં ધણીની પેદાશનો વિચાર કરયા વગર આમ ભાસે છે, અને એકની હવેલીજોઈ પોતાની જુંપડી ટોડી પાડવા ખહાર પડે છે ત્યારે ભણુ

હા પાછાં દરેક વાતમાં પોતાનાં ખાલીંદની મરજી જાલવી રાખે છે તેમ બેઠું અરસપરસ ફીલમાંનો વહેમ કાઢવા તત્પર રહે છે, તેમ તેઓ બેઠું સુખી થાય છે. વળી અભણ ખાયડીઓને મુઆ ખખરચીએ આજ કહ્યું નહીં માન્યું, તમારી માએ આજ આમ કહ્યું, તમારી બેઠુંને આમ ગાળ દીધી, વાગેરેની ફરયાદ પોતાના ખાલીંદ હજીર કરતાં સાંભળીશું, તે વખત ભણેલ સ્ત્રીનાં મોહકમાંથી આવા બોલો ઓચરતા નથી. તેઓ કંકાસ તેમ સલાહસંપન્ન એક બીજામાંથી ઓળખી પાડે છે અને વરના સુખે સુખી ને દુઃખે દુઃખી તે માત્ર તેઓજ શમજી શકે છે. અભણ સ્ત્રીઓમાં માઠા ખનાવો ખનવાનો જ્યારે સંભવ રહે છે ત્યારે ભણેલ સ્ત્રીઓથી હુઝુરૂ વાકાર દુર નામે છે, તેમ જ પાલકત્યા અભણ સ્ત્રીઓથી થાય છે તે ભણેલ સ્ત્રીઓથી ગમે તેવાં જણન કારણો હોવા છતાં થતી નથી.

અભણ સ્ત્રીને સુધારામાં આવવાની તક.

જો કોઈ સ્ત્રી અભણ હોય પણ તેણે સુધારામાં અપવાની પાછલથી ખાચ થાય તો તેણે પહેલાં ઘરની તેમજ ઘરના અચ્ચાની માવજત કરવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. તેણીએ વેહલાં ઉઠવું તેમ પોતાનાં ઘરનાં માણસોને પણ તેમ કરતાં શીખવવું. ખહુ વેહલાં સુવું નહીં તેમ ખહુ વેહલાં ઉઠવું પણ નહીં. સુવા ઉઠવાનો એક નીયમ રાખવો. ઉદયોગી સ્ત્રીને રાતન દશ વાગાથી તે સવારનાં ચાર વાગા સુધી આરામ લેવો ખસ છે. અને તેથી ટાંદરે સ્ત્રીનો સુધારો થાય છે.

વળી દરેક સ્ત્રીએ પોતાનાં ઘરમાં જેમ નિશાજમાં શીખવવાનાં ધોરણ હોય છે તેમ ઘરનાં કામકાજનું પણ ધોરણ રાખવું જોઈએ છે, અને તે પ્રમાણે વર્ત્યાથી કામનો નીવેડો ઝટવારમાં આવી જાય છે. હવે કામ કરવાનું ધોરણ એ છે કે ફલાણાથી ફલાણાં વખત સુધીજ સુવું, ફલાણા વખતેજ નહાવું પીણું-ઠાંતણું પાણી કરવું-તેમ છોકરાંઓ પાસે કરાવવું; છોકરાં ખાલક હોય તો તેમની ખરદાસ આપણા હાથથી લેવી; આહ પાણીનો વખત ફલાણે; રાંધવા સીંધવાનો વખત ફલાણે-પછી તે આપણાંથી હો કે આકર નફરથી હો. નહાનાં બાહ બેઠેન છોકરાંછાંધ્યાં-વાગેરેને શીખવવાનો વખત ફલાણે. (આ ટેવ શરૂઆતથીજ રાખવામાં આવે તો છોકરાંઓ વધારે શીખાશક ખરાં.) સીંધવા—સુઠવા—ખરવા

વીગેરેનો વખત ફલાણા. વળી ખીજું પરચુટણુ કામ કે જે રોજનાં રોજ થતાં નથી તેને અમુક દહાડા વાસ્તે હેડવી તેનો નીવેડો આણુવો. ફલાણુ વખત ચોપડી, વત્તમાનપતરો વાગેરે વચ્ચવાં યા સાંભજવાં. નવરાસની વેલાએ કંઠાડેલાં મગજને રમત ગમત વાગેરે દરેક નીતીને લગતી એશ-આરામનો વખત ફલાણા ફલાણા. આવા નીચમે કામ થવું જોઈએ અને તેમાં ફેરપડવા દેવો ન જોઈએ. આથી જે કામ આપણે મહીને પુરું કરયે તે કામ નીચમસર કીધું હોય તો અઠવાડયાની અંદર કરી શકયે છીયે. એક કામથી કંઠાડ્યા તો ખીજું પરવું—ખીજાથી કંઠાડ્યા તો પછી ત્રીજું—એમ કદી કરવું નહીં; સમય, એમ કીધાથી કામનો હમ થઈ જાય છે.

આગલા વખતનાં ઇરાંનીઓ.

ચુસ્તારપ પાદશાહનાં જમાનાની નાજીકમાં હારીડેડશ નામે એક નામાંકીત અંધકાર કે જે ખાખિંલન શહેર સુધી ફરી વળ્યો હતો તે અસલી ઇરાંનીઓ વીરો નીચે પ્રમાણે લખેછે:—

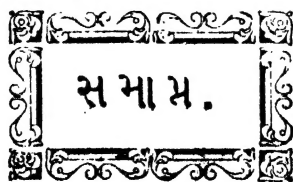
ઇરાંનીઓ મુત્તિપુજક નથી તોપણુ તેવો પહાડ—સુરજ—ચંદ્ર—જમીન—આતશ—પણી—પવન કે જે ઇશ્વરની અપાર શક્તિનાં દાખલા છે તેઓ મારફતે પોતાની ખંદગી ચુલારે છે. તે મો ખંદગી કરેછે ત્યારે એખલા પોતાનેજ વાસ્તે હોઆ ચાહતા નથી પણુ તેઓ સઘલા ઇરાંનીઓ તથા પોતાનાં પાદશાહ તેમ છેવટે જુદીનો વાસ્તે પણુ હોઆ ચાહેછે. ઇરાંનીઓ પોતાની શાળગેરીનો દીવસ ખહુ મોહયે ગણુછે. તેઓને સરાખ પીવાનો ધુણાજ શોખ હોયછે, તેમ તેઓ સુફરાપર અદખથી ખેસેછે અને સરાખ પીતીજ વખત તેઓ અગતની ખાખદો અરસપરસ રજુ કરી તેપર વાદવીવાદ ચલાવી નીવેડો આણુ છે. ખહાફુરોની તારીફ તેઓમાં પહેલે દરજ્જેની છે અને પછીની તારીફ ઘણાં ફરજદારોની હોયછે. તેઓ પોતાનાં ખચ્ચાંને પાંચથી વીસ વરસની ઉમરતક તણુ જાતની તાલીમ આપેછે અને તે એ કે-સાચું ખોલવું—ઘોડાપર ખેસતાં શીખવું—તેમ તીર મારી જાણવું. ઇરાંનીઓ જે ચીજ કરવી એખભરેલી સમજે છે તે વીશે ખોલવું પણુ એખભરેલું ગણુછે. તેઓ જુદું આચરવાને મોહયે ચુનાહ સ્વીકારેછે તેમ કરજ કરવામાં તેઓ મુખ્ય એખ સમજે છે. કોહડવાલા યા તેવાજ ખીજા ઉડતા રોગોથી પીડાતા લોકોને તે-

ઓ પોતાની સ્મરણ હોવા સ્વેતાં અટકાવેજે, તે પણ તેવા માણસો ઉપર રહેમાં દીલી વધુ પડતાવેજે. નહીં નાનાંને નજીકાધથી ખસેડી કરવાને તેઓ ઇચ્છતા નથી તેમ તેમાં આંગ યા હાથ પગ પોતાનું યુનાહભરેલું સમજેજે. તેઓ કુતરાને આરતાં નથી પણ કીડી-સાપ વીગેરે જીવજીવંત ઓનો નાશકરવામાં તેઓ સવાળ સમજેજે. * પરજ્ઞાતવાલા સાથે ખેતીને ખાવામાં તેઓનાં ધરમમાં મનાઈ નથી. તેમ તેઓ યુનાની છોકરી-ઓ સાથે શાહી કરવા તેમ પોતાની છોકરીઓ તેમને આપવા અણધર-તું જ્ઞેતા નથી. † વળી મોહટી ઝયાફતમાં પોતાની પાંચુઓને માથે લીધા વગર જવનું હરમ સમજેજે. તેઓ હીંચકારાનાં દુશ્મન તેમ લડાયક થવા બહુ આતુર હોયજે. તેઓ જ્યાં સુધી પાંચ પૈસાનો દમ રાખતાં હોય ત્યાં સુધી પોતા પર ખીજની સાહેબી કબ્જાતતા નથી.

‡ યુન નમાં આનંદા ધીપસ શેહરનાં ફરીન નામનાં એક માતપર ર-હેવાળીએ એક વખત ઇરાનનાં એક હમરાવને ખાથું આપયું હતું તે વખત ત્યાં પચાસ યુનાની તેમ પચાસ ઇરાનીએને સુકરાપર હાજર થવા નોકતરવા હતા. અને દરેક એક ઉપર એક યુનાની તેમ એક ઇરાનીએ એક ખીજ સાથે ખેતીને ખાધું હતું.

વળી દારાએસ પાદશાહ વીરો પણ એવું કહેજે કે તે પોતાનાં એક યુનાની તખ્તોળ નામે દુમોશી દીવા વગર કોઈ પણ વખત જમવા ખેસતો હતો નહીં.

† માસોડોન્યાનાં પાદશાહ આમીન હશની દરબારમાં ઇરાનનાં પાદશાહ દારાએસે જ્યારે એક એલચી મોકલ્યો હતો ત્યારે માસોડોન્યાનાં પાદશાહ તરફથી તે એલચીને તેમ તેની સાથે આવેલા ખીજ ઇરાનીઓને એક મોહટી ઝયાફત આપવા માં આવી હતી ત્યારે માસોડોન્યાની એક પણ ખાન સુકરાપર હાજર રહેલી ન હોવાથી ઇરાન ઓ અચાંચો પામયા હતા. સઘક્ષાઓ ન્યામતથી કારવારયા ખાદ જ્યારે શરાબ નોશ કરવો શરૂ કરીયો ત્યારે તેઓમાંનો એક ઇરાની કે આ એકસ-પેતાઈ સપજ શક્યો નહીં તે મીજલશમાં હોયો થઈ પાદશાહ આમીન હશને બાઅદખથી કહેવા લાગ્યો કે હું હમારા મેજખાન નામવર માસોડોન્યાનાં પાદશાહ! હમારા ઇરાનીઓનો દસનુરજે કે મોટી ઝયાફતની વખતે હમો હમારી ખાવુઓ-ને હમારી સાથે ભાગ આપયે છીયે.

સુબધ:—સપન મીનટીંગ પ્રેસ, ધોળીતલાવ.

S. B. TARAPOORWALLA & Co.

PARSI TAILORING ESTABLISHMENT.

પારશીઓને માટે શીવવાનું ખાતું

હમારા પારસી ટેલરીંગ એસ્ટેબલીશમેન્ટમાં તરેહવાર ફેશન અને કટનું તેમજ સાધારન શીવવાનું કામ મનપતીજ રીતે તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે.

મખમલ, સાટીન, સ્કાર્ફ, વીગરેની ટોપીઓ તૈયાર સીવેલી મલશે. તેમજ ખચાંઓ અને મોટાં માણુઓને માથેની ઊન અને ફેશનથી ભરેલી સુંદર ટોપીઓ અને મરદોને પગના સ્લીપરના આદતતા ભરેલા સુંદર પંજ વેચવાના છે.

ખાનુઓના પગની ખનાત, મખમલ, સાટીન, સીલક, કેશમીર, તાનજી, તાટપોથ વીગરે કપડાંની તેમજ સાદા ચામરાની, કીડની, લેધરકલા-યા, વારનીશની, દાયમનલેધરની, રશીઅનલેધરની, મોરોકોલેધરની તથા સુનેરી અને રૂપેરી ચામરાની ઘણીજ સુંદર અને સોભાયમાન સપાટો તરેહવાર ઘાટની અને તરેહવાર રંગની તૈયાર મલશે અથવા વરદીથી ખનાવી આપવામાં આવશે.

હમારે ત્યાં આવનાર ખાનુઓનો પુરતો મુલાકાતે જલવાએ એવી સરવે ગોઠવન કરી રાખી છે.

 દેશાવરના આરંગરો ખાતરી પુરવક ખબવીઆમાં આવે છે. દેશાવરવાલા જે સાહેબો હમારી મારફતથી તેઓને જોઈતા કાંઈખી માલ મંગાવશે તે ઘટનું કર્મીશન લઈ મોકલી આપવામાં આવશે.

ગીરગામ રોડ કરેલવાડી આગલ

સરકારી તબેલાની ચાલમાં—મુંબઈ.

એસ. બી. તારાપોરવાલાની કંપની.

